

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
Кафедра інформаційних систем управління

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA
(Кишинів, Республіка Молдова)

АСОЦІАЦІЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ УКРАЇНИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

X Міжнародної науково-практичної конференції

«ІНФОРМАЦІЯ ТА СОЦІУМ»

(06 червня 2025 р.)

Вінниця
2025

*Рекомендовано до друку
вченою радою факультету інформаційних і прикладних технологій
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 4 від 24.11.2025)*

Голова редакційної колегії:

Анісімова О. М. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса.

Члени редколегії:

Марковець О. В. – канд. техн. наук, доцент, завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»;

Negru Ion – Honorary Professor of Vasyl' Stus Donetsk National University, PhD, Associate Professor, Academy of Economic Studies of Moldova;

Біловус Л. І. – д-р іст. наук, професор, професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Західноукраїнського національного університету;

Лукаш Г. П. – д-р філол. наук, професор, професор кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса;

Прігунов О. В. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса;

Яворська Т. М. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса (відповідальний секретар).

I-74 Інформація та соціум: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 06 червня 2025 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. 133 с.

Збірник репрезентує доповіді X Міжнародної науково-практичної конференції «Інформація та соціум», які присвячені осмисленню теоретичних і практичних принципів соціальних комунікацій, архівної та бібліотечної справи та зберігання документної інформації в умовах сучасних викликів війни, сучасні підходи до застосування інформаційних технологій у період воєнних дій. Тези доповідей зорієнтовано на узагальнення, систематизацію теоретичних положень, а також на впровадження їх у документаційну практику, на використання інноваційних концепцій.

Збірник становитиме інтерес для науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, задіяних в інформаційній та документаційній сфері.

Автори опублікованих статей несуть повну відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел та посилання на них та за всі інші відомості. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редакторів.

УДК 001.102:316.3(082)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНІ СИСТЕМИ

<i>Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри</i> ЕВОЛЮЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВІД АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	8
<i>Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри, Валерія Марценюк, магістр</i> САМООРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕТИЧНА МОДЕРАЦІЯ У ВІРТУАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЯК ПРОЯВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧА...	11
<i>Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри, Діана Поліщук, магістр</i> ТЕХНОЛОГІЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ	15
<i>Катерина Глубоченко, канд. держ. упр., доцент</i> ІНСТИТУТ КАР'ЄРНИХ РАДНИКІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОСВІТНЬО- ПРОФЕСІЙНОЇ ТРАЄКТОРІЇ МОЛОДІ	17
<i>Леся Ковальська, д-р іст. наук, професор</i> ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА ТА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ БАЧЕННЯ ЇЇ РОЗВИТКУ	19
<i>Ольга Куш, канд. філол. наук, доцент</i> МІЛІТАРНА ЕСТЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	23
<i>Світлана Литвинська, канд. філол. наук, доцент</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ПЛАГІАТУ: КОМПЛЕКСНИЙ ОГЛЯД.....	25
<i>Галина Лукаш д-р філол. наук, професор, Руслан Поплавко, магістр</i> МЕТАМОДЕРНІСТСЬКІ УТОПІЇ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ	29
<i>Галина Лукаш, д-р філол. наук, професор</i> РОЛЬ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДНИКА ЕФЕКТИВНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ	33
<i>Юрій Палеха, канд. іст. наук, професор</i> СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	37
<i>Федір Рудиченко, аспірант</i> ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ З ЕЛЕМЕНТАМИ ШІ	40

<i>Тетяна Сидоренко, канд. філол. наук, доцент</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ ДІЛОВОДСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ	43
<i>Оксана Тур, д-р наук із соц. ком., професор,</i> <i>Вікторія Шабуніна, канд. філол. наук., доцент</i> РИНОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	47
<i>Ірина Тюрменко, д-р іст. наук, професор,</i> <i>Ярослав Якубчак, здобувач освітнього ступеня «Магістр»</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	50
<i>Тетяна Щередіна, канд. держ. упр., доцент</i> РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ПАТРІОТИЗМУ В ІДЕЯХ ГЛОБАЛЬНОГО: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	53
<i>Тетяна Яворська, канд. пед. наук, доцент</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕФЕКТУ ІМЕРСИВНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ.....	55

СЕКЦІЯ 2

АРХІВНА СПРАВА В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ЗАПОРУКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ДЕРЖАВНОСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ

<i>Олена Артеменкова, д-р філософії, старший викладач</i> ЄВРЕЙСЬКІ МЕТРИЧНІ КНИГИ ВІННИЦІ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ГЕНЕАЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	61
<i>Віта Бойко, канд. іст. наук, старший дослідник</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ В КОНТЕКСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЗА КАТЕГОРІЯМИ ЇХ ЦІННОСТІ	64
<i>Людмила Дідух, канд. іст. наук,</i> <i>Володимир Міхалко, канд. техн. наук, доцент</i> ВЛАСТИВОСТІ ЛОКАЛЬНИХ СЕРВЕРІВ ТА СИСТЕМ ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВІДМОВОСТІЙКОГО СХОВИЩА АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ	67
<i>Григорій Ковальський, канд. філос. наук, доцент</i> РОЛЬ УНДІАСД У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДІЛОВОДСТВА	71

Інна Марків, канд. іст. наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВИЙ ПОРЯДОК НАДАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ
ДЕРЖАВНИМИ АРХІВАМИ УКРАЇНИ 76

Тетяна Яворська, канд. пед. наук, доцент,

Дарина П'ясецька, магістр

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНА АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 80

СЕКЦІЯ 3

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА І ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Орест Наливайко, аспірант

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ПОПУЛЯРНОСТІ КНИГ У БІБЛІОТЕЧНИХ
ФОНДАХ..... 85

Антон Ніколайчук, аспірант

БІБЛІОХАБ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФОРМАТ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В
УКРАЇНІ 87

Ірина Передерій, д-р іст. наук, професор,

Руслан Гула, д-р іст. наук, професор

ПРОЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК, АРХІВІВ І МУЗЕЇВ У ЦИФРОВОМУ
СЕРЕДОВИЩІ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД 90

Тетяна Трофімук-Кирилова, канд. іст. наук, доцент

КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕКАРІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ
СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ..... 93

Людмила Чередник, канд. філол. наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК НОВИЙ ТИП МІЖОСОБИСТІСЬКОГО
СПІЛКУВАННЯ 97

Iryna Shkitska, Doctor of Philological Sciences, Professor

CHANGES IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE SPECIALIST
TRAINING IN RESPONSE TO CURRENT CHALLENGES 101

СЕКЦІЯ 4

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І СИСТЕМ

Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри,

Олексій Керман, магістр

ЦИФРОВЕ ТЕЛЕРАДІОМОВЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІННИЧЧИНИ 106

<i>Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, Юлія Кулибаба, магістр</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ У ФОРМУВАННІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ.....	108
<i>Данило Грещук, аспірант II року навчання</i> ЗАСТОСУВАННЯ CIDOC CONCEPTUAL REFERENCE MODEL ДЛЯ ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ	112
<i>Михайло Дубель, д-р філософії</i> МОДЕЛЮВАННЯ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У МЕЖАХ ЦИФРОВОГО ТВОРУ BIOSHOCK	114
<i>В'ячеслав Кудлай, канд. наук із соц. ком., доцент</i> УНІВЕРСИТЕТ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ГРОМАД У ПЕРІОД ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ	116
<i>Інга Сивицька, канд. екон. наук, доцент</i> ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ КЛІЄНТООРІЄНТОВАНІСТЮ БІЗНЕСУ	119
<i>Артур Спектор, аспірант</i> ВИКОРИСТАННЯ NOSQL БАЗ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРІГАННЯ ТА ОБРОБКИ ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	122
<i>Оксана Федотова, д-р іст. наук, ст. наук. співробітник, професор</i> РОЛЬ КОНСОЛІДОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСАХ.....	126
<i>Тетяна Яворська, канд. пед. наук, доцент,</i> <i>Роман Романюк, магістр</i> РОЛЬ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТА ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРІЇ	129

СЕКЦІЯ 1
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНІ СИСТЕМИ

УДК: 004.03:004.8

*Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ЕВОЛЮЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВІД АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація. У роботі розглянуто еволюцію інформаційних технологій від автоматизації процесів до сучасних систем на основі штучного інтелекту. Проаналізовано основні етапи розвитку: автоматизовані системи управління, поширення корпоративних інформаційних систем та Інтернету, цифровізацію та мобільні технології, а також формування інтелектуальних рішень, заснованих на машинному навчанні та аналізі великих даних. Висвітлено вплив кожного етапу на суспільство, економіку, управління та сферу інформаційної, бібліотечної й архівної діяльності. Окрему увагу приділено перспективам розвитку штучного інтелекту, когнітивних і квантових технологій, а також необхідності формування цифрової етики. Отримані результати свідчать про важливість поєднання технологічних інновацій із гуманітарними цінностями у контексті інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційні технології, автоматизація, цифровізація, штучний інтелект, великі дані, цифрова етика.

Сучасний розвиток суспільства неможливий без інформаційних технологій. Від перших електронно-обчислювальних машин до інтелектуальних систем, здатних навчатися та ухвалювати рішення, вони пройшли кілька ключових етапів еволюції. Їхній вплив поширився на всі сфери життя: науку, освіту, управління, бібліотечну та архівну справу, а також міжособистісні комунікації. Метою роботи є визначення та аналіз основних етапів розвитку інформаційних технологій, та окреслення перспектив.

У процесі розвитку інформаційних технологій можна виокремити чотири ключові етапи, які демонструють поступальний перехід від простих форм автоматизації до складних систем інтелектуальної обробки даних (рис. 1). Кожен із цих етапів відображає не лише технічний прогрес, а й зміни у способах організації праці, управління знаннями та забезпечення комунікації в суспільстві. Така поетапність дозволяє простежити логіку розвитку технологій і зрозуміти, як вони поступово наближалися до сучасних рішень на основі штучного інтелекту.

У середині ХХ століття головним завданням стало скорочення часу на обробку великих обсягів даних. З появою ЕОМ виникли автоматизовані системи управління, що застосовувалися в економіці, промисловості та військовій сфері. Для цього етапу характерними були механізація обчислень, стандартизація та уніфікація документообігу, а також централізоване управління інформаційними потоками. Хоча ці досягнення мали важливе значення, обчислювальна техніка залишалася громіздкою і дорогою, що обмежувало коло користувачів.

Рисунок 1 – Еволюція інформаційних технологій:
від автоматизації процесів до штучного інтелекту

Джерело: укладено автором

Автоматизація стала першим етапом у використанні інформаційних технологій, адже дозволяла оптимізувати окремі операції, підвищувати їх швидкість та ефективність без суттєвої зміни структури бізнес-процесів. Основна увага приділялася зменшенню рутинних завдань та підтримці управлінських рішень, орієнтованих переважно на потреби менеджерів [2].

Подальший розвиток інформаційних технологій привів до появи інформаційних систем, які забезпечили новий рівень інтеграції даних і процесів. 1980–1990-ті роки ознаменувалися появою персональних комп'ютерів і стрімким розвитком мережових комунікацій. Саме тоді відбувся перехід від автоматизації окремих процесів до створення корпоративних інформаційних систем, які інтегрували бухгалтерію, кадрові служби та документообіг. Водночас поширення Інтернету відкрило нову епоху, внаслідок забезпечення швидкого доступу до інформації, започаткування електронних бібліотек та архівів, і надало поштовх до глобалізації інформаційного простору. Унаслідок цього інформаційні технології стали доступними не лише організаціям, а й широким верствам населення. На відміну від автоматизації, що мала переважно локальний характер, інформаційні системи дозволили поєднувати різні функції організації, створювати єдині бази даних, розширювати можливості аналізу й управління. Це стало важливим кроком до системного підходу у використанні інформаційних технологій.

На початку ХХІ століття суспільство пережило цифрову революцію. Наступною віхою еволюції стала цифровізація, яка вже не лише підтримує чи інтегрує існуючі процеси, а трансформує їх відповідно до стратегічних потреб бізнесу. Вона орієнтується на запити клієнтів, охоплює діяльність організації комплексно та відкриває можливості для впровадження інноваційних технологій, що визначають новий рівень розвитку інформаційного суспільства. Смартфони, планшети та хмарні сервіси дозволили отримати доступ до інформації різних обсягів та форматів. З'явилися електронні урядові сервіси, цифрові платформи для бізнесу й освіти, а також соціальні мережі, що змінили форми комунікації. Водночас поширення бізнес-аналітики в управлінні сприяло підвищенню ефективності ухвалення рішень [1]. Цей етап характеризується формуванням цифрових екосистем, у яких людина постійно взаємодіє з інформаційними ресурсами.

Починаючи з 2010-х років, розпочалася ера інтелектуалізації інформаційних технологій. Машинне навчання, нейронні мережі та аналіз великих даних стали фундаментом для створення інтелектуальних систем. Вони застосовуються для автоматичного розпізнавання мовлення та образів, у рекомендаційних алгоритмах на платформах Google, Netflix чи Amazon, у роботизованих медичних діагностичних комплексах, а також в інтелектуальних бібліотечних системах, що забезпечують семантичний пошук та автоматичне індексування документів. Сучасний штучний інтелект уже не лише виконує команди, а й самостійно навчається, прогнозує і формує рішення. Проте з його розвитком постають нові проблеми – етичні, правові та соціальні, які потребують врегулювання.

Сучасні дослідження у сфері штучного інтелекту в Україні зосереджені на створенні інтелектуальних комп'ютерних систем, здатних до комплексної інтелектуальної поведінки та адаптації до змін у навколишньому середовищі. Значна увага приділяється розробкам у галузях розпізнавання мовлення та зорових образів, інтелектуальної робототехніки, сучасних телекомунікаційних і мобільних систем зв'язку, а також систем дистанційного захисту об'єктів. Поряд із цим ведуться дослідження, спрямовані на вивчення інтелектуальних можливостей людини, включаючи її творчий потенціал і біофізіологічні особливості функціонування мозку, а також опрацьовуються інші перспективні напрями [3].

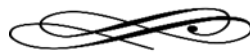
Найближче майбутнє ІТ пов'язане з подальшим розвитком когнітивних технологій, здатних імітувати людське мислення, та впровадженням квантових обчислень, які забезпечать надзвичайно високу швидкість аналізу даних. Очікується зростання ролі автономних систем управління, що стануть основою розумних міст і безпілотного транспорту. Водночас необхідно формувати глобальні етичні стандарти, які регулюватимуть діяльність штучного інтелекту. Для фахівців у га-

лузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи це означає потребу оволодіння новими компетентностями, пов'язаними з роботою у цифровому середовищі та використанням інтелектуальних технологій.

Висновки. Еволюція інформаційних технологій від автоматизації процесів до штучного інтелекту демонструє закономірність розвитку людства. Кожний етап сприяв новим досягненням – від зменшення обсягів ручної праці до формування глобальних цифрових екосистем. Сьогодні штучний інтелект є ключовим чинником трансформацій у суспільстві, і важливим завданням науковців та практиків стає пошук балансу між технологічними інноваціями й гуманітарними цінностями.

Список використаних джерел

1. Anisimova O., Prihunov O., Lukash H., Yavorska T. Social and communication challenges and practical cases of implementation of management information systems in higher education. *Library Science. Record Studies. Informology*. 2024. Vol. 20, № 3. P. 41–54. DOI: 10.63009/lrsi/3.2024.41.
2. Гарафонова О. І., Жосан Г. В. Діджиталізація та автоматизація бізнес-процесів: відмінність дефініцій та місце в менеджменті підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 15. С. 161–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tavnve_2023_15_21
3. Подгаєцький О. О. Еволюція розробок у галузі штучного інтелекту в Україні та світі. *Дослідження з історії техніки*. 2012. Вип. 16. С. 48–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dzit_2012_16_7

УДК: 004.738.5:17:316.774](477)

Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри,

Валерія Марценюк, магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

САМООРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕТИЧНА МОДЕРАЦІЯ У ВІРТУАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЯК ПРОЯВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧА

Анотація. У тексті йдеться про феномен самоорганізації та етичної модерації у віртуальних спільнотах як ключовий прояв інформаційної культури сучасного користувача. Розглянуто механізми внутрішньої регуляції онлайн-груп, роль неформальних норм, цифрової етики та відповідальності учасників за підтримку безпечного і конструктивного комунікаційного середовища. У цьому контексті важливою сферою дослідження є процес становлення етичних стандартів у віртуальних спільнотах, які функціонують у межах різних соціальних платформ – від соціальних мереж до тематичних чатів, форумів і волонтерських груп. Як приклад

успішної практики, проаналізовано волонтерську спільноту «Повернись живим», у якій завдяки самоорганізації та етичній модерації формується довіра, взаємоповага й висока якість комунікації.

Ключові слова: інформаційна культура, віртуальна громада, етична модерація, самоорганізація.

У ХХІ столітті інформаційна культура стала не лише умовою успішної взаємодії у цифровому середовищі, а й фактором формування етичної поведінки користувачів. Цифрові комунікації дедалі більше визначають соціальні норми, способи мислення та оцінювання інформації. У такому середовищі інформаційна культура постає не лише як сукупність знань і навичок, пов'язаних із пошуком, обробкою, критичною оцінкою та поширенням інформації, а як етична компетентність, що передбачає здатність до відповідального використання інформації, дотримання норм спілкування, повагу до цифрових прав інших учасників спільноти [1]. Віртуальні громади дедалі частіше самостійно виробляють етичні норми, що не регулюються офіційними інституціями, але діють ефективно на основі соціального контракту, репутаційних механізмів і внутрішньої модерації.

Особливого значення ці процеси набули в Україні після 2022 року, коли віртуальні спільноти стали не лише джерелом інформації, а й інструментом спротиву, мобілізації, підтримки і психоемоційної стабілізації суспільства. У цьому середовищі сформувалися власні етичні кодекси, зокрема – заборона на розголошення оперативної інформації (координат, переміщень, втрат), підтримка норм ненасильницького спілкування, самоцензура задля збереження бойового духу, а також толерантність до стресових реакцій інших. Віртуальні громади стають простором не лише для обміну інформацією, а й для реалізації процесів самоорганізації, що визначають етичні стандарти поведінки учасників. Самоорганізація у віртуальних спільнотах слугує ключовим механізмом, що забезпечує підтримку норм доброзичливого спілкування, цифрової відповідальності та протидії дезінформації (рис. 1). Етична модерація, здійснювана як офіційними адміністраторами, так і самими учасниками, формує внутрішні правила, що сприяють підтриманню атмосфери поваги, толерантності і взаємодопомоги. Ці процеси є складниками інформаційної культури користувача – здатності критично оцінювати інформацію, регулювати власну поведінку та впливати на культуру спілкування у цифровому просторі [2].

Один із яскравих прикладів успішної самоорганізації та етичної модерації у віртуальній громаді – це волонтерська спільнота «Повернись живим» у соцмережах, зокрема в Facebook і Telegram [5]. Розглянемо на її прикладі, як працює самоорганізація та етична модерація віртуальної громади. Самоорганізація спільноти виявляється в тому, що користувачі самостійно координують допомогу – фінансову, інформаційну, логістичну. Часто ініціативи (збори, перевірка постачальників,

розголос проблем) народжуються знизу від звичайних підписників. Спільнота активно реагує на запити і пропонує рішення швидше, ніж офіційні структури. Етична модерація простежується у дотримуванні чітких правил: без образ, політичних провокацій, фейків або чутливої інформації про військові дії [3]. Модератори й активні учасники м'яко, але послідовно втручаються в разі порушень, створюючи атмосферу довіри і взаємоповаги.

Користувацький контент	Початкова точка, де все, що користувачі публікують або поширюють (пости, коментарі, повідомлення, медіа)
Автоаналіз / Фільтрація	Алгоритми, які виявляють потенційно шкідливий або етично сумнівний контент
Модерація ⇔ Етичні стандарти	- Контент аналізується на відповідність етичним нормам і правилам спільноти. - Базується на політиках платформи і принципах загальної етики
Оновлення політик та AI-моделей	На основі аналізу ухвалюється одне з рішень
Рішення ⇔ Апеляція / Зворотний зв'язок	Користувачі мають право оскаржити модераторське рішення

Діалог з громадою для удосконалення етичних норм

Рисунок 1 – Механізми внутрішньої регуляції онлайн-груп

Джерело: укладено автором

Цей кейс демонструє, як інформаційна культура користувача виявляється не тільки у грамотності, а й у здатності колективно підтримувати етичні стандарти в кризових умовах. Саме це й формує довготривалу довіру до спільноти.

Внутрішня регуляція у віртуальних спільнотах базується не лише на зовнішньому адміністративному контролі (наприклад, модераторах чи адміністраторах), а й на самоорганізованих практиках взаємного впливу, які часто більш ефективні у забезпеченні сталості, довіри й етичної взаємодії.

Онлайн-групи, особливо ті, що формуються навколо спільної мети (волонтерство, підтримка, обмін знаннями), формують власні правила поведінки, які не завжди зафіксовані письмово, але чітко зрозумілі учасникам: не поширювати неперевірену інформацію; не публікувати особисті дані; дотримуватися поваги у спілкуванні; не дублювати запити чи коментарі без потреби. Такі норми закріплюються через повторення, позитивне підкріплення та соціальне схвалення / несхвалення.

Активні учасники спільноти часто беруть на себе роль неформальних модераторів, реагуючи на порушення етичних норм навіть без офіційних повноважень.

Це виявляється в: зауваженнях до некоректної поведінки; закликах щодо дотримання правил; поясненнях новим учасникам – «як тут заведено». Такий механізм соціального тиску м'який, але дієвий, бо ґрунтується на довірі та спільному баженні цінностей [4, с. 140].

Цифрова етика – це сукупність моральних принципів, які регулюють поведінку людини в інформаційному середовищі. У віртуальних громадах вона проявляється у відповідальності за поширення контенту (фактчекінг, посилення на джерела); емпатії до співрозмовників; уникненні мови ворожнечі, маніпуляцій, тролінгу; дотриманні авторських прав та приватності. Високий рівень цифрової етики є запорукою безпечного комунікаційного клімату.

Кожен учасник спільноти – не пасивний споживач, а співтворець культури взаємодії. Участь в обговореннях, дотримання етичних рамок, підтримка новачків – усе це прояви свідомої відповідальності за етичне здоров'я спільноти.

Проаналізуємо самоорганізацію та етичну модерацію віртуальної громади на прикладі «Повернись живим». У Telegram-групах чи Facebook-спільнотах, пов'язаних із фондом, користувачі не лише дотримуються офіційних правил, але й активно контролюють контент; швидко реагують на фейки, провокації або грубощі; підтримують позитивний і професійний тон спілкування, попри емоційно важкий контекст.

Це свідчить про ефективну внутрішню регуляцію, яка базується на довірі, спільній меті та колективній етичній свідомості. Отже, самоорганізація та етична модерація у віртуальних громадах є важливою частиною формування інформаційної культури користувача. Вони гарантують не лише безпеку інформаційного обміну, а й розвиток етичної свідомості, відповідальності та громадянської позиції в цифровому просторі, що є особливо актуальним для сучасного українського суспільства.

Отже, інформаційна культура в Україні набула нової якості: вона стала носієм громадянських, етичних і гуманістичних цінностей у цифровому просторі. У процесі формування віртуальних громад виявляється тенденція до утвердження норм, що спираються на моральну чутливість, цифрову етику та відповідальне інформаційне споживання. Подальші дослідження у цьому напрямі можуть розкрити механізми культурного саморегулювання та роль цифрових технологій у розвитку етичної свідомості.

Список використаних джерел

1. Палеха Ю. І. Інформаційна культура особи, суспільства, організації: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 404 с.
2. Коломієць О., Головата О. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця у контексті сучасних освітніх завдань. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки*. 2020. Вип. 10. С. 310–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/colscart_2020_10_15

3. Лукаш Г., Анісімова О. Конфліктогени та їх роль у розв'язанні конфліктів. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи*: матеріали IX Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 21 лист. 2024. Полтава, 2024. С. 64.

4. Лукаш Г. П., Боровець С. С. Техніки передачі негативних повідомлень у діловому спілкуванні. *Інформація та соціум*: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 02 черв. 2023. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. 167 с. URL: <https://r2.donnu.edu.ua/items/41e25d47-68fb-4f9b-a7a5-19b3cf2754d7/full>

5. Повернись живим. *Офіційний сайт у Facebook*. URL: https://www.facebook.com/backandalive/?locale=uk_UA

6. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 185 с.

УДК:025.4.036:004.9

Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри,

Діана Поліщук, магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ТЕХНОЛОГІЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ

Анотація. Тези присвячені аналізу значення автоматизації бібліографічного оформлення у сучасній науковій діяльності, перевагам та функціональним можливостям спеціалізованих інструментів, зокрема Vak.in.ua та Grafiati, як ключових рішень для наукової спільноти.

Ключові слова: бібліографічні менеджери, цитування, автоматизація.

У контексті цифрової трансформації наукової та освітньої діяльності зростає потреба у швидкому, точному та стандартизованому оформленні бібліографічних посилань. Бібліографічне посилання є не лише елементом академічної етики, а й засобом забезпечення прозорості, достовірності та відтворюваності результатів дослідження. В умовах збільшення обсягів інформації та розмаїття стандартів цитування автоматизація бібліографічного оформлення стає важливою умовою ефективної організації наукової праці [1]. Особливої актуальності ця тема набуває для майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які мають володіти інструментами автоматизованого опрацювання джерел.

У сучасному науковому середовищі для створення, редагування та форматування бібліографічних посилань розроблено значний арсенал спеціалізованих програмних рішень, які значно автоматизують та спрощують цей процес. Зокрема, такі інструменти як Vak.in.ua та Grafiati, а також інші бібліографічні менеджери, дають змогу здійснювати автоматичне генерування посилань [2].

VAK.in.ua є спеціалізованою українською автоматизованою системою бібліографічного оформлення, яка за період свого восьмирічного функціонування (станом на 2025 рік) забезпечила стандартизоване форматування понад 773 тисяч наукових джерел різних типів. Сервіс – інноваційний інструмент для академічної спільноти, що сприяє уніфікації бібліографічних описів згідно з чинними національними та міжнародними стандартами. VAK.in.ua забезпечує підтримку сучасних стандартів бібліографічного оформлення, включаючи чинний український стандарт ДСТУ 8302:2015 [3].

Сучасний вебсервіс Grafiati – це автоматизована система формування бібліографічних описів та компіляції списків використаних джерел згідно з актуальними нормативними вимогами. Платформа забезпечує генерацію посилань відповідно до національних стандартів та провідних міжнародних стилів цитування, включаючи: APA (7-ме видання); MLA (8-ме видання); Chicago (17-те видання у двох варіантах: notes and bibliography та author-date); Harvard [4].

Особливістю сервісу є мультилінгвальний функціонал, що дозволяє адаптувати бібліографічні записи до мовних та національних особливостей різних академічних спільнот. Система підтримує автоматичне форматування для публікацій українською, англійською, французькою, італійською, іспанською та польською мовами [1]. Варто зауважити цей інструмент є дуже корисним для науковців, які публікуються у міжнародних наукометричних базах, оскільки забезпечує швидке та точне адаптування бібліографії до вимог конкретного наукового видання чи журналу [5].

Застосування сучасних бібліографічних менеджерів, зокрема VAK.in.ua та Grafiati, відкриває нові можливості для оптимізації науково-дослідного процесу. Використання цих інструментів значно спрощує процес створення та управління бібліографічними посиланнями, надаючи певні переваги, які відображені на рисунку 1.

Рисунок 1 – Переваги застосування бібліографічних менеджерів

Отже, технології автоматизації бібліографічного оформлення стали важливим інструментом сучасної наукової діяльності [6]. Варто констатувати, що сучасні бібліографічні менеджери демонструють високу ефективність у забезпеченні відповідності міжнародним і національним стандартам цитування, що вкрай актуально в умовах глобалізації наукового простору.

Ці інструменти не лише спрощують індивідуальну роботу дослідників, але й сприяють зменшенню кількості технічних помилок, а також раціоналізують часові витрати. Особливе значення має їх здатність адаптуватися до різних стандартів цитування та мовних особливостей, що робить їх незамінними для науковців, які працюють у міжнародному контексті.

Список використаних джерел

1. Бібліографічні менеджери та сервіси автоматичного оформлення посилань та списків використаних джерел. *Бібліотека Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради*. URL: <https://surl.li/xikptk> (дата звернення: 01.06.2025).
2. Сервіси автоматичного оформлення посилань. *ХНАДУ*. URL: <https://library.khadi.kharkov.ua/naukovsjam/servisi-avtomatichnogo-oformlennja-posilan/> (дата звернення: 01.06.2025).
3. Автоматичне оформлення джерел по ВАК України. *ВАК*. URL: <https://vak.in.ua/about/> (дата звернення: 01.06.2025).
4. Відкрито доступ до сервісу «Grafati» – оформлюйте списки літератури. *Бібліотека Уманського національного університету*. URL: <https://library.udau.edu.ua/novini/vidkrito-dostup-do-servisu-grafati-oformlyujte-spiski-literaturi-onlajn.html> (дата звернення: 01.06.2025).
5. Довідка для використання сервісу. *Grafati*. URL: <https://www.grafati.com/uk/help/> (дата звернення: 01.06.2025).
6. Бичко О., Кандул А., Нагорна Н. Бібліографічні менеджери на допомогу науковій діяльності університету. *Наукова бібліотека Хмельницького національного університету*. 2021. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/187576ee-19f9-4c6e-8a2c-6fe0ec3689bf/content> (дата звернення: 01.06.2025).

УДК: 37.014.5

Катерина Глубоченко, канд. держ. упр., доцент
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ІНСТИТУТ КАР'ЄРНИХ РАДНИКІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ТРАЄКТОРІЇ МОЛОДІ

Анотація. Дослідження аналізує роль інституту кар'єрних радників як ключового елемента освітньо-професійної траєкторії молоді. Результати свідчать, що системна підтримка кар'єрного розвитку молоді підвищує адаптивність до змін ринку праці та стимулює раціональний вибір освіти, професії та майбутніх кар'єрних горизонтів.

Ключові слова: інститут кар'єрних радників, освітньо-професійна траєкторія, ринок праці.

Проблематика формування освітньо-професійної траєкторії молоді є завжди актуальною через перманентні зміни на ринку праці та в освітній галузі. Соколова І. та Вовк С. зазначають, що наявний механізм взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг є неефективним, потребує взаємодії на засадах паритетності та партнерства, враховуючи відповідальність, інтереси усіх стейкхолдерів [4, с. 60]. Анонсоване урядом впровадження інституту кар'єрних радників в Україні можна розглядати у якості соціально-економічного інституту, який буде здатний налагодити наведену взаємодію між освітою та ринком праці. Загалом, інститут кар'єрних радників у школах є частиною реформи профільної середньої освіти в концепції Нової української школи (НУШ), та має на меті допомогти школярам 8–9-х класів обрати профільні предмети для вивчення у старшій школі. Початок функціонування інституту заплановано на 2027 рік [2]. За положенням концепції, «кар'єрні освітні радники будуть супроводжувати учнівство, починаючи з базової школи й до моменту випуску з профільного ліцею» [3]. Одним із основних завдань інституту кар'єрних радників у школах є допомога у формуванні індивідуальної освітньо-професійної траєкторії підлітків та їх супровід у процесі самореалізації та професійного становлення.

Водночас, однозначного тлумачення поняття освітньо-професійна траєкторія в українській науці досі немає. На думку Кримова М., якщо розглядати освітньо-професійну траєкторію з економічної точки зору, то це поняття трактуватиметься, як «сукупність умовних кроків особистості, що характеризують процес її професійно-особистісного розвитку та становлення як фахівця в рамках професійно-освітньої діяльності» [1, с. 237]. Тоді консультативні функції кар'єрних радників у школах будуть зведені до пошуку можливостей реалізувати сильні сторони школярів, тобто їх конкурентоспроможність, на швидкозмінному ринку праці. Такий підхід можна розглядати як частину економічної політики, проте він не враховує власні інтереси молоді, які можуть сягати за межі пріоритетних запитів ринку праці.

Закатнов Д. натомість підкреслює, що «якщо раніше мета профорієнтації в Україні визначалася переважно формуванням готовності до свідомого вибору професії, то пізніше вона модифікувалася у формування готовності до професійного самовизначення, і сьогодні основною метою профорієнтації є розвиток кар'єрної компетентності» [5, с. 143]. Знову ж таки, кар'єрна компетентність постає головною метою кар'єрного консультування молоді. Проте, на нашу думку, окрім економічного підґрунтя функціонування інституту кар'єрних радників, для формування освітньо-професійної траєкторії молоді є важливим врахування не лише запитів ринку праці, а й власних інтересів та захоплень підлітків.

Отже, оскільки сучасний ринок праці є швидкозмінним, нові професії з'являються кожного дня, часто випереджаючи формальні освітні пропозиції, кар'єрні

радники можуть орієнтувати школярів не лише на потенційно привабливі професійні напрями, а й на формальні й неформальні освітні можливості щодо реалізації їхніх інтересів та захоплень.

Список використаних джерел

1. Кримова М. О. Індивідуальна професійно-освітня траєкторія фахівця, як інструмент забезпечення його конкурентоспроможності на ринку праці. *Економіка і організація управління*. 2016. Вип. 1(21). С. 236–242.
2. Реформа профільної освіти: концептуальні засади (проект до обговорення). *Міністерство освіти і науки України*. 2024. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2024/04/08/Reforma.profilnoyi.osvity-Kontseptualni.zasady.08.04.2024.pdf>
3. У старшій профільній школі можуть з'явитися кар'єрні радники: чим займатимуться такі фахівці. *НУШ*. 2024. URL: <https://nus.org.ua/news/u-starshij-profilnij-shkoli-mozhut-z-yavutytsya-kar-yerni-radnyky-chym-zajmatymutsya-taki-fahivtsi/>
4. Соколова І., Вовк С. Професійна освітня траєкторія управлінців у сфері охорони здоров'я: досвід формування освітньої програми. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2023. Вип. 4(77). С. 55–65.
5. Zakantov D. Problems of professional orientation of young students in research by scientists of NAES of Ukraine. *Professional Pedagogics*. 2020. Vol. 2, № 21. P. 138–144. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/en/article/view/608/693>

УДК: 004.738:021:930.25

Леся Ковальська, д-р іст. наук, професор

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА ТА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ БАЧЕННЯ ЇЇ РОЗВИТКУ

Анотація. У дослідженні розглянуто поняття інформаційної екосистеми як сукупності взаємопов'язаних компонентів інформаційної, бібліотечної та архівної сфер. Проаналізовано концептуальні підходи до її розвитку в умовах цифрової трансформації суспільства, акцентовано увагу на нормативно-правовому підґрунті та міжнародних стандартах. Окреслено основні напрями вдосконалення інформаційної інфраструктури, зокрема цифрову інклюзію, відкритість даних, стале збереження електронної інформації. Зазначено необхідність інтеграції новітніх технологій (штучний інтелект, бази даних) та розвитку цифрових компетентностей як ключових чинників формування сталої інформаційної екосистеми в Україні.

Ключові слова: інформаційна екосистема, інформаційно-документаційна діяльність, архів, документ, бібліотека.

У сучасному світі інформація відіграє надзвичайно важливу роль та посідає визначне місце у всіх сферах життєдіяльності суспільства, що зумовлює потребу

змін підходів до інформаційної діяльності, розширення можливостей міждисциплінарних зв'язків та водночас збереження особливостей інформаційно-документального ресурсного забезпечення розвитку суспільства. В інформаційному суспільстві бібліотеки, архіви та інформаційні установи трансформуються із традиційних сховищ знань у динамічні центри цифрової комунікації, управління знаннями та культурної спадщини. Їх розвиток потребує стратегічного бачення, що базується на інтеграції інновацій, правового регулювання, людського потенціалу та суспільних потреб. Одним із прогресивних напрямів виступає розвиток та розширення можливостей інформаційної екосистеми, що потребують подальшого обґрунтування та концептуального оформлення в межах інформаційної, бібліотечної та архівної справи та стали предметом висвітлення у публікації.

Інформаційна екосистема – це складне, багаторівневе середовище, яке охоплює інформаційні ресурси, інституції, технології, правові норми та користувачів, що взаємодіють у процесі створення, поширення, збереження та використання інформації. Така система формується як на національному, так і на глобальному рівні та включає бібліотеки, архіви, музеї, медіа, органи влади, ІТ-компанії, освітні установи тощо. Інформаційна екосистема – це складний, взаємопов'язаний комплекс, у якому інформація, дані, технології та люди взаємодіють, щоб досягти спільної мети. Це може бути екосистема бізнесу, екосистема технологій або будь-яка інша система, де інформація відіграє ключову роль.

Інформаційна екосистема базується на принципах відкритості, інтероперабельності, інклюзивності та сталого розвитку. Її функціонування регулюється як міжнародними актами (зокрема, Стратегією ЮНЕСКО зі штучного інтелекту 2021 р., Програмою «Цифрова Європа»), так і національним законодавством. В Україні концептуальним є Закон України «Про інформацію» (1992), який визначає правові засади інформаційних відносин, забезпечує доступ до публічної інформації та гарантує свободу інформаційної діяльності [1].

Сучасна інформаційна екосистема перебуває під впливом цифрових викликів: зростання обсягів інформації (бази даних), розповсюдження фейкових повідомлень, потреба у цифровій грамотності, ризики кіберзагроз. Оцифрування документів, впровадження автоматизованих систем, використання хмарних технологій і штучного інтелекту змінюють традиційні форми інформаційної діяльності та традиційне сприйняття паперового документа.

Водночас цифрова трансформація створює умови для посилення демократичного контролю, прозорості державного управління, розвитку електронних сервісів, розширення можливостей документної комунікації та доступу до інформації. У цьому контексті концептуальну роль відіграє Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003), який регулює правові засади функціонування електронних документів та їх юридичну силу [2].

Виокремлюється перспективний напрям розвитку документально-інформаційної діяльності щодо інтеграції бібліотечної, архівної, інформаційної галузей до нових умов та збереження їх фондів. Так, у межах сучасної інформаційної екосистеми зникають жорсткі межі між бібліотеками, архівами, музеями, інформаційно-аналітичними центрами, установами інформаційного забезпечення. Установи поступово переходять до гібридної моделі, яка передбачає об'єднання функцій збереження, надання доступу, аналізу та обробки інформації.

На сьогодні прикладом інформаційної інтеграції в Україні є створення електронної бібліотеки «Україніка» на базі НБУВ, цифрового архіву Українського інституту національної пам'яті, електронного архіву. Така конвергенція закріплюється у нормативній площині Закону України «Про національний архівний фонд та архівні установи» (2001) та визнає цифрові документи як об'єкти збереження [3].

Перелічені аспекти оновлення інформаційної діяльності мають достатні технологічні основи розвитку. Зокрема, у сучасній екосистемі домінують цифрові технології: автоматизовані інформаційні системи, хмарні сервіси, блокчейн-технології, штучний інтелект, технології розпізнавання мови та зображень. Особливої актуальності набувають національні платформи відкритих даних, електронного урядування (портал «Дія»), інституційні репозитарії (archive.org.ua). Заразом, успішне використання новітніх технологій повинно відповідати вимогам інформаційної безпеки.

Окремим напрямом у розвитку інформаційної екосистеми є людиноцентричність інформаційного середовища. Орієнтація на користувача є стратегічною основою концепції інформаційної екосистеми. Послуги мають бути зручними, доступними, персоналізованими та інклюзивними. Це передбачає розробку цифрових сервісів для людей з інвалідністю, багатомовні інтерфейси, адаптацію ресурсів для різних вікових груп.

Швидкий розвиток технологій та їх впровадження у життя суспільства потребує адаптивного нормативно-правового підґрунтя. Зрозуміло, що формування ефективної інформаційної екосистеми можливе лише на основі чіткого правового регулювання. У зазначеному напрямі розвитку важливе використання, своєчасне доповнення і оновлення чинних Законів України як-от «Про доступ до публічної інформації» (2011), «Про авторське право і суміжні права» (2001), «Про захист персональних даних» (2010) та інші. Наразі актуальним є оновлення законодавства відповідно до стандартів ЄС, зокрема Загального регламенту про захист даних (GDPR).

Для ефективного розвитку інформаційної діяльності з використанням інформаційних технологій та їх успішної реалізації неодмінною умовою виступають освіта та кадровий потенціал. Інформаційна екосистема потребує фахівців нового

покоління – інформаційних менеджерів, цифрових архівістів, аналітиків даних тощо. Зрозуміло, що традиційні освітні програми у сфері бібліотечної, архівної, інформаційної справи потребують оновлення відповідно до цифрових викликів. Перспективним напрямом є розробка і впровадження міждисциплінарних курсів з інформатики, права, ІТ, соціальних комунікацій. Зокрема, Закон України «Про освіту» (2017) визначає принципи академічної свободи, інноваційності та міждисциплінарності, що є важливими для оновлення кадрового потенціалу [2].

Загальне концептуальне бачення розвитку інформаційної діяльності та перспективність вдосконалення і розширення можливостей використання інформаційної екосистеми на сьогодні виступають актуальним напрямом. Майбутнє інформаційної екосистеми – у створенні єдиного цифрового простору, який забезпечить безперешкодний обіг інформації, її збереження, аналіз і використання. Це передбачає впровадження відкритих стандартів метаданих; розвиток національних електронних платформ (інтеграція бібліотек, архівів, музеїв); залучення громади до створення контенту; правову гармонізацію з європейськими нормами. Перелічені напрями і підходи відповідають міжнародним концепціям розвитку інформаційного суспільства, зокрема рекомендаціям IFLA (2022), UNESCO Digital Preservation Guidelines (2021), Стратегії розвитку архівної справи в Європі (2020) [3].

Отже, концептуальне бачення розвитку інформаційної екосистеми передбачає розгляд різних напрямів її прикладної реалізації. Актуальним є перехід від централізованих моделей інформаційної діяльності до децентралізованих мережових структур. У межах міждисциплінарного підходу виникає нагальна потреба у створенні єдиної національної цифрової інформаційної інфраструктури, що відповідає вимогам сучасного користувача. Зміщення акценту від зберігання інформації до управління знаннями зумовлює глибокі трансформації в системі освіти та потребує підготовки фахівців інформаційної сфери з міжгалузевими знаннями і практичними навичками. Концепція розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи полягає у формуванні гнучкої, відкритої та інноваційної екосистеми, яка забезпечує збереження, доступ і ефективне використання знань у цифрову епоху. Така модель покликана сприяти не лише технологічному, а й соціальному та гуманітарному прогресу.

Список використаних джерел

1. Палієнко М., Калакура Я. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*. 2021. № 3. С. 36–65.
2. Кравець Р. Б., Бойко П. О., Марковець О. В. Електронний архів як засіб швидкого доступу до управлінської інформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. Т. 19. № 4. С. 14–21.

УДК 004.9:008:355.01(477)

Ольга Куц, канд. філол. наук, доцент
КВЗО «Вінницька академія безперервної освіти», м. Вінниця

МІЛІТАРНА ЕСТЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. Повномасштабне вторгнення Росії, що почалося 24 лютого 2022 року, стало каталізатором глибоких і стрімких змін в українській культурі. Упродовж 2022–2025 років українська культура пройшла шлях від шоку й мобілізації до зміцнення ідентичності та переосмислення свого місця у світі. Вона стала інструментом опору, засобом документації воєнних злочинів та основою для культурного відновлення нації.

Навіть за таких складних умов культура України продовжує розвиватися і цей поступ мистецької сфери поєднує в собі нові форми, про що свідчать, зокрема, патріотичні арти і мурали, пісні та виставки, театральні постановки та перформанси, документальні та художні фільми, військова проза тощо. Відбувається активна трансформація культурних процесів, у яких домінують теми патріотизму, консолідації, самопожертви задля свободи й незалежності України.

Ключові слова: мілітарна естетика, українська культура, стріт-арт, мурали, візуальне мистецтво, фотомистецтво, документалістика, музична сфера, військова проза.

Після повномасштабного вторгнення росії мілітарна естетика стала визначальною рисою української культури в період 2022–2025 років. Вона постає не для романтизації війни, а як відображення реальності, символ опору, національної єдності та увіковічнення пам'яті. Військова атрибутика, образи захисників і символіка, пов'язані з боротьбою, стали частиною повсякденного культурного простору, проникаючи в різні сфери мистецтва та громадського життя.

Прояви мілітарної естетики у візуальному мистецтві та дизайні презентовані у символіці спротиву, наприклад, тризубі, синьо-жовтому прапорі, а також у військових шевронах та інших геральдичних знаках, які стали повсюдними елементами графічного дизайну. Їх використовують у патріотичних плакатах, банерах для соціальних мереж та ілюстраціях. Наприклад, типографіка часто поєднується з військовою тематикою та підкреслює патріотичні меседжі.

Фотомистецтво і документалістика фіксують реалії війни, показуючи як героїзм, так і трагічні моменти. Фотографії зруйнованих міст, портрети військових і зображення повсякденного життя в умовах бойових дій є важливим інструментом донесення правди світовій спільноті. Прикладом такої комунікації зі світом є серія світлин «Облога» українського фотографа Євгена Малолетки.

Україна створила значну кількість документальних фільмів, які демонструють реальність війни, її вплив на суспільство та життя кожної людини. Висока якість таких фільмів відзначена журі багатьох конкурсів і фестивалів. Так, фільм Мстислава Чернова «20 днів у Маріуполі» здобув премію «Оскар» у 2024 році; фільм «Порцелянова війна» Брендона Беломо і Слави Леонтьєва номінований на цю ж премію у 2025 році; фільм Оксани Карпович «Мирні люди» здобув високу оцінку від команд журі у двох номінаціях на 74 Берлінському кінофестивалі тощо.

Графіті стріт-арту, мурали із зображеннями захисників, національних героїв та символів боротьби не просто прикрашають наші міста, а і надають їм нового змісту. У цьому контексті варто згадати мурали: «Героям Слава» у Черкасах, «Привид Києва», «Військовий зашиває прапор України», «Свята Джевеліна» – у столиці, «Красавиця терпіти не буде» у Рівному тощо.

У музичній сфері з'явилося безліч нових пісень, які ушляхетнюють мужність українських воїнів і відвагу народу. Музиканти не лише створюють нові композиції, а й переосмислюють старі, надаючи їм сучасного звучання та мілітарного контексту («Ой у лузі червона калина» – у кавер-версії Андрія Хливнюка, «Обійми» С. Вакарчука, «Фортеця Бахмут» гурту «Арнтитіла», «Біля тополі» гурту «Еней», «Люди-титани» гурту «Козак-систем» тощо).

Загалом, українська музика поєднує народні мотиви з сучасними аранжуваннями, створюючи унікальний стиль, що підкреслює національну ідентичність і звитягу.

У літературі, зокрема у воєнній прозі, з'явилися численні твори, які документують і осмислюють досвід війни. Це не лише героїчні розповіді, а й глибокі психологічні портрети, які розкривають вплив війни на людську психіку. Варто згадати «Війну» Сергія Жадана, «Бабах на всю голову» Віталія Запеки, «Битись не можна відступити» Павла Белянського, «Воєнні щоденники» від видавництва «Фоліо» тощо.

Мілітарну естетику демонструють численні театральні постановки, перформанси, сучасна українська мода та дизайн одягу. Тож, у чому полягає причина та значення мілітарної естетики? Така характерна ознака української культури 2022–2025 років не є випадковістю. Вона є наслідком низки причин, це передусім:

- *Воєнна реальність.* Повномасштабна війна стала частиною повсякденного життя, тому її відображення в мистецтві є природним.
- *Національна єдність.* Мілітарна естетика сприяє консолідації суспільства навколо спільних цінностей та мети.
- *Формування ідентичності.* Вона допомагає українцям осмислити свою національну ідентичність в умовах екзистенційної загрози.
- *Пам'ять та увіковічнення.* Мілітарна естетика допомагає увіковічнити полеглих героїв та їхній внесок у боротьбу за незалежність.

- *Культурна дипломатія.* Через мілітарну естетику Україна несе світу правду про війну, привертає увагу та отримує підтримку.

Отже, мілітарна естетика української культури 2022–2025 років є не лише відображенням воєнної дійсності, а й потужним інструментом національного єднання, опору та культурної дипломатії. Вона допомагає українцям осмислити події війни, зберегти пам'ять про героїв та зміцнити свою національну ідентичність у найскладніші часи.

Список використаних джерел:

1. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України. Київ: НАККіМ, 2014. 296 с.
2. Мироненко Т. Режисери озброїлися камерами. Які фільми знімають про війну. *Журнал Forbes Ukraine*. 2022. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/rezhiseri-ozbroilis-kamerami-vtorgnennya-sprichinilo-bum-dokumentalnogo-kino-v-ukraini-yaki-filmi-znimayut-pro-viynu-13102022-8968> (дата звернення: 03.06.2025).
3. Стасов О. Біль сповільнює час: 15 нових пісень війни. *Суспільне Культура*. 2022. URL: <https://suspilne.media/culture/246274-bil-spovilnue-cas-15-novih-pisen-vijni/> (дата звернення: 03.06.2025).

УДК: 37.01:378

Світлана Литвинська, канд. філол. наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ПЛАГІАТУ: КОМПЛЕКСНИЙ ОГЛЯД

Анотація. Академічний плагіат визнано поширеною формою порушення академічної доброчесності. Визначено стандартні види плагіату: пряме копіювання, мозаїчний плагіат, перефразований плагіат, плагіат ідей, самоплагіат, плагіат з інтернету. Проаналізовано авторські класифікації плагіату і способи приховування плагіату – від дослівного копіювання і до маніпулювання текстом.

Ключові слова: академічна доброчесність, плагіат, класифікація видів плагіату, способи приховування плагіату.

Плагіат є серйозним порушенням принципів академічної доброчесності, що дискредитує наукові дослідження та освітній процес, імідж закладу вищої освіти чи наукової установи. Згідно зі статтею 42 Закону України «Про освіту», академічний плагіат – це «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [2]. Також у законі названо два

основні види академічного плагіату – оприлюднення чужих результатів досліджень як власних і оприлюднення матеріалів без зазначення авторства.

Щоб уникнути або виявити плагіат, потрібно чітко знати його види та способи приховування від перевірок. По-перше, науковою спільнотою визнано класифікацію видів плагіату, що базується на загальновизнаних академічних підходах, які впроваджені в Україні та у розвинених країнах світу. Ці види вважаються стандартними у сфері академічної доброчесності, а саме: пряме копіювання, мозаїчний плагіат, перефразований плагіат, плагіат ідей, самоплагіат, плагіат з інтернету.

По-друге, виокремлено ще такий розповсюджений вид плагіату як «ненавмисний плагіат». Це порушення академічної етики, спричинене механічними / технічними недоопрацюваннями або помилками в оформленні цитувань чи бібліографічних описів. Тому авторам потрібно бути уважними під час написання й оформлення своїх творів.

Рисунок 1 – Основні види плагіату

Вагомий внесок у дослідження академічної недоброчесності зробила українська дослідниця О. М. Рижко. У своєму дисертаційному дослідженні «Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку XXI століття: природа явища та історія боротьби» [1] вона обґрунтувала поняття «текстів з ознаками девіацій» і зробила авторську класифікацію плагіату: *плагіат ідей, самоплагіат, рерайтинг, перенасичення тексту цитатами, компіляцію, копінаст, парафраз, а також фабрикацію та фальсифікацію даних*. У такий спосіб авторка розширила базову

класифікацію і доповнила такими підвидами: *клон, TRL-C, find-replace, remix, гібрид, mashup*.

Крім того, наразі описано й систематизовано різні способи привласнення авторства чужої роботи – від дослівного копіювання і до маніпулювання текстом, щоб приховати плагіат. Наприклад:

- подання цілого твору як власного;
- копіювання розділу книги;
- використання чужої дисертації;
- переклад та подання тексту як оригіналу;
- пряме копіювання великих обсягів тексту;
- копіювання тексту з незначними змінами форматування;
- переклад без посилання;
- використання чужої роботи як шаблону;
- заміна слів у тексті синонімами;
- перефразовування на рівні фраз;
- зміна граматичної структури речень і словосполучень;
- використання перифразів;
- компіляція і мозаїчний плагіат;
- використання джерел для маскувння плагіату;
- неправильне цитування для приховування джерела;
- поєднання оригінального та скопійованого тексту;
- використання різних джерел і їх поєднання.

Окрім зазначеної класифікації, науковці запропонували й інші підходи до виокремлення таких видів плагіату, як *дослівне копіювання, парафразування, переклад без посилання, плагіат ідей, мозаїчний плагіат, самоплагіат та ін.* Ці класифікації допомагають детальніше вивчити різні аспекти плагіату та розрізнити його конкретні прояви.

Вартими уваги є класифікації плагіату, розроблені Scribbr, ACM Digital Library, PlagiarismSearch.com. Так освітній ресурс Scribbr розрізняє: *глобальний плагіат, дослівний плагіат, перефразування без посилання, мозаїчний плагіат, самоплагіат*.

ACM Digital Library в систематичному огляді репрезентовано технічно орієнтовану класифікацію плагіату: *дослівне копіювання, парафразування, перекладний плагіат, плагіат ідей, технічні маніпуляції, неправильне цитування*.

Різні освітні платформи також пропонують свої класифікації плагіату. Наприклад, ресурс PlagiarismSearch.com розрізняє плагіат за інтенсивністю: *повний плагіат; суттєвий плагіат і мінімальний плагіат*.

У якості узагальнення, пропонуємо для класифікування використовувати такі десять видів плагіату:

1. *Clone*: копіювання (слово в слово) чужого тексту й видавання його за свій.
2. *CTRL-C*: твір містить значну частину тексту одного джерела без змін.
3. *Find-Replace*: у творі збережено основний зміст чужого джерела, але змінено ключові слова і фрази.
4. *Remix*: упорядковані парафрази матеріалів кількох джерел.
5. *Recycle*: дублювання автором власних результатів («самоплагіат»).
6. *Hybrid*: синтез цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання.
7. *Mashup*: компіляція скопійованих матеріалів із декількох джерел.
8. *404 Error*: текст містить посилання на неіснуючі / недостовірні джерела.
9. *RSS Feed*: у творі всі цитати правильно оформлені, але майже нема оригінальних авторських ідей.
10. *Re-tweet*: твір дублює формулювання та/або структуру первісного (автентичного) тексту, хоча подано посилання на джерела.

Отже, класифікування видів плагіату й способів його приховування є актуальною проблемою, над якою працюють науковці з різних країн. Дотримання принципів академічної доброчесності є критично важливим для підвищення якості освіти, висвітлення результатів оригінальних досліджень.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 03.06.2025).
2. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку ХХІ століття: природа явища та історія боротьби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.01. Київ, 2018. 28 с.

УДК: 004.9 130.2:316.77:008](477)

Галина Лукаш д-р філол. наук, професор,

Руслан Поплавко, магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

МЕТАМОДЕРНІСТСЬКІ УТОПІЇ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

Анотація. Мета дослідження полягає в аналізі та осмисленні метамодерністських утопічних концептів, що формуються в умовах цифрової епохи, та їх впливу на інформаційну культуру України. Автори переконані, що метамодерністські ідеї, які поєднують іронію постмодернізму з прагненням до автентичності та емоційної глибини, проявляються у вітчизняному культурному просторі через цифрові технології, медіа та комунікаційні практики. Детальну увагу приділено тому, як ці утопічні ідеї сприяють формуванню нових моделей ідентичності, соціальної взаємодії та культурної пам'яті в Україні, особливо в умовах російсько-української війни. Автори прагнуть показати, як метамодерністські утопії, зокрема в контексті цифровізації, можуть стати основою для розвитку нової інформаційної культури в Україні, що відповідає викликам сучасного світу.

Ключові слова: метамодернізм, утопія, цифрова епоха, інформаційна культура.

Актуальність. У цифрову епоху метамодернізм формує нові утопічні образи, які коливаються між надією та критикою, іронією та щирістю. В українській інформаційній культурі, особливо в умовах російсько-української війни, ці утопії набувають особливої форми – як способу переосмислення реальності через емоційне залучення, меми, цифрову творчість і мілітарну естетику. Зокрема, феномен «байрактар-культури», меметизація спротиву, створення героїчних образів у TikTok та Instagram демонструють метамодерністське поєднання іронічного й утопічного. Так, феномен «байрактар-культури» – це умовна назва явища, яке виникло в українському інформаційному та культурному просторі під час повномасштабної війни, зокрема у 2022 році, на тлі використання турецького безпілотної Bayraktar TB2. Цей феномен має яскраво виражене меметичне, пісенне й символічне наповнення та став формою народного культурного спротиву, самоіронії та мобілізації патріотичних емоцій.

Сутність «байрактар-культури»:

- Мемізація зброї: перетворення Bayraktar із військового об'єкта на символ національного героїзму, перемоги й технологічної переваги.
- Медіавідображення: поява пісень (наприклад, «Байрактар»), відео, жартів, зображень у соціальних мережах, що прославляють або іронізують з цього приводу.
- Культурна мобілізація: використання гумору та символіки як інструменту зниження стресу, підняття бойового духу, єднання нації.
- Інформаційна зброя: «байрактар-культура» також виконує функцію впливу на громадську думку – як в Україні, так і за її межами.

Отже, це не просто тимчасова мода чи інтернет-жарт, а частина ширшого культурного явища воєнного часу, що демонструє, як інформаційні технології, гумор і національна ідентичність переплітаються у відповідь на загрозу.

Такі візуально-інформаційні продукти не заперечують трагізму війни, а радше трансформують його в цифрову емоційну спільність, основу на емпатії, взаємній підтримці та вірі в перемогу [1]. Ці утопії – не втеча від реальності, а спосіб її подолання. Таким чином, метамодернізм відображає глибокі проблеми сучасної інформаційної культури: фрагментацію, емоційне перенавантаження, водночас зберігаючи надію як елемент культурної стратегії спротиву [2].

Мета нашого дослідження – визначення особливостей метамодерністських утопій цифрової епохи та їх впливу на формування інформаційної культури України.

Поняття утопії має давню філософську традицію, яка трансформувалася з часом від політичного ідеалу до культурного й емоційного феномену, особливо в контексті метамодернізму. Утопічне мислення бере початок ще в Античності – наприклад, у Платона («Держава») ми бачимо ідеалізовану модель справедливого суспільства, де панує гармонія між верствами населення [3]. Це був раціональний проєкт, в основі якого – віра в можливість впорядкування світу через розум. Власне термін «утопія» запровадив Томас Мор у книзі «Utopia» (1516), описуючи вигадане ідеальне суспільство [2]. Цікаво, що «Utopia» у перекладі з грецької означає водночас і «місце, якого не існує», і «найкраще місце» (eutopia).

Від початку утопія мала подвійний сенс: критика існуючого порядку й уявлення про кращу за нього альтернативу. Утопії стають інструментом соціального проєктування – від Кампанелли до Бекона, а раціональні ідеї про суспільний прогрес, науку, освіту слугують засобами вдосконалення людства [1].

У ХХ столітті утопія здебільшого розумілася як проєкт раціонального і досконалого суспільства, що спирався на ідеї прогресу. У постмодерні утопія зазнає деконструкції – її сприймають як ілюзію або небезпечну форму тоталітаризму. Метамодернізм повертає інтерес до утопії, але вже в новій формі – як прагнення до ідеального, поєднане з усвідомленням його недосконалості. У сучасному українському контексті утопія набуває практичного звучання: це мрія про гідне, вільне і безпечне суспільство, яка надихає на реальні дії в умовах війни, кризи та відновлення. Таблиця 1 демонструє еволюцію уявлень про утопію в різні культурно-історичні періоди.

Таблиця 1 – Розуміння утопії в історії культурно-історичної думки XX–XXI ст. (укладено авторами)

XX століття	Постмодерн	Метамодернізм	Сучасний український контекст
Критика утопізму Після двох світових воєн та тоталітарних режимів утопія почала розглядатися як небезпечна ідеологія (Герберт Маркузе, Карл Поппер). Замість утопій – дистопії (Оруелл, Гакслі): страх перед технологічною та політичною небезпекою. Утопія втратила свою наївну привабливість. Її більше розглядали як попередження, ніж як дороговказ	Розпад утопії Постмодерністи (Бодріяр, Ліотар) розглядають утопії як наративні конструкції, що втратили переконливість. Замість утопії – іронія, сирія, муляція, фрагментарність	Повернення утопії У новій формі – як емоційний, символічний і культурний пошук сенсу, але з усвідомленням її недоскопости. Це «утопія з сумнівом», спроба вірити, знаючи, що віра – наївна. Не про досконале майбутнє, а про енергію надії в умовах інформаційного перевантаження і глобальних криз	Технологічна утопія – нова форма духовності Після 2014 року та особливо після повномасштабного вторгнення 2022-го утопії проявляються як образ майбутньої перемоги, як уявлення про нову Україну – справедливу, європейську, гідну, як емоційні спільноти в цифрових платформах, де надія є культурним ресурсом спротиву

У XXI столітті, в умовах секуляризації, кризи традиційних релігійних наративів та посиленої цифровізації, спостерігається перенесення духовного пошуку у сферу технологій. Цей феномен називають технологічною утопією або техноутопією – вірою в те, що саме технологічний прогрес здатен вирішити фундаментальні екзистенційні проблеми людства [3].

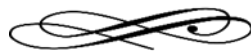
У сучасному українському контексті утопія постає як прагнення до оновленого, справедливого суспільства, ґрунтованого на єдності, технологічному розвитку та культурній самобутності в умовах війни, кризи та цифрової трансформації. Навіть в умовах війни українська цифрова культура створює візії майбутнього, в яких технології (БПЛА, ШІ, кібербезпека, меми) стають не просто інструментами, а символами вищої мети – захисту людяності, гідності, свободи. «Байрактар» чи «Фурія» – сакралізовані образи, що символізують справедливу силу й відплату. Це не цинічний постмодерн, а метамодерна віра в добро, яке «має обличчя дрону».

Українські приклади ілюструють ідею технологічної утопії як нової форми духовності в умовах війни – через культурні, медійні та цифрові практики. Вони демонструють, як технології перетворюються на символи віри, надії, національного сенсу та спільної мети. Наприклад, дрони як сакралізовані образи: «Байрактар», «Фурія», «Валькірія» – назви дронів, що обростають міфологією в соцмережах і медіа. Меметизація цих об’єктів робить їх не лише військовими інструментами, а й героїчними архетипами. Наприклад, у відео від Генштабу чи волонтерських ініціатив часто використовуються епічні композиції, створюючи квазірелігійну атмосферу сили добра. Віртуальні музеї війни, цифрові стенди у школах,

створені за допомогою доповненої реальності, AR/VR-проекти, присвячені пам'яті полеглих захисників або воєнним історіям, виконують меморіальну функцію, але в метамодерністській формі – поєднуючи трагічне і світле, реальне і символічне. Цифрові аватари героїв та воєнні NFT, деякі волонтерські ініціативи створюють цифрові образи українських військових у стилі героїчного фентезі чи коміксів (наприклад, «Азовський лицар», «Дух Києва»). NFT-колекції не тільки збирають кошти, а й створюють нову естетику національного героїзму, де війна – частина великої духовної історії. У TikTok активно поширюються відео, де українські військові демонструють гуманізм, гумор, емоційність, що олюднює технологічну війну [4]. Іронічні, щирі, часто зворушливі відео з фронту – приклад нової цифрової етики, що базується на відкритості, емпатії, взаємній вірі. Ці приклади свідчать, що українська інформаційна культура формує унікальний тип технологічної утопії, в якому війна сприймається не лише як конфлікт, а як боротьба за сенс, майбутнє і гідність. Технологія – це вже не нейтральний інструмент, а носій духовного значення, який об'єднує суспільство в режимі метамодерної надії.

Список використаних джерел

1. Петренко Д. Сучасне мистецтво в контексті глобалізаційних трансформацій культури: антагонізм і темпоральність. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2023. № 67. С. 6–13. DOI: 10.26565/2306-6687-2023-67-01 (дата звернення: 25.05.2025).
2. Анісімова О., Лукаш Г. Мережеві практики солідарності як прояв цифрової емпатії в метамодерному суспільстві. *Інформація, комунікація, суспільство: XIV Міжнародна наукова конференція*, м. Львів. 2025. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2025. С. 116–117. URL: https://drive.google.com/file/d/1hIzPvnKwQ_8dLO0ellcwT_qAhBlFmOkA/view?usp=sharing (дата звернення: 02.06.2025).
3. Огорокова В. В. Утопія як елемент суспільної свідомості перехідного часу: дис. ... канд. наук за спец. 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії / Південноукраїнський нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2010. 178 с. URL: <https://surl.li/tleqcs>
4. Яскр В. Нова Утопія: Кінець страху перед технологією. *ЛІТавиця*. URL: <https://litavytsia.com/nova-utopiia-kinets-strakhu-pered-tekhnohiiieu/> (дата звернення: 30.05.2025).
5. Wang P. Recommendation Algorithm in TikTok: Strengths, Dilemmas, and Possible Directions. *International Journal of Social Science Studies*. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/363416435_Recommendation_Algorithm_in_TikTok_Strengths_Dilemmas_and_Possible_Directions. (дата звернення: 03.05.2025).

УДК: 005.57:81'42:004.738.5

*Галина Лукаш, д-р філол. наук, професор
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

РОЛЬ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДНИКА ЕФЕКТИВНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Анотація. У статті розглянуто риторичну компетентність як ключовий компонент ефективної управлінської комунікації в інформаційну епоху. Автор аналізує особливості сучасної комунікації керівника, що відбувається в умовах цифровізації, інформаційного перевантаження та високих вимог до змісту й форми мовлення. Виділено структуру риторичної компетентності, що містить когнітивний, комунікативний та емоційно-вольовий компоненти. Окреслено основні шляхи її формування та розвитку. Наголошено на важливості поєднання професійних знань із мовленнєвою культурою для ефективного управління персоналом і побудови довірчих відносин у колективі.

Ключові слова: управлінська комунікація, риторична компетентність, інформаційна епоха, публічне мовлення, емоційний інтелект.

Актуальність теми. Сучасна управлінська комунікація характеризується багатоканальністю, мультимедійністю та потребою у лаконічності й переконливості. Вона потребує від керівника мовленнєвої гнучкості, комунікативної етики та високого рівня публічної культури, здатності адаптувати мовлення до різноманітних форматів (офлайн / онлайн), культурних контекстів та швидко змінюваних обставин. У наш час – епоху високої динаміки інформаційних потоків, активної цифровізації управлінських процесів – здатність керівника ефективно комунікувати стає надзвичайно важливою.

Мета дослідження – проаналізувати значення риторичної компетентності як ключового чинника ефективної управлінської комунікації та визначити її структурні компоненти й шляхи формування в умовах інформаційного суспільства.

Управлінська діяльність неможлива без постійної взаємодії з колегами, підлеглими, партнерами. Комунікація – основа управління людьми та процесами. Риторика виконує функції не лише передачі інформації, а й формування емоційної атмосфери, створення авторитету керівника, активізації дій підлеглих. Слово керівника – інструмент стратегічного впливу [1]. Отже, визначаючи поняття риторичної компетентності керівника підкреслимо, що це не просто вміння добре говорити, а й здатність переконувати, впливати, мотивувати та підтримувати ефективний зворотний зв'язок в умовах перенасичення інформацією та високої швидкості комунікативних процесів. Іншими словами, це сукупність знань, умінь і особистісних якостей, що забезпечують ефективне, переконливе та доречне мовлення керівника в різних комунікативних ситуаціях.

У сучасному інформаційному світі часом віддають перевагу двом взаємопов'язаним зонам – візуальній та цифровій риториці, оскільки за їхньою допомогою апробуються, опановуються і конструюються різноманітні моделі реальності [2, с. 47].

Риторична компетентність управлінця має три взаємопов'язані компоненти: когнітивний, комунікативний та емоційно-вольовий. Когнітивний передбачає володіння знаннями про логіку, структуру мовлення, типи аргументації, особливості аудиторії, обізнаність у стилістичних та мовленнєвих нормах, аналіз і конструювання змістовних, логічно послідовних виступів. Комунікативний охоплює вміння адаптувати мову до ситуації, слухати, вести діалог, використовувати невербальні засоби впливу, управління тоном, ритмом, стилістикою мовлення відповідно до мети та ситуації. Емоційно-вольовий пов'язаний із психологічною готовністю до публічних виступів, із впевненістю, стресостійкістю, умінням керувати емоціями й враженням, зрештою – створювати харизму [3; с. 7]. Особливостями управлінської комунікації в інформаційну епоху передусім є те, що цифрова трансформація змінила канали та стилі комунікації. Зросла потреба в мультимедійній риториці: тексти, відеозвернення, сторітелінг, візуальні меседжі. Аудиторія стала більш вимогливою: важлива автентичність, чесність, стислість і змістовність мовлення.

Формування риторичної компетентності потребує системного підходу: поєднання теоретичних знань із практичними навичками. Ефективними інструментами тут слугують: курси з риторики, публічних виступів, тренінги з публічного виступу, ділового етикету; практичні інструменти: Toastmasters, дебати, відеотренінги; цифрові рішення: використання AI-асистентів для аналізу мовлення, віртуальні симулятори комунікації [7]. До ефективних інструментів розвитку риторичної компетентності також належать аналіз мовленнєвих стратегій, практика в різних комунікативних ситуаціях, а також техніки активного слухання – зокрема, вміння фокусувати увагу на співрозмовнику, уточнювати сказане за допомогою додаткових питань, демонструвати зацікавленість через невербальні сигнали, а також перефразувати й підсумовувати почуте. Такі техніки сприяють глибшому розумінню співрозмовника, знижують ризик конфліктів і забезпечують більш ефективну управлінську взаємодію [1]. Завдяки сформованій риторичній компетентності керівник здатен досягати розуміння й підтримки з боку команди; ефективно впливати на рішення, ставлення та поведінку; знижувати конфліктність у комунікативному середовищі; створювати позитивний образ лідера [8].

Риторика є інструментом управлінського впливу. Керівник формує корпоративну культуру через власну риторичну модель, і вплив через мову – не маніпуляція, а цілеспрямоване керування смислами. Якісне мовлення створює довіру, підвищує ефективність управлінських рішень, мінімізує опір [4; 7].

Яскравий приклад такої дії – звернення Урсули фон дер Ляєн до Європарламенту під час енергетичної кризи (2022). Нагадаємо: ЄС зіткнувся з викликами енергетичної безпеки через війну в Україні та залежність від російського газу. Урсула фон дер Ляєн вдається до двох основних риторичних прийомів: використання чіткої структури промови: діагноз ситуації – рішення – заклик до солідарності і сильні меседжі, ґрунтовані на європейських цінностях: *«Ми зменшимо залежність не тому, що нас змусили, а тому, що ми вибираємо свободу»*. Результатом постала консолідація політичної волі у країнах ЄС, підтримка санкційного курсу та зеленої енергетики [5].

Пригадаймо кілька прикладів з українського бізнесу, де риторична компетентність керівників відіграла ключову роль у комунікації з працівниками, клієнтами або суспільством, особливо в умовах кризи або трансформацій.

Ярослава Гресь – співзасновниця Gres Todorchuk PR. Агентство, що спеціалізується на соціально важливих проєктах, стало одним із рупорів змістовної української комунікації у світі. Ярослава Гресь, надихаючи підлеглих публічною присутністю керівниці у соцмережах та виступах, вдається до таких риторичних підходів: інтелектуальна, змістовна риторика з емоційним фоном; виступи для міжнародної аудиторії, зокрема на тему культури, гуманітарної дипломатії та проєктів підтримки України за кордоном; застосування сторітелінгу: кожен проєкт – історія з чіткою емоційною аркою. Результат – визнання компанії як голосу гуманітарної комунікації України.

Володимир Поперешнюк – співзасновник «Нової пошти», однієї з ключових логістичних компаній України, яка не зупинила роботу навіть у найгарячіші дні війни. Активне публічне спілкування з клієнтами та співробітниками через Facebook: звіти, меседжі підтримки, подяки. Мова – проста, чесна, з гумором і людським тоном: *«Ми – як поштовий спецназ. Веземо навіть під обстрілами. Ви – наші герої!»*. Результат – побудова довіри клієнтів і персоналу, підняття бойового духу через риторичну реальну участь й героїзму [6].

Отже, сучасні українські бізнес-лідери дедалі частіше не просто керують, а стають моральними комунікаторами: об'єднують команди, транслиують цінності, відстоюють позицію України у світі – саме через силу слова.

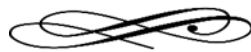
У сучасну інформаційну епоху, коли комунікація набуває особливої ваги в управлінській діяльності, зростає значення риторичної компетентності як ключової складової ефективного спілкування. Уміння переконливо, логічно й етично висловлювати думки не лише підвищує результативність управлінських рішень, а й сприяє формуванню довіри, авторитету та професійного іміджу керівника в інформаційно насиченому середовищі.

Риторична компетентність є не лише особистісною перевагою управлінця, а й стратегічним ресурсом організації. Її розвиток сприяє ефективнішому ухваленню

рішень, підвищенню рівня довіри та згуртованості колективу. В умовах цифрової комунікації це набуває ще більшої ваги. Тому формування й удосконалення риторичних навичок має стати обов'язковим елементом сучасної управлінської освіти та практики.

Список використаних джерел

1. Янц Н. Риторична компетентність як складова професійної компетентності соціального педагога. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія. 2024. Вип. 33. С. 174–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2014_33_22 (дата звернення: 02.05.2025).
2. Попова Н., Галстян В., Галстян Я. Візуальна та цифрова риторика: досвід розуміння. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2023. № 69. С. 42–48. DOI: 10.26565/2226-0994-2023-69-5.
3. Гилярська О. І. Формування професійно орієнтованої риторичної компетентності майбутніх учителів у педагогічних коледжах: дис. ... д-ра філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) / Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2023. 322 с.
4. Конівіцька Т. Я. Формування риторичної компетентності студентів-психологів: результати впровадження авторських розробок. *Almanahul SWorld*. 2020. Вип. 4. С. 193–198.
5. Сидоренко С. Які пріоритети ЄС визначила Урсула фон дер Ляєн на 2023 рік. *Українська правда*. 2022. 15 верес. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/15/7146813/> (дата звернення: 16.05.2025).
6. На Новій пошті розповіли, як компанія планує працювати без електрики. *Журнал NV*. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/maybutnye-ukrajinskoji-energetiki-volodimir-popereshnyuk-prokrizi-ta-avtonomnist-nova-50437044.html> (дата звернення: 04.05.2025).
7. Чередник Л. А. Риторика та спічрайтинг у системі підготовки фахівців зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття*: матеріали конф., м. Одеса, 14–16 верес. 2022. Одеса, 2022. С. 189–193. URL: <https://surl.li/lpgixa> (дата звернення: 02.05.2025).
8. Інформація та соціум: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 02 червня 2023 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2023, 167 с. URL: <https://r2.donnu.edu.ua/items/41e25d47-68fb-4f9b-a7a5-19b3cf2754d7/full>

Юрій Палеха, канд. іст. наук, професор
Національний транспортний університет, м. Київ

СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Сучасні умови господарювання вимагають від суб'єктів господарювання гнучкого підходу до побудови систем документації, чіткого планування та керування документальними процесами, досконалого документального забезпечення їх діяльності.

Ключові слова: системи документації, суб'єкт господарювання, галузь.

Вступ. Питання дослідження систем управлінської та профільної документації організацій розглядали у своїх публікаціях українські вчені. Так, особливості формування систем нотаріальної та банківської документації, розглядала Катерина Климова. Документознавчим напрацюванням в галузі охорони здоров'я присвячена робота Наталії Філіппової. Заслуговує на увагу представлений Костянтином Корнійчуком аналіз систем документообігу підприємств транспорту. Встановленню типового складу торговельної документації присвячене дослідження проф. Олени Шевченко. Разом із тим аналіз систем документації на рівні установи дослідниками не проводився.

Актуальність дослідження полягає у комплексній розвідці складових системи документації суб'єкта господарювання, побудові відповідної моделі документації, чіткій систематизації її складових.

Виклад основного матеріалу. У кожному суб'єкті господарювання (СГ), незалежно від галузевої належності, є дві системи документації: інфраструктурна (функціональна) і профільна (для фіксування виробничої діяльності в конкретній галузі), сукупність документів яких складає документальний фонд, що забезпечує якісне управління суб'єктом господарювання (рис. 1).

Рисунок 1 – Системи документації СГ

Інфраструктурною системою документації за проф. С. Г. Кулешовим [1] називаємо види документації, що функціонують в інфраструктурі організації, до

складу якої входять нормативно-правова, управлінська та документація з функціонування локальних електронних комунікаційних мереж.

Основою документації в *нормативно-правовій сфері* є нормативно-правові акти, що відображають потреби як загально-політичного життя країни, так і окремих сфер її життєдіяльності. Нормативно-правові акти – управлінські документи державного рівня, які встановлюють правові вимоги на території всієї країни, регіону, у сфері соціальної діяльності, в тій чи іншій галузі. До них належать: закони, інші акти Верховної Ради; укази, розпорядження Президента України; постанови і розпорядження КМУ; накази міністерств, державних служб, інших центральних органів виконавчої влади. Окрім того, кожна сфера регулюється певними нормативними актами з охорони праці та навколишнього середовища, техніки безпеки, протипожежної техніки, екологічної безпеки, нормативними актами з питань документування управлінської діяльності, роботи архівних підрозділів тощо.

Управлінська система документації організації слугує для відображення основних функцій керування нею та контролю за дійовим менеджментом. Вона має організаційно-розпорядчий та повідомний характер й призначена для ухвалення, за необхідності, відповідних управлінських рішень. Містить загальний, економічний і соціальний блоки (рис. 2) документів управлінської документації.

Рисунок 2 – Управлінська документація

Загальний блок (блок А) управлінської документації містить документацію зі створення, функціонування та припинення діяльності організації, керування її персоналом й включає організаційні, розпорядчі, довідково-інформаційні, звітно-статистичні і первинно-облікові документи. Економічний блок (блок Б) документації є базою для ухвалення управлінських рішень та підготовки апаратом управління відповідних розпорядчих документів і охоплює підсистеми фінансової, бухгалтерсько-облікової, планової, кошторисно-договірної документації тощо. Блок соціальної документації (блок В) включає підсистеми документації по роботі з кадрами, їхнім пенсійним забезпеченням, документацію з соціальних питань та соціального захисту. Значна частка вищезазначеної документації є уніфікованою згідно НК 010:2021.

Документація щодо функціонування локальних електронних комунікаційних мереж відображає ситуацію щодо встановлення, налагодження й організації безперебійного функціонування виробничих інформаційних систем із врахуванням

потреб організації. До засобів мережі можуть бути зараховані: активне мережеве обладнання; структурована кабельна мережа; серверне устаткування в комплекті з інженерним обладнанням та системами тощо.

Виробнича (профільна) система документації суб'єкта господарювання відображає профіль діяльності організації, роботу її основного, допоміжного та обслуговуючого виробництва (рис. 3).

Рисунок 3 – Складники профільної системи документації

Документація основного виробництва (Г) суб'єкта господарювання є сукупністю підсистем документації, якими опікуються її основні підрозділи (відділи, служби) та окремі посадові особи. Так, до документації основного виробництва підрозділу належать виробничо-організаційні документи, які разом із планово-економічним відділом готуються на основі проєктно-кошторисної документації і можливостей організації. Зазначена документація містить проєкти планів виконання робіт, сітьові графіки, відповідні графіки доставки матеріалів, проєкти договорів із субпідрядниками і постачальниками; журнали обліку замовлень тощо. Сюди належить також виробничо-організаційна та виробничо-експлуатаційна документація, що містить змінно-добові і оперативні плани виконання робіт, сітьові графіки їх виконання, відповідні журнали постачання обладнання, матеріалів тощо.

Система документації допоміжних виробництв (Д) відображає стан організації виробничих процесів щодо забезпечення технічної готовності її засобів виробництва й може охоплювати сукупність документів технічного відділу, відділів головного механіка та енергетика, зони техобслуговування та поточного ремонту, виробничих і допоміжних ділянок. *Система документації обслуговуючих виробництв (Ж)* відображає стан забезпечення основного і допоміжного виробництв необхідними транспортними засобами, матеріально-технічне постачання, наявність на складах необхідного обладнання, запчастин та мастильних матеріалів, якості техобслуговування та ремонту, стан обслуговування приміщень, території тощо.

Висновки. Запропоновані системи документації суб'єкта господарювання є підсумком опублікованих авторських розвідок систем документації автотранспортних підприємств, логістичних компаній, дорожніх підрозділів, будівельних організацій. Системи документації не є сталими, їх склад може постійно змінюватись

як за рахунок впровадження нових технологій, так і в зв'язку з поповненням чи вилученням із системи документів, внаслідок проведення в установі щорічної експертизи їх цінності.

Список використаних джерел

1. Кулешов С. Г. Загальне документознавство: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 124 с.

УДК: 004.8:004.738.5:316.77

Федір Рудиченко, аспірант

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ З ЕЛЕМЕНТАМИ ШІ

Анотація. У дослідженні актуалізовано потенціал гейміфікації в поєднанні з технологіями штучного інтелекту (ШІ) в організації освітньої діяльності. Проаналізовано можливості освітніх цифрових платформ, що інтегрують елементи гри та інтелектуального аналізу даних, а також окреслено переваги й виклики такого підходу. Увагу зосереджено на таких складових: адаптивне навчання (персоналізація складності завдань, маршрутів навчання), впровадження елементів генеративного ШІ щодо створення динамічного контенту (запитання, кейси, ситуації), використання інтелектуальних чат-ботів у ролі віртуального тьютора, співрозмовника, опонента, а також аналіз даних задля моніторингу прогресу, прогнозування успішності, рекомендацій у формуванні індивідуальної траєкторії.

Ключові слова: гейміфікація, штучний інтелект, цифрові освітні платформи, соціальні комунікації, адаптивне навчання, EdTech.

У цифрову епоху відбувається трансформація підходів до налагодження соціальних комунікацій, де важливо розвивати м'які навички, критичне мислення, цифрову грамотність та комунікативну активність. На сьогодні актуалізувалося зростання ролі цифрових технологій у професійній підготовці фахівців. На ринку послуг спостерігається постійна потреба в активних, інтерактивних та персоналізованих формах навчання. У цьому контексті синергія гейміфікації та штучного інтелекту відкриває нові можливості для навчального процесу у сфері соціальних комунікацій. Гейміфікація та штучний інтелект (ШІ) стають ефективними засобами залучення й мотивації здобувачів освіти та учасників навчального процесу [1, с. 5]. Це відкриває нові можливості для організації навчального процесу, стимулює активну участь здобувачів освіти, сприяє розвитку цифрової, медійної та комунікативної компетентності. Звідси мета роботи – проаналізувати можливості

поєднання гейміфікаційних механізмів та технологій штучного інтелекту в роботі цифрових освітніх платформ у контексті соціокомунікаційних технологій.

Освітнє середовище, що динамічно трансформується під впливом цифрових технологій, визначає осучаснення методик роботи та механізмів стимулювання і мотивації здобувачів освіти до навчального процесу. Одним із найбільш перспективних підходів у цьому контексті є гейміфікація – використання ігрових елементів для підвищення мотивації та активності здобувачів. У поєднанні з технологіями штучного інтелекту (ШІ) вона формує нову якість освітнього досвіду, особливо в галузі соціальних комунікацій, де велике значення мають навички критичного мислення, обробки даних та великих масивів інформації, комунікації, інформаційної аналітики.

Гейміфіковані цифрові платформи, збагачені ШІ-функціоналом, дають можливість створювати персоналізовані траєкторії навчання, адаптувати складність завдань, формувати сюжетні сценарії навчального процесу та забезпечувати зворотний зв'язок у режимі реального часу [2]. Прикладами є навчальні симулятори, інтерактивні кейси, інтелектуальні чат-боти, а також середовища з вбудованими генеративними мовними моделями, які імітують спілкування з користувачами, створюють навчальні матеріали на запит. Такий підхід дає можливість ефективно моделювати професійні ситуації (проведення інформаційної кампанії, кризової комунікації або побудови PR-стратегії). Гейміфіковані інструменти сприяють формуванню практичних навичок взаємодії, публічної комунікації, медіаграмотності, а також розвивають інформаційно-аналітичні компетентності.

До переваг гейміфікованого навчання з елементами ШІ варто зарахувати такі напрями як підвищення мотивації та залученості, індивідуалізацію освітнього процесу, розвиток командної взаємодії та комунікативних навичок, інтерактивність і гнучкість навчального середовища. Елементи ШІ у гейміфікованих платформах можна уявити сьогодні у вигляді адаптивного навчання, генеративного штучного інтелекту, чат-ботів, аналізу даних [1]. Кожен із них сприяє побудові власної програми навчання, дотримання таймінгу, визначення рівня опанування програмними завданнями.

В організації власної системи виправдане адаптивне навчання. Тут штучний інтелект дає можливість налаштовувати навчальний контент під індивідуальні потреби здобувача. Наприклад, система аналізує відповіді користувача і автоматично пропонує завдання відповідного рівня складності. Сьогодні платформи *Smart Sparrow* або *Knewton* використовують такі механізми адаптації, забезпечуючи гнучке просування у навчанні залежно від прогресу та темпу засвоєння знань.

Окремий напрям ШІ, який здатен створювати новий контент на основі наданих даних або запитів, це генеративний ШІ. Такий ШІ не просто обробляє інформацію, а *генерує* її (текст, зображення, відео, музику, коди тощо). З-поміж прикладів

генеративного ШІ – ChatGPT (OpenAI), який генерує тексти, пояснення, приклади, сценарії, питання; DALL·E (OpenAI) створює зображення за текстовим описом; Copilot (GitHub) пише код за описом програміста. Synthesia, Pictory створюють відео з тексту; Murf, ElevenLabs генерують людське мовлення зі штучного голосу [2].

На практиці генеративний ШІ створює навчальні ситуації, тренажери, віртуальні ролі (як-от віртуального опонента під час навчальної дискусії), допомагає швидко формувати тести, кейси, мультимедійний контент, сприяє персоналізації навчання (створює тексти або задачі саме для конкретного здобувача). Моделі, подібні до ChatGPT, здатні створювати персоналізований контент (питання для самоконтролю, ситуативні завдання, приклади комунікаційних помилок або вдалих стратегій інформаційної взаємодії).

Особливої популярності у віртуалізованому світі набувають інтелектуальні чат-боти. Гейміфіковані платформи часто інтегрують чат-ботів, які виконують функції віртуальних наставників або опонентів у навчальних дискусіях. Наприклад, бот може зіграти роль умовного клієнта в ситуації конфлікту, на який потрібно знайти комунікаційне рішення. Така технологія реалізована у симуляторах на базі Botpress або Tidio AI. Завдяки функції аналіз даних, ШІ відстежує активність здобувача, аналізує виконані завдання, виявляє прогалини у знаннях і пропонує цільові навчальні матеріали. На основі таких даних система формує прогнози успішності та надає рекомендації [2].

Загалом, елементи гейміфікації у цифрових освітніх платформах сприяють розвитку мотивації та залученості (ігрові елементи – бали, рейтинги, досягнення, стимулюють внутрішню конкуренцію та бажання досягати нових цілей); гнучкості і персоналізації (навчальний процес адаптується до потреб, можливостей та інтересів користувача); розвитку цифрових і комунікаційних навичок (практичні завдання, імітація реальних кейсів – сприяють формуванню навичок медіапланування, інформаційного аналізу, кризової комунікації).

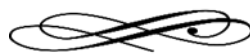
У роботі зі штучним інтелектом варто брати до уваги етичні аспекти. Використання персональних даних у цифрових платформах із ШІ вимагає чітких правил конфіденційності. Важливо забезпечити прозорість процесів оцінювання й ухвалення рішень ШІ. Методичне забезпечення вимагає відповідної підготовки викладачів до роботи з новими інструментами, методик та програм. Існує великий ризик розвитку «перегейміфікації». Надмірна кількість ігрових елементів без змістовного наповнення може знизити ефективність навчання. Важливо зберігати баланс між грою та змістом [1].

Отже, інтеграція гейміфікації та штучного інтелекту в освітній процес має значний потенціал для розвитку освіти у всіх галузях, однак потребує зваженого

підходу до розробки й впровадження відповідних платформ. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних моделей гейміфікованого навчання з урахуванням специфіки інформаційної та комунікаційної діяльності. Гейміфікація цифрових платформ у поєднанні з ШІ є перспективним напрямом розвитку освіти. Водночас необхідною є подальша розробка моделей, методик та етичних стандартів.

Список використаних джерел

1. Островська Н. В. Прикладні соціально-комунікаційні технології. Запоріжжя, 2017. 110 с.
2. Матвієнко О., Цивін М. Цифровізація: освітній контекст. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 11. 52 с. DOI: 10.36273/2076-9555.2020.11(292).28-35.

УДК: 30/651:378/004.5:001.2

Тетяна Сидоренко, канд. філол. наук, доцент

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ ДІЛОВОДСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Анотація. У тезах обґрунтовано процес формування комунікативної культури майбутніх фахівців діловодства в контексті цифрової трансформації освітнього простору. Описано сутність поняття «комунікативна культура», її значення для фахівців документно-інформаційної сфери, а також проаналізовано виклики та можливості, які виникають у зв'язку з цифровізацією освітнього процесу. Обґрунтовано доцільність упровадження інноваційних форм і методів навчання, які сприяють розвитку комунікативної компетентності майбутніх діловодів.

Ключові слова: комунікативна культура, діловодство, цифрова трансформація, освіта, цифрова компетентність, професійна підготовка, комунікація.

Вступ. Цифрова трансформація освіти зумовлює суттєві зміни у професійній підготовці фахівців із діловодства. Сучасні технології вимагають від них високого рівня цифрової грамотності та комунікативної компетентності, здатності ефективно взаємодіяти в цифровому середовищі. У цьому контексті особливу увагу слід приділити формуванню у фахівців діловодства комунікативної культури, яка передбачає не лише знання норм офіційно-ділового стилю, але й здатність адаптуватися до нових умов комунікації.

Питання формування комунікативної культури фахівців із діловодства було предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема

Г. Джонсон (G.Johnson), Р. Браун (R.Brown), М. Сміт (M.Smith) [1] описали результати досліджень про вплив міжкультурної комунікації на професійну діяльність фахівців діловодства, наголошуючи на доцільності адаптації комунікативних моделей до глобалізованого середовища. Дослідниця Ю. Шалівська [2] аналізує поняття «формування комунікативної культури» в різних галузях, пропонуючи концептуальні підходи до його визначення та застосування. Учена І. М. Смирнова [3] визначає комунікативну культуру як вагомий складник професійної діяльності фахівців із діловодства, розкриваючи її значення в забезпеченні ефективного документообігу. Роль комунікативної культури в галузі діловодства в сучасних економічних умовах вивчає Т. Сидоренко [4]. Спорадичні розвідки з питань комунікативної культури виклали у своїх працях О. Ставицький та В. Мірошніченко [5].

Отже, сучасні дослідження висвітлюють різні аспекти формування комунікативної культури у професійній діяльності діловодів, наголошуючи на її значенні для ефективної міжособистісної та професійної взаємодії.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю проаналізувати особливості формування комунікативної культури фахівців діловодства в умовах цифрової трансформації освіти.

Викладення основного матеріалу й результати дослідження. Комунікативна культура – це інтегральна характеристика особистості, яка виявляється у вмінні правильно, доречно й результативно використовувати мовленнєві засоби в процесі професійної та соціальної взаємодії. У сфері діловодства вона охоплює як вербальну, так і невербальну комунікацію, навички ведення службового мовлення, ділового листування, складання офіційно-ділових документів, спілкування з клієнтами, партнерами, колегами тощо [4, с. 71].

Фахівець із діловодства виступає посередником в інформаційних потоках установи, тому його комунікативна культура має бути на високому рівні. Саме вона визначає не тільки ефективність взаємодії, а й репутацію установи в цілому.

Цифровізація освітнього процесу відкриває нові можливості для формування комунікативної культури, але водночас створює низку викликів. З одного боку, доступ до онлайн-ресурсів, електронних платформ, симуляторів та інтерактивних засобів навчання сприяє розвитку нових форм взаємодії, зокрема електронної комунікації, віддаленої співпраці, презентації інформації у цифрових форматах. З іншого боку, виникає ризик втрати «живої» комунікації, погіршення навичок усного мовлення, а також зниження рівня мовленнєвої грамотності через спрощення мовних засобів у цифровому середовищі.

Формування комунікативної культури фахівців із діловодства в умовах цифрової трансформації вимагає перегляду освітніх підходів і методик. Доцільним є впровадження таких засобів:

- інтерактивне навчання – тренінги, ділові ігри, симуляції, кейс-методи;
- цифрові платформи – використання сервісів Google Workspace, Microsoft Teams, Moodle, Zoom для організації дистанційної комунікації;
- практичне моделювання комунікативних ситуацій – розігрування випадків обслуговування клієнтів, оброблення документів, ведення ділового листування;
- проєктна діяльність – виконання командних завдань з обов'язковою презентацією результатів у цифровому форматі (відео, презентації, інфографіка) [4, с. 8].

Особливу увагу слід приділяти питанням інформаційної етики, цифрової гігієни, толерантності в онлайн-комунікації, дотриманню норм ділового стилю у цифрових повідомленнях. Це сприяє не лише формуванню професійної культури, а й розвитку цілісної особистості фахівця.

І. Смирнова виокремлює такі аспекти комунікативної культури фахівця діловодства в умовах цифрової трансформації:

Культура електронної комунікації. Важливим елементом є дотримання етикету в електронному листуванні, месенджерах та відеозв'язку. Коректність, чіткість та лаконічність повідомлень сприяють ефективному обміну інформацією та зменшують ризик непорозумінь.

Навички самопрезентації у професійному цифровому середовищі. Фахівець із діловодства повинен уміти формувати професійний імідж через цифрові платформи, ураховуючи особливості онлайн-комунікації та міжкультурні відмінності.

Робота з цифровими документами. Важливим є дотримання норм електронного документообігу, включаючи правильне оформлення, збереження та передавання документів у цифровому форматі.

Міжкультурна компетентність в онлайн-комунікації. Зважаючи на глобалізацію ділового простору, фахівець діловодства повинен мати навички міжкультурної комунікації, ураховуючи різноманітність культурних особливостей у цифровому середовищі [3].

Однак цифрові трансформації можуть спровокувати певні негативні наслідки: зменшення ролі особистісного компонента в комунікації між викладачем і студентом; доступ до великих інформаційних потоків провокує поверхневе, фрагментарне, сприйняття інформації, що негативно відображається на критичному мисленні в підготовці ділових документів; нерозуміння меж приватного та публічного, надмірна відкритість або закритість можуть призвести до порушення етичних норм у цифровому середовищі [1, с. 12–13].

Т. Сидоренко, О. Ставицький зазначають, що для формування комунікативної культури фахівців із діловодства в умовах цифрової трансформації освіти доречно використовувати освітні платформи Google Workspace, Microsoft 365,

CRM-системи, що сприятиме розвитку навичок роботи з цифровими інструментами [4, с. 72; 5, с. 27].

На переконання І. Смирнової, вагомим для формування комунікативної культури, цифрової поведінки є розвиток емоційного інтелекту, культури онлайн-взаємодії; навчання студентів критично оцінювати інформаційний контент [4, с. 1039].

Висновки. Формування комунікативної культури фахівців діловодства в умовах цифрової трансформації освіти є важливим напрямом професійної підготовки. Необхідно інтегрувати цифрові інструменти в навчальний процес, акцентувати увагу на розвитку soft skills, упроваджувати міждисциплінарні модулі, розвивати критичне мислення та готувати фахівців до міжкультурного цифрового діалогу. Це сприятиме підвищенню ефективності професійної взаємодії в умовах цифрового суспільства.

Формування комунікативної культури фахівців діловодства в умовах освітніх цифрових трансформацій є надзвичайно важливим напрямом професійної підготовки. Ефективна комунікація стає ключовим інструментом в інформаційному суспільстві, тому необхідно цілеспрямовано й системно працювати над розвитком відповідних компетентностей здобувачів вищої освіти.

Успішна реалізація цього завдання можлива за умови поєднання традиційних та інноваційних методів навчання, широкого використання цифрових технологій, створення умов для активної комунікативної взаємодії та рефлексії. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення впливу конкретних цифрових інструментів на рівень комунікативної культури фахівців діловодства та розроблення авторських методик з її формування в умовах цифрової освіти.

Список використаних джерел

1. Smith J. Q., Jones M. R., Brown C. D. Advancing Managerial Evolution and Resource Management in Contemporary Business Landscapes. *Journal of Management Studies*. 2020. № 58. P. 1–25. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3581547> (date of access: 19.05.2025).
2. Шалівська Ю. Дефініція і сутнісне наповнення поняття «формування комунікативної культури майбутнього фахівця» у різних галузях і спеціальностях. *Інноватика у вихованні*. 2023. Вип. 17. С. 322–333. DOI: 10.35619/iiu.v1i17.5316.
3. Смирнова І. М. Комунікативна культура фахівців сфери діловодства як складова їх професійної діяльності. *Перспективи та інновації науки*. 2023. Вип. 16, № 34. С. 1036–1042. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/13513/13578> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Сидоренко Т. М. Формування комунікативної культури фахівців сфери діловодства в сучасних економічних умовах. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2023. Вип. 1–2, № 41. С. 71–75. URL: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2820/2721> (дата звернення: 19.05.2025).
5. Ставицький О., Мірошніченко В. Комунікативна культура як інструмент успіху в професійній діяльності майбутнього офіцера-прикордонника. *Вісник науки та освіти*. 2023. Вип. 5, № 11. DOI: 10.52058/2786-6165-2023-5(11)-737-747.

6. Сидоренко Т. М. Міжнародний досвід формування комунікативної культури фахівців із діловодства та його адаптація в Україні. *Академічні візії*. 2024. Вип. 29. С. 1–12. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1694> (дата звернення: 19.05.2025).

УДК: 339.13:004(477)

**Оксана Тур, д-р наук із соц. ком., професор,
Вікторія Шабуніна, канд. філол. наук., доцент
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук**

РИНОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття аналізує ринок інформаційних продуктів та послуг України, висвітлюючи його стійкість і динамічний розвиток попри виклики. Досліджено структуру ринку, ключові тенденції, включаючи цифровізацію та вплив штучного інтелекту, а також роль консалтингу. Окреслено стратегічне значення ІТ-сектора для економіки країни та її повоєнного відновлення.

Ключові слова: ринок інформаційних продуктів і послуг, тенденції, перспективи розвитку.

Сучасна світова економіка невинно трансформується, набуваючи все більш виразних цифрових обрисів. Інформаційні технології стали наріжним каменем розвитку багатьох сфер життя, рухаючи інновації, підвищуючи ефективність та відкриваючи нові горизонти для бізнесу й суспільства. Україна, попри значні виклики останніх років, демонструє стійкість та адаптивність свого ІТ-сектора, який перетворився на один із найдинамічніших та найперспективніших драйверів національного господарства. Цей сектор не просто є джерелом валютної виручки, він є ключовим елементом формування цифрової держави, гарантує її безпеку, конкурентоспроможність та майбутнє відновлення.

Значення ринку інформаційних продуктів і послуг для економіки країни важко переоцінити. ІТ-індустрія створює висококваліфіковані робочі місця, залучає інвестиції, стимулює розвиток суміжних галузей та сприяє інтеграції України до глобального цифрового простору. Українські фахівці відомі у світі своїм професіоналізмом, креативністю та здатністю вирішувати складні завдання, що робить їх затребуваними на міжнародному ринку [1].

Актуальність дослідження українського ІТ-ринку зумовлена кількома факторами. По-перше, він перебуває у стані постійної динаміки, швидко реагуючи

на глобальні технологічні зміни та локальні економічні умови. По-друге, в умовах невизначеності, пов'язаної з воєнними діями, розуміння його внутрішніх процесів, сильних сторін та вразливих місць стає критично важливим для вироблення ефективної державної політики та стратегій приватного бізнесу. По-третє, ІТ-сектор розглядається як один із ключових стовпів повоєнного оновлення, здатний забезпечити прискорене зростання та модернізацію всіх ланок економіки. Тож визнаємо актуальним аналіз поточного стану ринку інформаційних продуктів та послуг в Україні, виявлення основних тенденції його розвитку, оцінювання перспектив та окреслення можливих ризиків, а також рекомендації для подальшого стимулювання його зростання.

Ринок інформаційних технологій в Україні є багатограним і охоплює різноманітні сегменти. Розробка програмного забезпечення – домінуючий сегмент українського інформаційного ринку, який містить створення кастомних рішень, розробку продуктів, підтримку та модернізацію існуючих систем. Українські девелопери спеціалізуються на широкому спектрі мов програмування та технологій.

Надання аутсорсинг-послуг стороннім організаціям є історично сильною стороною української ІТ-індустрії. Компанії пропонують послуги з розробки, тестування, підтримки інфраструктури та бізнес-процесів для клієнтів з Північної Америки, Європи та інших регіонів (рис. 1). Поряд з аутсорсингом, все більше українських компаній зосереджуються на створенні власних конкурентоспроможних програмних продуктів та платформ, орієнтованих на глобальні ринки.

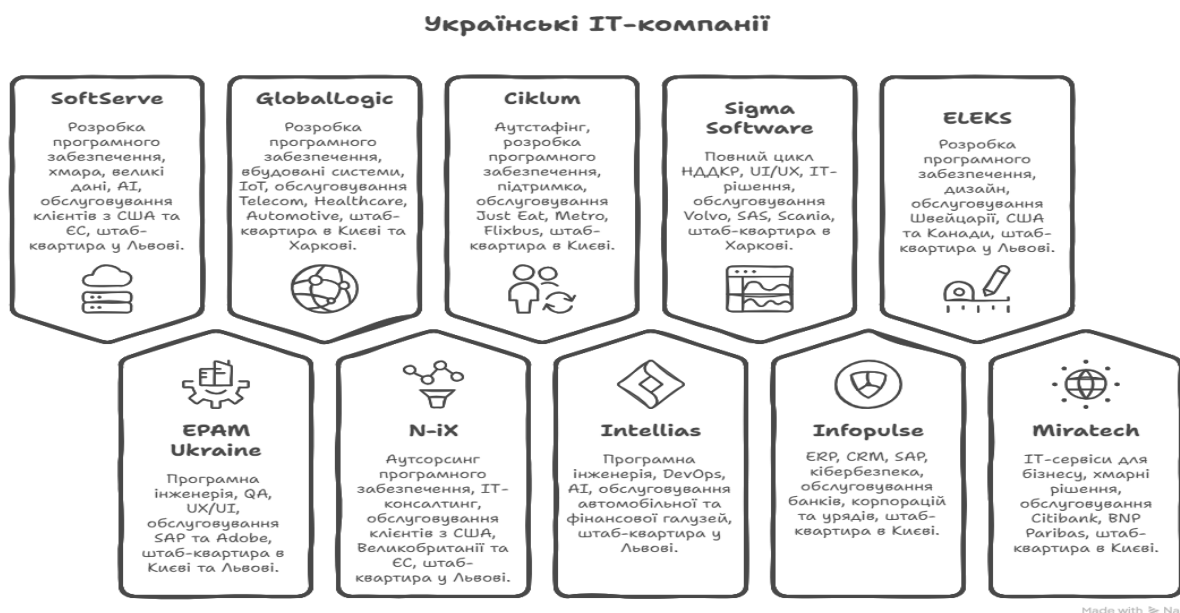

Рисунок 1 – Українські ІТ-компанії, що надають аутсорсингові послуги

Поширення хмарних технологій (SaaS, PaaS, IaaS) прискорює міграцію бізнесу в хмару, створюючи попит на впровадження, інтеграцію та управління хмарними рішеннями.

З огляду на зростаючу кількість кібератак, а також геополітичні чинники, кібербезпека набуває критичного значення. Попит на послуги з аудиту безпеки, захисту даних, розробки рішень для кібербезпеки та навчання персоналу постійно зростає.

Збільшення обсягів даних та потреба в їх аналізі стимулюють розвиток напрямів, пов'язаних зі штучним інтелектом, машинним навчанням, великими даними та бізнес-аналітикою.

На сьогодні відзначено ріст попиту на експертні консультації (консалтинг) у сфері цифрової трансформації, кібербезпеки, впровадження складних корпоративних систем та оптимізації бізнес-процесів за допомогою ІТ. Перелік українських компаній та міжнародних гравців із представництвами в Україні, які мають сильні консалтингові практики, подано на рис. 2.

Рисунок 2 – Українські та міжнародні компанії з представництвами в Україні, які мають консалтингові практики

Епоха штучного інтелекту кардинально змінює ландшафт ринку інформаційних продуктів і послуг, перетворюючи його з постачальника статичних рішень на динамічну екосистему, що постійно навчається та адаптується [2]. Інтеграція AI-компонентів у програмне забезпечення, аналітичні платформи та сервіси кібербезпеки створює нові продукти та значно підвищує ефективність існуючих, відкриваючи можливості для автоматизації складних процесів та персоналізації взаємодії. Це веде до зростання попиту на спеціалізовані дані для навчання моделей AI та експертизу в розробці та впровадженні інтелектуальних систем, формуючи нові сегменти ринку. Таким чином, ринок інформаційних технологій стає рушійною силою для масового впровадження штучного інтелекту, а AI, у свою чергу, є ключовим фактором його подальшого розвитку та інновацій.

Отже, ринок інформаційних продуктів та послуг в Україні демонструє вражаючу живучість та здатність до адаптації, попри несприятливі зовнішні обставини.

Він є одним із небагатьох секторів, що продовжує зростати навіть в умовах повномасштабної війни, підтверджуючи свою стратегічну важливість.

Список використаних джерел

1. IT Research Ukraine 2024: Стійкість як нова реальність. *LVIV IT CLUSTER*. URL: <https://itcluster.lviv.ua/projects/it-research-ukraine/#> (дата звернення: 15.06. 2025).
2. Тур О. М., Шабуніна В. В. Сучасні виклики епохи штучного інтелекту. *Інформація та соціум*: збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції (07 червня 2024 р., м. Вінниця). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 131–133.

УДК: 351.746:004.056

*Ірина Тюрменко, д-р іст. наук, професор,
Ярослав Якубчак, здобувач освітнього ступеня «Магістр»
Державний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У тезах здійснено огляд чинного нормативно-правового регулювання електронного документообігу (далі – ЕДО) в Україні: закони, підзаконні акти, стандарти. Проаналізовано ступінь охоплення основних функціональних аспектів та визначено управлінські й практичні виклики впровадження ЕДО у держсекторі та бізнесі. Запропоновано рекомендації щодо удосконалення правового поля, цифрової трансформації та зміцнення довіри до електронних сервісів.

Ключові слова: електронний документообіг, нормативно-правове регулювання, електронний підпис, інформаційна безпека, цифрова трансформація.

Цифрові трансформації спричинили незворотні зміни в управлінні документальними процесами. Це знайшло відображення в розробленні та введенні в дію нормативно-правової бази, яка регулює електронний документообіг в Україні в установах і організаціях різних форм власності і підпорядкування. Так, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» не лише надав юридичної сили електронному документу, але й закріпив його легітимне використання в діловодній практиці [1, ст. 8]. Закон «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» закріпив норми Регламенту Європейського парламенту і Ради ЄС, які стосувалися електронної ідентифікації та довірчих послуг для електронних транзакцій, що дозволило запровадити кваліфікований електронний підпис (далі – КЕП), прирівнявши його до власноручного підпису без додаткових умов [2, ст. 18]. Закони України «Про захист інформації в інформаційно-

комунікаційних системах» [3] та «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» [4] передбачили систему заходів, які діють на основі єдиних правил та протоколів обміну даними з метою збереження інформації. Законодавче поле доповнив ряд нормативних документів, таких як «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві» [5], затверджений Міністерством юстиції України, та наказ Кабінету Міністрів України «Деякі питання електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів» [6]. Окрім цього, діють профільні стандарти (наприклад, ISO/IEC 27001 для систем управління безпекою інформації) і технічні регламенти, які забезпечують єдність підходів до ЕДО.

Розроблення нормативно-правової бази спрягло закріпленню основних функціональних вимог до ЕДО. Так, визначення поняття «оригінал» електронного документа є важливим для організації і функціонування електронного документообігу [1, ст. 7], а відповідність КЕП власноручному підпису гарантує автентичність та цілісність е-документа, а також неможливість відмови від вже підписаного е-документу. Це стосується і копій такого документа, збережених на різних носіях, і його пересилання різним адресатам – кожен із примірників є оригіналом з однаковою юридичною силою.

Вимоги щодо довгострокового зберігання е-документів реалізовано в архівній системі. Так, вже згаданий Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання регламентує процедуру підготовки е-документів до передачі на архівне зберігання (визначено формати постійного і тривалого зберігання для різних видів документів, додавання часових міток тощо) [5]. Зазначені акти разом із Типовою інструкцією з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну закладають основу для розширення поля застосування електронних записів.

Інтеграційна сумісність між системами забезпечується через державні платформи та Application Programming Interface (API). Система «Дія» і державні Цифрові центри взаємодії надають відкриті інтерфейси (API), що дає можливість використовувати е-документи у різних сервісах та зв'язувати реєстри. Проте узгоджені стандарти обміну даними ще не повністю доведено до єдиної практики міжвідомчого обміну в усіх установах і організаціях.

З точки зору інформаційної безпеки, законодавство вимагає захищати е-документи та канали їх обміну. Зокрема, сертифікація системи безпеки «Дії» за міжнародним стандартом SO/IEC 27001:2022 (травень 2024 р.) підтвердила, що ДП «ДІА» є таким засвідчувальним органом, у якому забезпечується захист інформаційних ресурсів та інформації з обмеженим доступом в її інформаційно-комунікаційній системі [7]. На часі подальша сертифікація інших державних електронних ресурсів.

Незважаючи на певні досягнення в частині нормативно-правової бази, Україна стикається з низкою управлінських і операційних викликів. По-перше, окремі галузі регулюються автономними актами, що ускладнює уніфікований підхід до ЕДО. Наслідком є те, що багато організацій використовують «гібридний» документообіг, запроваджуючи ЕДО «точково». Така ситуація є непоодиноким і в державному управлінні, де ЕДО «досі перебуває на стадії впровадження», що переважно стосується цифровізації робочих процесів. Повільне запровадження цифровізації пов'язано з браком жорстких примусів, стандартів, фінансових проблем [8].

Фрагментарність стандартів, відсутність централізованого реєстру рішень ускладнюють інтеграцію різних систем. Багато підрозділів користуються власними програмними комплексами ЕДО, що не завжди сумісні з іншими рішеннями та з держреєстрами. Нестача кваліфікованих кадрів поглиблює гальмування процесів розроблення, супроводження та захисту систем ЕДО. Відсутність швидкісного інтернету та низька цифрова грамотність населення стримують поширення ЕДО. Так, станом на квітень 2024 р. 53 % громадян не мали базового рівня володіння цифровими навичками [9]. Серйозною проблемою є недостатня увага до питання захисту операційних систем та персональних даних. Низка приватних і державних систем досі вразливі до хакерських атак та кібрзагроз.

Без сумніву, перспективи розвитку ЕДО в Україні ускладнюються війною. Але навіть у цих умовах продовжується робота з оновлення та гармонізації національного законодавства зі стандартами ЄС. На порядку денному взаємне визнання українських та європейських кваліфікованих підписів на основі імплементації регламенту eIDAS; створення центрів компетенції з ЕДО в міністерствах з метою підвищення цифрової грамотності працівників; розроблення системи стимулювання підприємств для впровадження ЕДО; розвиток інфраструктури довірчих послуг (кадрові реєстри, криптографічні засоби) для безпечного підписування та зберігання документів. Розвиток «хмарних» сервісів і блокчейн-технологій забезпечать прозорість та автентичність електронних записів. Важливим є посилення інформаційної безпеки шляхом запровадження обов'язкової сертифікації систем ЕДО, аудиту захисту даних та підтримки проєктів кіберзахисту. Законодавчі ініціативи, навчання користувачів, застосування сучасних стандартів дадуть змогу розвинути цифрову економіку та підвищити ефективність державного управління.

Список використаних джерел

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003, поточна редакція від 31.12.2023. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017: поточна редакція. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

3. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994, поточна редакція від 20.04.2025. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80/ed20250420#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

4. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: Закон України від 15.07.2021, поточна редакція від 02.09.2024. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text> (дата звернення: 27.05.2025).

5. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: Наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014, поточна редакція від 10.05.2025. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#n24> (дата звернення: 27.05.2025).

6. Деякі питання електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2016, поточна редакція від 23.12.2023. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2016-p#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

7. ДІЯ – міжнародний сертифікат СУІБ ISO 27001 отримано. *Центральний засвідчувальний орган*. URL: <https://czo.gov.ua/news-details?id=636> (дата звернення: 31.05.2025).

8. Електронний документообіг: реформа має продовжуватися, незважаючи на війну. *Pravo-Justice*. URL: <https://surli.cc/spkpmq> (дата звернення: 31.05.2025).

9. Цифрова безбар'єрність. *Департамент муніципальної безпеки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)*. URL: <https://surli.cc/qocwlf> (дата звернення: 30.05.2025).

УДК: 316.7.100+327.5

Тетяна Щередіна, канд. держ. упр., доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ПАТРІОТИЗМУ В ІДЕЯХ ГЛОБАЛЬНОГО: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У тезах акцентовано увагу на концепції патріотизму в контексті глобального розвитку. Проаналізовано соціологічний вимір тенденцій патріотизму, наголошено щодо їх зростання в періоди загрози національній ідентичності.

Ключові слова: патріотизм, глобалізація, соціологічний вимір.

Глобалізація впливає на держави та нації всього світу. У результаті національна колективна ідентичність людей стає більш незалежною від свого походження через політичний, економічний та культурний вплив глобалізації. Отже,

в соціологічному вимірі тенденції патріотизму радше зменшуються, ніж зростають, внаслідок розвитку глобалізації через політичні, економічні та культурні причини.

По-перше, патріотизм як результат ідентичності з певною країною чи територією розвивається через глобалізацію, оскільки глобальні тенденції геополітики сприяють об'єднанню країн. Однак сучасні умови легітимізації та комунікації між країнами створюють нові міждержавні союзи та асоціації (наприклад, Європейський Союз). З іншого боку, не лише міждержавні союзи, а й міжнародні організації послаблюють патріотичний світогляд. Delanty (2008) підкреслює, що «піднесення Світової організації торгівлі та інших міжнародних організацій забрало значну кількість компетенцій щодо прийняття рішень у національних держав» [1, с. 677]. Внаслідок зменшення національного суверенітету традиційні джерела національної ідентичності зменшуються, замінюючись новим глобальним та космополітичним політичним світоглядом. Економічні вигоди, що пропонуються глобалізацією, також впливають на міграційні наміри. Osterhammel (2013) зазначає, що глобальна тенденція економічної міграції, пошуку притулку та питання біженців зазвичай ставить під сумнів місцеву національну ідентичність та патріотичність. Автор підкреслює, що «суспільства та держави розробили незліченні способи інтеграції новоприбулих» [4, с. 699]. Такий інтеграційний процес також послаблює патріотизм. Однак економічні причини зменшення патріотизму здаються ще більш впливовими.

Економічна глобалізація дозволяє країнам отримувати вигоду від глобальної торгівлі та ділової комунікації. Транснаціональні корпорації функціонують по всьому світу, змішуючи людей та ідеї у розробці своїх глобальних продуктів. У результаті «примат геоekonomіки над геополітикою» стає основним напрямком глобального розвитку [3, с. 60]. Така взаємозалежна глобальна економіка приводить до глобального ринку товарів та послуг. Економіка держав стає надзвичайно залежною від світового ринку та своїх економічних партнерів. Будь-яка економічна криза в одній країні призводить до економічного спаду в інших державах. Таким чином, у соціологічному вимірі глобальна економіка створює глобальну колективну ідентичність та посилює зменшення патріотичних тенденцій. Отже, транснаціональні економічні цілі долають національні, розвиваючи нову форму глобального мислення, де національні відмінності менш важливі.

Глобалізація сприяє глобальному розумінню інших культур через Інтернет та засоби масової інформації. Таке розуміння інших послаблює ксенофобські моделі людського мислення. Сьогодні легко досліджувати інші культури та краще їх розуміти. Отже, глобалізація створює новий культурний фон у сприйнятті «інших». За словами Erwin (2017), ерозія національних культур внаслідок глобалізації

призводить до «єдиної глобальної культурної спільноти» [2]. Як сукупність різних культур, формується єдина світова культура.

Водночас, враховуючи ситуацію в Україні, де спостерігається піднесення патріотизму, а не його занепад, можна побачити обмеження у даних глобальних тенденціях. І цими обмеженнями є реальні загрози для суверенітету країни та існування нації. Poletta та Jasper (2001) також виявляють, що «національна колективна ідентичність спонукає людей до патріотичної мобілізації» [5, с. 284]. Отже, з соціологічної точки зору, глобалізація змінює культури всередині них, змінюючи їхній спосіб мислення та дії. Проте ця тенденція діє до певної межі, коли є загроза національній ідентичності. Тоді тенденції патріотизму навпаки зростають.

Список використаних джерел

1. Delanty G. Fear of others: Social exclusion and the European crisis of solidarity. *Social Policy and Administration*. 2008. Vol. 42, № 6. P. 676–690.
2. Erwin A. Nationalism in a Globalized Era. *Westminster Journal for Global Progress*. 2017. <https://medium.com/westminster-journal/nationalism-in-a-globalized-era-15ae61904bcd>
3. Lazarovici G. The effects of globalization upon the paradigm of contemporary political discourse. *The International Conference: Paradigms of the Ideological Discourse*. 2012. P. 58–62.
4. Osterhammel J. Theories and histories of nationalism and globalization. *The Oxford Handbook of the History of Nationalism*. 2013. Oxford University Press.
5. Poletta F., Jasper J. Collective identity and social movements. *Annual Review of Sociology*. 2001. № 27. P. 283–305.

УДК: 37.01.03.004.6

Тетяна Яворська, канд. пед. наук, доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ВИКОРИСТАННЯ ЕФЕКТУ ІМЕРСИВНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Імерсивні технології, як-то віртуальна (VR), доповнена (AR) реальність, знаходять широке застосування в освіті. Вони дозволяють створювати інтерактивні та захоплюючі навчальні середовища, які покращують процес навчання.

Ключові слова: імерсивні технології, освіта, освітні інформаційні системи і технології, віртуальна реальність (VR), доповнена (AR) реальність, метавесвіт.

Диджиталізований світ змінює освітню парадигму, зокрема, щодо накопичення інформації, надання доступу в різноманітних формах і форматах та її опрацювання. Сучасне покоління здобувачів освіти в процесі навчання тяжіє до використання новітніх технологій, інтерактивної взаємодії, якісних методів отримання

знань та пізнання світу. Важливого значення в цьому контексті набувають освітні інформаційні системи і технології (ОІСІТ), що включають програмні засоби і технології та використовуються для організації, управління та підтримки навчального процесу, а також для підвищення його ефективності та індивідуалізації навчання. ОІСІТ охоплюють різноманітні інструменти, від електронних підручників та онлайн-платформ для навчання до систем управління навчанням та систем аналізу даних для оцінки його ефективності.

Динамічний розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для імерсивних технологій в контексті їх використання в освітній сфері. Враховуючи освітні потреби сучасного покоління здобувачів освіти, сьогодні в освіті зростає рівень впровадження цих технологій, зокрема, віртуальної реальності (VR) і доповненої реальності (AR), а також 360° відео, що забезпечують ефект повної або часткової присутності в альтернативному просторі.

Сучасне поняття «імерсивність» (англ. Immersive – занурення) нині трактується як комплекс відчуттів людини, котра перебуває у штучно створеному тривимірному світі, де можна змінювати позицію огляду, наближати та віддаляти об'єкти. Імерсивні технології надають можливість осучаснити підходи до подачі та вивчення нового матеріалу, унаочнити процес освіти, що сприятиме покращенню процесу навчання.

Як відомо, віртуальна реальність передбачає побудову штучного світу, моделювання реальних процесів у ньому, що забезпечується без взаємодії з зовнішнім світом. Доповнена реальність передбачає додавання елементів віртуального світу до реальності та створення допоміжних об'єктів у світі реальному. Змішана поєднує у собі реальний і віртуальний світи та їх ефективну взаємодію. Доповнити реальність можна за допомогою звичайного смартфона, а для створення віртуального середовища потрібно використати окуляри, шолом, рукавички тощо.

У контексті розвитку цифрового світу революційним трендом є потенціал метавсесвіту (англ. Metaverse) – поєднання віртуального та фізичного світів, що забезпечує ефект повної або часткової присутності в альтернативному просторі. Метавсесвіт – це цифровий всесвіт, що є результатом багатьох технологічних елементів, включаючи відео, віртуальну реальність і доповнену реальність [1].

Можливості, які пропонує метавсесвіт, здаються величезними в багатьох секторах і сферах застосування. Нині освіта є однією зі сфер, де можуть використовуватись концепції метавсесвіту. За своєю структурою Metaverse може стати потужним інструментом для освітнього процесу, адже дозволить створювати інноваційні та інтерактивні навчальні досвіди, котрі студенти не мають змоги отримати в реальності. У метавсесвіті користувачі отримують доступ за допомогою засобів 3D-перегляду та живих віртуальних програм. Користувачі можуть

створювати реалістичні аватари, зустрічатися з іншими користувачами, створювати віртуальні об'єкти чи властивості, ходити на концерти, конференції, подорожувати тощо [2].

Як бачимо, прогрес цифрових технологій відкриває нові можливості для використання інструментів AR, VR та метавсесвіту саме в освітніх контекстах.

Важливо згадати, що у другій половині XX ст. у Національній тренінговій лабораторії США була розроблена графічна версія впливу методів навчання на ступінь засвоєння матеріалу, що отримала назву «Піраміда навчання», що базувалась на «Конусі досвіду Дейла» («Dale's Cone of Experience»), моделі, яка демонструє здатність учнів відтворювати отримані під час навчання знання. Так, «Піраміда навчання» показує, що чим активніше здобувач освіти бере участь у навчанні – обговорює, вчить інших – тим краще він засвоює матеріал (рис. 1).

Піраміда навчання покликана визначити правильний підхід до вивчення тієї чи іншої теми, підходить для різних освітніх моделей, у тому числі до е-навчання.

Рисунок 1 – Піраміда навчання щодо впливу методів навчання на ступінь засвоєння матеріалу

Як підтверджено практикою, сучасні технології допомагають здобувачам краще засвоювати пройдений матеріал. Імерсивні технології в освіті сприяють активному та захоплюючому навчанню здобувачів, допомагають візуалізувати складні концепції, створювати інтерактивні симуляції та дозволяють студентам оволодіти практичними навичками, надаючи інтерактивний, цікавий навчальний досвід, який може значно покращити їх розуміння та запам'ятовування матеріалу. А отже, ці технології мають потенціал повністю змінити спосіб навчання. Ось деякі потенційні напрями їх застосування:

- **Game-based learning.** Це освіта, що базується на використанні комп'ютерних ігор для здобуття знань та навичок, що можуть містити елементи метавсесвіту, які розширюють імерсивність гри (залучення) та створюють більш реалістичний досвід.

- **Віртуальні класні кабінети та колаборативне навчання.** Метод для постійного використання на віддаленій основі, де в таких середовищах метавсесвіт використовуватиме віртуальний простір, у якому учасники освітнього процесу можуть навчатися та взаємодіяти один з одним.

- **Віртуальні екскурсії.** Музеї та галереї, де метавсесвіт стає основою для створення віртуальних зал для екскурсій. Це дає можливість студентам досліджувати різні місця та культури країн. Цікавий проєкт у цьому напрямку – Mused, де можна віртуально прогулятись пірамідою Гіза, або виставковими залами Лувру, відвідати Британську Національну Галерею, Театр-музей Далі та багато інших варіантів.

- **Симуляції.** Метод для навчання різноплановим професіям та спеціальностям. Метавсесвіти можуть бути використані для створення симуляцій, що дозволяють студентам експериментувати з різними сценаріями та ситуаціями без реальних наслідків, як наприклад кейс MARINET та VR-симулятори для навчання моряків, військових (тренажер для навчання стрільби з ПЗРК «Ігла» від фонду «Повернись живим»).

- **Віртуальні лабораторії.** Такі зони для досліджень дозволятимуть студентам виконувати практичні завдання та дослідження без необхідності фізичної присутності в реальній лабораторії.

- **Зв'язок з експертами.** Метавсесвіт може запропонувати можливість віртуальної зустрічі з експертами з різних сфер життя. Такі зустрічі об'єднуюватимуть студентів-початківців та професіоналів-практиків зі всього світу, надаючи їм доступ до реального досвіду та нових знань.

Як бачимо, сучасні імерсивні технології мають освітні переваги та очевидний потенціал для продуктивності. Водночас окрім переваг, маємо окреслити проблеми та виклики, що пов'язані із впровадженням імерсивних технологій в освіту, серед яких: фінансові витрати на придбання та обслуговування необхідного обладнання і програмного забезпечення; підготовка викладачів і персоналу до ефективного використання імерсивних технологій у навчальному процесі та створення відповідних навчальних матеріалів тощо.

Розробка та впровадження новітніх технологій можуть мати також проблеми етичного характеру, а саме:

- соціальна ізоляція та відключення від реального світу;
- порушення конфіденційності персональних даних і ризиків для безпеки;

- звикання та негативний вплив на психічне здоров'я, особливо для молодих користувачів, які проводять значну кількість часу у віртуальних світах;
- використання для незаконної діяльності, як-от кіберзлочинність, шахрайство та кіберзалякування.

Отже, сьогодні імерсивні технології, метавсесвіт вважаються перспективними технологіями, які здатні революціонізувати освіту. Нині актуальним питанням для системи освіти є підготовка фахівців, здатних до безпечного життя та успішної професійної самореалізації у високотехнологічному світі.

Список використаних джерел

1. Kemec A. From reality to virtuality: Re discussing cities with the concept of the metaverse. *Int. J. Manag. Account.* 2022. № 4. P. 12–20
2. Cammack R. G. Location based service use: A metaverse investigation. *J. Locat. Based Serv.* 2010. № 4. P. 53–65.
3. Yavorska T., Prihunov O., Syerov Yu. Efficiency of Using Social Networks in the Period of Library Activity in Remote Mode. *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 2616: Proceedings of the 2nd International Workshop on Control, Optimisation and Analytical Processing of Social Networks (COAPSN-2020). Lviv, Ukraine, May 21, 2020. P. 214–226. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2616/paper18.pdf>
4. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 185 с.

СЕКЦІЯ 2
АРХІВНА СПРАВА
В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ
ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ
ЯК ЗАПОРУКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ДЕРЖАВНОСТІ
НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ

УДК: 930.25:2-1(477.44-25)

*Олена Артеменкова, д-р філософії, старший викладач
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ЄВРЕЙСЬКІ МЕТРИЧНІ КНИГИ ВІННИЦІ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ГЕНЕАЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. Розглянуто джерельну базу для дослідження історії єврейських родин Поділля, зокрема м. Вінниці. Проаналізовано склад метричних книг, доступних у Державному архіві Вінницької області та в цифрових міжнародних ресурсах. Виокремлено найбільш вживані бази даних, окреслено їх функціонал та недоліки для користувачів, зацікавлених у створенні єврейських родоводів.

Ключові слова: генеалогія, єврейська громада, метричні книги, архіви, FamilySearch, JewishGen, Arolsen Archives.

Генеалогічні студії постають однією з тих сфер діяльності, де найактивніше проявляє себе нерозривний зв'язок професійності та творчої ініціативи, власне є самостійним дослідницьким рухом звичайних любителів історії та зацікавлених у пізнанні свого коріння. Тому саме тут реалізується провідна мета функціонування архівів – збереження та надання у використання ретроспективної документної інформації, адже архівістам доводиться постійно виконувати все більше запитів як професійних дослідників, так і пересічних громадян, котрі прагнуть в архівних документах прослідкувати історію свого роду. Архівні матеріали у письмовій формі поки є головними джерелами у процесі генеалогічних досліджень порівняно з речовими, усними або електронними джерелами. Особлива увага дослідників прикута до документальних джерел – свідоцтв, актів, метричних книг, заповітів, документів із сімейних архівів, церковних описів та різноманітних приватних матеріалів. Важливе значення мають і наративні (описові) архівні джерела – літописи, хроніки, мемуари, некрологи, панегірики, щоденники, публіцистика тощо. Сама тому пошук в архівах документів та їх дослідження мають важливе значення для вивчення генеалогії свого роду і створення генеалогічного дерева [1].

Одним із найважливіших джерел є фонди Державного архіву Вінницької області (ДАВО), зокрема фонд № 116 «Метричні книги єврейських молитовних будинків м. Вінниці та повітових міст Подільської губернії». Архівний опис складено за територіальною ознакою, а самі книги – за типом обліку (народження, шлюб, смерть). Частина документів доступна лише в читальному залі, інша – оцифрована й доступна через міжнародні бази даних [6].

FamilySearch.org (<https://www.familysearch.org/>) – один із наймасштабніших безкоштовних ресурсів із цифровими копіями метричних книг єврейських громад Поділля. Платформа надає вільний доступ до актів народження, шлюбів і смертей

єврейського населення Вінниці, які охоплюють період із 1840-х до 1918 року. Документи організовані за містами та роками, інтерфейс дає можливість переглядати скановані сторінки метричних книг. Проте, пошук здійснюється вручну за відцифрованими зображеннями, оскільки індексація українських єврейських книг ще не завершена повністю [2].

JewishGen.org (<https://www.jewishgen.org/>) – спеціалізована міжнародна платформа для пошуку єврейських родоводів. Вона містить дані по Вінниці та іншим містам Поділля, зокрема: індекси з метричних книг; базу єврейських кладовищ; реєстри рабинів і шкільних вчителів; карти історичних синагог. JewishGen.org працює в інтеграції з проєктом Ukraine Research Division, що дає можливість користувачам як шукати власне прізвище, так і переглядати загальні списки з оцифрованих джерел [3].

Центральний державний історичний архів України у м. Києві (ЦДІАК) (<http://cdiak.archives.gov.ua/>) також містить фонди з єврейськими метричними книгами Подільської губернії, де зберігаються документи рабинських судів, переписи єврейського населення (ревізські казки), списки євреїв, які мали дозволи на проживання в певних містах. Ці дані важливі для дослідників, адже дають змогу встановити соціальний статус, професію, географію переселень [3].

Ще одним доступним інструментом є український проєкт «JewUa – Єврейська генеалогія в Україні» (<https://jewua.org/>), створений дослідниками єврейської спадщини. На сайті зібрані каталоги метричних книг, посилання на архіви, списки рабинів, джерела з історії громад, зокрема Вінниці, Немирова, Літина, Шаргорода.

Arolsen Archives (<https://arolsen-archives.org/>) – Міжнародний центр нацистських переслідувань [4]. Один із найбільших у світі цифрових архівів, який містить понад 30 мільйонів документів та інформацію про понад 17 мільйонів осіб, постраждалих від переслідувань нацистським режимом. Архів сформований із матеріалів Міжнародної служби розшуку (ITS) та охоплює: жертв Голокосту; примусово вивезених на роботу (OST-Arbeiter); ув'язнених у концетраційних таборах; переміщених осіб (Displaced Persons); осіб, які шукали притулку після війни. Особливу цінність становлять запити на пошук родичів, анкетні дані єврейських біженців, листування з таборів (Auschwitz, Dachau, Buchenwald тощо), а також документи з таборів DP (Displaced Persons) у Німеччині. Платформа забезпечує: безкоштовний доступ до оцифрованих документів (понад 29 млн сторінок); можливість завантаження PDF-копій; пошук за прізвищем, місцем народження, табором, країною походження тощо; постійне оновлення нових колекцій та автоматичне збагачення інформації.

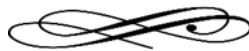
З 2020 року платформа має український інтерфейс. Також функціонує інструмент «e-Guide», що допомагає зрозуміти тип документа і контекст його створення.

Усі ці платформи створюють інтерактивне середовище для генеалогічних пошуків, дозволяють об'єднати метричні дані з архівними списками, фотографіями, географією поселень. Проте, деякі з них (JewishGen, FamilySearch) не завжди дозволяють здійснювати пряме посилання на документ, а лише на зображення книги. Частина даних вимагає ручного опрацювання та порівняння з архівними описами.

Отже, метричні книги єврейських громад Вінниці становлять унікальне джерело не лише для реконструкції родинних зв'язків, а й для вивчення соціальної історії, демографії та топографії єврейського населення Поділля у XIX–XX ст. Комбінування традиційних архівних джерел і цифрових платформ відкриває нові перспективи для дослідників-генеалогів.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н. А., Артеменкова О. М. Особливості практичного використання архівних документів у процесі проведення генеалогічних досліджень в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 48–54. DOI: 10.32461/2409-9805.4.2020.227087.
2. Ресурс із цифровими копіями метричних книг єврейських громад Поділля. *FamilySearch: офіційний сайт*. URL: <https://www.familysearch.org/> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Спеціалізована міжнародна платформа для пошуку єврейських родоводів. *JewishGen: офіційний сайт*. URL: <https://www.jewishgen.org/> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Міжнародний центр нацистських переслідувань: цифровий архів. *Arolsen Archives: офіційний сайт*. URL: <https://arolsen-archives.org/>
5. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК). URL: <http://cdiak.archives.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2025).
6. Метричні книги єврейської громади м. Вінниця за 1854 та 1913 рр. ДАВО, фонди 397-2-3, 905-5-44. *Вікіджерела*. URL: <https://uk.wikisource.org> (дата звернення: 20.05.2025).

УДК: 930.253-021.414:657.92

*Віта Бойко, канд. іст. наук, старший дослідник
Український науково-дослідний інститут архівної справи
та документознавства, м. Київ*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ В КОНТЕКСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЗА КАТЕГОРІЯМИ ЇХ ЦІННОСТІ

Анотація. Вперше зроблено спробу знайти вирішення актуальної практичної проблеми удосконалення Методики грошової оцінки документів НАФ на підставі гіпотетичної їх диференціації за категоріями цінності. Пропонується інноваційний підхід до побудови таблиці меж оцінки документів НАФ за категоріями цінності з 2009 по 2024 рік. За основу взято щорічне зростання ціни архівних документів із врахуванням індексу інфляції. Сформульовано припущення щодо необхідності емпіричного аналізу масивів історичних документів НАФ з метою коригування бальної системи їх оцінювання за критеріями Методики грошової оцінки документів Національного архівного фонду. У разі прийняття гіпотетичної конструкції врахування цінових показників архівних документів передбачається нормативний поділ документів НАФ за категоріями цінності.

Ключові слова: документи НАФ, грошова оцінка документів НАФ, категорії цінності архівних документів, ановані переліки унікальних документів, державні архіви.

В операційному плані заходів з реалізації у 2025–2027 роках Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року зазначено: «розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проекту постанови Кабінету Міністрів України щодо вдосконалення Методики грошової оцінки документів Національного архівного фонду» [1]. Зазначена Методика грошової оцінки документів Національного архівного фонду [2] (далі – Методика) має застосовуватись для вирахування вартості втрачених і переміщених у країну-агресора архівних документів. Починаючи з 2014 р., внаслідок збройної агресії російської федерації проти України втрачено контроль за збереженістю близько 2 млн документів Національного архівного фонду (далі – НАФ), що перебувають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, та більш ніж 3,5 млн документів НАФ, що залишилися на тимчасово окупованих територіях у Донецькій, Луганській, Херсонській та Запорізькій областях. Важливість грошової оцінки документів НАФ посилюється через необхідність вирахування вартості архівних документів, втрачених у результаті широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Як зазначив Голова Державної архівної служби України (Укрдержархів) Анатолій Хромов у своєму виступі 05 вересня 2024 р. на презентації ініціатив зі збереження культурної спадщини, «втрати від початку повномасштабного вторгнення

(російської федерації) становить 0,3% НАФ. У перспективі після перевіряння наявності на деокупованих територіях ця цифра може зрости до 1,5 %» [3].

У 2024 р. вийшла стаття «Грошове оцінювання архівних документів як метод визначення їх ціннісних категорій» [4]. У статті зазначено, що на підставі зробленого дослідження масивів документів НАФ пропонується внести зміни до Методики. Про які пропозиції йдеться? Власне до критеріїв оцінки самої Методики особливих заперечень немає. Але визнаючи легітимними результати викладених у статті досліджень щодо диференціації документів НАФ за категоріями цінності і ранжування їх за грошовими оцінками, виявляються певні розбіжності в результатах грошової оцінки документів НАФ. Як вираховувались межі інтервалів цін у Методиці не вказано. Збільшення у 10, 2, 5 разів у різних позиціях інтервалів не обґрунтоване. За свідченнями авторів Методики, оскільки досвіду оцінювання архівних документів ще не було, такі розрахунки робилися за аналогією з цінами архівних документів на закордонних аукціонах.

У 2008 р. була затверджена Методика віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних [5]. Фактично масово в державних архівах почали використовувати цю Методику тільки з 2009 р., коли в анотованих переліках унікальних документів НАФ у позиції 15 було зафіксовано вимогу щодо відомостей про страхування. Зрозуміло, через об'єктивні причини, головною з яких була відсутність у державних архівах коштів, страхування унікальних документів не здійснювалося. Натомість в анотованих переліках у позиції 16 було вказано вираховувану за допомогою Методики вартість архівного документа [6]. Деякі державні архіви надали акти грошової оцінки документів НАФ. Саме ці відомості уможливили аналіз масиву архівних документів за їх грошовою оцінкою і ранжування за мірою збільшення грошової оцінки.

Розглянемо деякі грошові оцінки, зроблені різними державними архівами за Методику. Наприклад, відомості про грошове оцінювання документів XV століття, внесені до анотованих переліків Центрального державного історичного архіву у м. Львів (ІЦІАЛ України). Ці документи вже за датами створення мають бути визнані як унікальні. У протоколах Центральної експертно-перевірної комісії Укрдержархіву від 28.12.2016, 19.07.2018, 19.04.2019 надано інформацію щодо анотованих переліків унікальних документів XV ст. і їх грошову оцінку. Оцінка знаходиться переважно у межах від 7 до 20 тисяч гривень. Чому такі незначні суми? На нашу думку, через те, що в Методиці віднесення документів НАФ до унікальних у розділі IV «Описування унікальних документів в анотованому переліку» зафіксовано: «У графі 14 “Відомості про страхування” зазначають найменування і місцезнаходження (юридична адреса) страхової компанії, номер і дату страхового поліса». Виходячи з норм страхування документів НАФ і міжнародної

практики страхування архівних документів, страхова сума документа повинна перевищувати верхню межу його ймовірної аукціонної ціни. Такий принцип страхування прийнятний в Україні в разі надання документів НАФ у тимчасове користування або реставрування за межами постійного зберігання в державному архіві [7]. У главі 9 розділу V «Страхування архівних документів» Правил роботи архівних установ України [8] зазначено, що документи НАФ, віднесені до унікальних, після погодження ЦЕПК Укрдержархіву анотованого переліку унікальних документів НАФ і внесення їх до Державного реєстру національного культурного надбання, підлягають обов'язковому страхуванню їх власниками. Там само зафіксовано, що страхова ціна документів визначається на підставі їх грошової оцінки, а страхова ціна повинна перевищувати верхню межу аукціонної ціни для відповідної категорії цінності архівних документів. Така страхова сума може збільшуватись у 1,5 рази. Тобто, під час укладення страхового договору (страхового полісу) державний архів має сплатити 0,7–2 % від загальної страхової суми. Оскільки ЦДІАЛ України володіє переважною кількістю документів XV ст., то їх оцінювання було мінімальним. Зрозуміло, що у разі реального оцінювання унікальних документів під час їх страхування коштувало б державному архіву значної суми, якої він не має. З іншого боку, визначення реальної оцінки потребує деякого збільшення оцінки документів НАФ, створених до XVI століття. Зараз цей показник у Примірній шкалі оцінок документів НАФ у Методиці становить 10 балів. Можливо, що реально його можна збільшити до 20 балів. Потребують перегляду і деякі інші кількісні оцінки за критеріями у Примірній шкалі оцінок документів НАФ Методики. Тобто є необхідність здійснення ретельного емпіричного дослідження бальної системи оцінювання документів НАФ за критеріями Методики.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2025).
2. Методика грошової оцінки документів Національного архівного фонду. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0692-05> (дата звернення: 03.06.2025).
3. Анатолій Хромов на презентації ініціатив зі збереження культурної спадщини. *Державна архівна система України. Офіційний вебпортал органу виконавчої влади*. URL: <https://archives.gov.ua/ua/2024/09/09/анатолій-хромов-на-презентації-ініці/> (дата звернення: 03.06.2025).
4. Бойко В. Ф. Грошове оцінювання архівних документів як метод визначення їх ціннісних категорій. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2024. № 3. С. 122–144.

5. Про затвердження методики віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1148-16#Text> (дата звернення: 03.06.2025).

6. ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 9. Спр. 838 Анотовані переліки унікальних документів Національного архівного фонду, що зберігаються у державних архівах, центральних державних архівах, державних архівах областей, міста Києва за 2009 рік. 108 арк.

7. Методичні рекомендації зі страхування документів НАФ їх власниками або уповноваженими ними юридичними чи фізичними особами / уклад. С. Г. Кулешов. Київ, 2011. 37 с.

8. Правила роботи архівних установ України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13> (дата звернення: 03.06.2025).

УДК: 004.056:[003.1-028.27:930.25

*Людмила Дідух, канд. іст. наук,
Володимир Міхалко, канд. техн. наук, доцент
Український науково-дослідний інститут архівної справи
та документознавства, м. Київ*

ВЛАСТИВОСТІ ЛОКАЛЬНИХ СЕРВЕРІВ ТА СИСТЕМ ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВІДМОВОСТІЙКОГО СХОВИЩА АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ

Анотація. Окреслено перспективи застосування державними архівами України локальних серверів та систем зберігання даних з метою створення відмовостійкого сховища архівних документів в електронній формі. Описано загальні особливості, переваги та недоліки локальних серверів та систем зберігання даних.

Ключові слова: локальний сервер, система зберігання даних, архівні документи в електронній формі, серверне обладнання, архівна установа.

Одне із ключових завдань реалізації операційної цілі із захисту архівів та їх ресурсів у контексті виконання стратегічної цілі щодо цифровізації сфери архівної справи та забезпечення її відповідності інформаційним потребам суспільства, поставленим у Стратегії захисту документальної спадщини, як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року, та затвердженому операційному плані заходів з її реалізації, є створення відмовостійкого (централізованого) сховища архівних електронних документів (а також інших документів в електронній формі) відповідно до кращих світових практик, зокрема країн ЄС [1]. Для створення такого сховища можуть бути використані властивості локальних серверів та систем зберігання даних.

Архівні установи можуть забезпечувати постійне зберігання архівних документів в електронній формі у локальних серверних сховищах, тобто на серверному обладнанні або в системах зберігання даних (далі – СЗД), розміщених в архівосховищі або серверній кімнаті зі спеціально створеними й підтримуваними умовами для функціонування серверного та комунікаційного обладнання.

Сервером називають спеціалізоване апаратне обладнання, яке призначене для виконання на ньому спеціальних сервісних завдань [2]. Найчастіше сервером є комп'ютер, виділений із групи інших персональних комп'ютерів чи робочих станцій, призначений до виконання у ньому різних сервісних, розподілених та інших завдань без безпосереднього ручного управління людиною. Обслуговування серверів зазвичай здійснюється за допомогою мережевого інтерфейсу. Серверне обладнання призначене для виконання певних завдань у режимі 24/7, тому важливо забезпечити безперебійність цієї роботи. Базовим пристроєм для формування сховища даних на локальному сервері є жорсткий диск (накопичувач), який за типом роботи може бути трьох видів: HDD (Hard Drive Disk) – жорсткий диск; SSD (Solid State Drive) – твердотільний накопичувач та SSHD (Solid State Hybrid Drive) – гібридний накопичувач, який поєднує властивості HDD і SSD.

СЗД – це комплекс програмно-апаратних рішень для організації зберігання великих масивів інформації, є самодостатньою на відміну від дискового масиву, якому необхідна система управління [3]. Її конструкція передбачає наявність жорстких накопичувачів типу HDD та SSD, процесора, систем контролю та управління, додаткових інфраструктурних елементів для облаштування режиму доступу до сховища. Вона призначена для зберігання, організації та управління даними в електронній формі, забезпечує швидкий і надійний доступ до інформації. На сьогодні існує кілька типів СЗД: сховище з прямим підключенням DAS (Direct Attached Storage) – це тип СЗД, яка підключається безпосередньо до комп'ютера або сервера; мережеве сховище даних NAS (Network Attached Storage) – це тип СЗД, яка підключається до мережі й дає можливість декільком користувачам або пристроям отримати доступ до збережених даних та мережі зберігання даних; SAN (Storage Area Networks) – це тип СЗД, що забезпечує високопродуктивні рішення для зберігання даних у разі необхідності швидкого та надійного доступу до даних.

Основні порівняльні характеристики локального сервера та СЗД наведено у таблиці 1 [4].

Таблиця 1 – Основні характеристики локального сервера та системи зберігання даних

Порівняльна характеристика	Локальний сервер	Система зберігання даних
Функції	Сервер – це апаратне забезпечення, виділене або спеціалізоване для виконання різних поставлених завдань (обробка інформації, управління наявними ресурсами та надання необхідних сервісів для користувачів чи інших пристроїв)	СЗД – це програмно-апаратний комплекс, який використовується для зберігання та керування даними із гарантуванням їх безпеки, надійності та доступності
Призначення та завдання	Сервери здебільшого використовуються для оброблення запитів, запуску програмних застосунків, надання сервісів та зручного управління мережевими ресурсами. Сервер залежно від свого типу може виконувати різні завдання: – зберігати інформацію; – координувати взаємодію комп'ютерів, що знаходяться в одній мережі; – використовуватись для зберігання корпоративних даних та доступу співробітників до них	СЗД використовується для централізованого зберігання різних типів даних, для проведення резервного копіювання та масштабування тощо. СЗД призначені для зберігання великих обсягів інформації, забезпечення високої продуктивності, безпеки та надійності зберігання даних. СЗД використовується для роботи з великими обсягами даних. СЗД здатна забезпечити доступ до даних із високою пропускнуою здатністю та низькою затримкою
Фізична архітектура	Сервер – це складний пристрій, який складається з багатьох компонентів, які можна замінити або модернізувати (процесори (ЦПУ), оперативну пам'ять (ОП), блоки живлення (БЖ), накопичувачі, RAID-контролери і карти розширення)	СЗД побудована на компонентах, які входять до складу сервера, але з акцентом на дискові контролери та накопичувачі процесора та оперативної пам'яті. Дискова підсистема СЗД має значно кращі можливості, ніж у серверів загального призначення
Зберігання даних	Сервери можуть зберігати інформацію, але не спеціалізуються тільки на виконанні даного завдання. Зазвичай сервери використовують також для роботи операційних систем, віртуальних машин, програмних застосунків, зберігання баз даних тощо, а також для мережевого доступу до цього функціоналу користувачами та іншими пристроями	СЗД – це програмно-апаратний комплекс, який призначений виключно для зберігання даних, зазвичай СЗД мають більше накопичувачів і продуктивні дискові контролери з пам'яттю. СЗД підходять для роботи з великими обсягами інформації, мають високу продуктивність, безпеку та відмовостійкість
Управління доступом	У серверах можна повноцінно налаштувати та контролювати різні рівні доступу до даних – залежить від налаштувань безпеки та прав доступу	СЗД також дають змогу налаштувати керування доступом, наприклад, функціями шифрування даних, контролю доступу та автентифікації. Але найчастіше все обмежується різними рівнями зберігання даних
Обробка даних	Сервери підходять для обробки інформації складних обчислювальних операцій. Багато моделей серверів мають кілька процесорів і графічних прискорювачів в одному компактному корпусі	СЗД не спеціалізуються на обчисленнях. Вбудований процесор СЗД призначений для управління, передачі та розподілу даних. Основне завдання

Порівняльна характеристика	Локальний сервер	Система зберігання даних
		СЗД – забезпечити ефективне зберігання і доступ до інформації. Багато моделей СЗД підтримують велику кількість накопичувачів
Розподіл даних	Сервери можуть бути налаштовані для розподілу даних між декількома пристроями або вузлами в мережі. Сервери виконують операції обробки даних на основі розподілених обчислень, за яких дані можуть бути розділені й оброблені на різних серверах	СЗД можуть розподіляти дані між своїми накопичувачами або різними пристроями зберігання для забезпечення високої продуктивності та доступності, але їхнє основне завдання – зберігання даних і доступ до них, а не обчислення
Резервне копіювання та відновлення даних	Сервери мають можливість створювати резервні копії даних і відновлювати їх у разі збою або втрати даних. Але зберігаються резервні копії на накопичувачах самого сервера, що не відповідає вимогам безпеки. Тому для зберігання резервних копій потрібен окремий сервер, який буде розташований в іншому приміщенні або серверній	СЗД краще підходять для здійснення резервного копіювання, оскільки вони забезпечують більшу продуктивність роботи з даними, а також роблять ІТ-систему надійнішою. Водночас існує менша ймовірність, що пам'ять для резервування закінчиться, оскільки СЗД місткіша, масштабувати її простіше, плюс потенціал її вищий
Масштабованість	Сервери можна масштабувати вертикально і горизонтально шляхом додавання додаткових серверів для розподілу навантаження або збільшення продуктивності	СЗД можна вертикально масштабувати, але в основному тільки за рахунок кількості накопичувачів
Підключення та інтеграція	Сервери можуть працювати у мережі з десятків / сотень / тисяч пристроїв, де вони надають послуги та ресурси іншим користувачам і пристроям. Для швидкого обміну даними в мережі у серверів є кілька швидкісних мережевих інтерфейсів	СЗД часто підключають до серверів або інших пристроїв безпосередньо як внутрішній накопичувач сервера. Такий функціонал підтримує або RAID-контролер, або спеціальний адаптер НВА (Host Bus Adapter)

Висновки. Практичне використання вітчизняними державними архівами локальних серверів та систем зберігання даних є необхідним елементом для створення відмовостійкого сховища архівних документів в електронній формі. Обираючи конкретне серверне обладнання або системи зберігання даних, архіви мають враховувати такі фактори, як необхідну місткість, продуктивність, масштабованість, доступність і безпеку. Найкращий тип локального серверу або системи зберігання даних, який може використовувати архів, залежить від його конкретних потреб: обсягів архівних документів в електронній формі, наявності співробітників, які будуть здійснювати адміністративно-технічне забезпечення роботи серверного обладнання й СЗД та рівня матеріально-фінансового забезпечення архівної установи.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
2. Адміністрування комп'ютерних мереж та операційних систем: методичне видання для студентів за спеціальністю 121 Інженерія програмного забезпечення» факультету інформаційних технологій УжНУ / розроб.: В. В. Поліщук. Ужгород, 2019. 60 с.
3. Що таке система зберігання даних та як її використовувати. *SECUR*. URL: <https://secur.ua/news/shho-take-sistema-zberigannia-danix-ta-iaak-yiyi-vikoristovuvati> (дата звернення: 28.05.2025).
4. Сізов О. Чим система зберігання даних відрізняється від сервера? URL: <https://surli.cc/gbrxkf> (дата звернення: 27.05.2025).

УДК: 930.25

Григорій Ковальський, канд. філос. наук, доцент
Український науково-дослідний інститут архівної справи
та документознавства, м. Київ

РОЛЬ УНДІАСД У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДІЛОВОДСТВА

Анотація. Актуалізовано місце та роль науково-практичної діяльності Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства як важливого чинника формування державної політики у сфері архівної справи та діловодства. Описано основні напрями досліджень інституту, його участь у розробці нормативно-методичних документів, державних стандартів і класифікаторів у прикладній галузі документознавства та архівознавства. Наголошено на ролі УНДІАСД у забезпеченні процесу цифровізації, стандартизації та євроінтеграції архівної галузі, спрямованості наукової діяльності на нормативне, методологічне та аналітичне забезпечення документознавства та архівної справи в Україні, а також на збереження національної документальної спадщини, її цифровізацію, стандартизацію та інтеграцію у європейський інформаційно-культурний простір. Підкреслюється значення Інституту у підвищенні кваліфікації архівістів, НПП, забезпеченні наукового супроводу стратегічних рішень у галузі збереження документальної спадщини України.

Ключові слова: УНДІАСД, ДСТУ 2732:2023, ДСТУ 4163:2020, ДСТУ 9031:2020, Словник термінів, Класифікатор управлінської документації.

Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД) є провідною науковою установою, яка відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері архівної справи та діловодства. Заснований з метою науково-методичного забезпечення розвитку архівної галузі, інститут здійснює фундаментальні та прикладні дослідження, розробляє

нормативно-методичні документи, сприяє впровадженню сучасних технологій та забезпечує підвищення кваліфікації фахівців архівної справи та документознавства.

Фундаментальні дослідні роботи з нормативного, методологічного та аналітичного супроводу архівної діяльності здійснюються структурними підрозділами інституту, зокрема відділом архівознавства, документознавства, технологічного забезпечення архівної справи, науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності. Їхня діяльність є невід'ємною складовою реалізації державної політики у сфері архівної справи та збереження культурної документальної спадщини.

УНДІАСД активно впливає на формування державної політики в архівній сфері через розробку нормативно-правових актів, стандартів та методичних рекомендацій. Зокрема, Інститут брав участь у розробці Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року [5]. Цей документ визначає основні напрями державної політики щодо збереження культурної документальної спадщини, включаючи формування правового поля для комплектування, збереження та обліку документів НАФ, стандартизацію архівних процесів, диджиталізацію архівної справи та гармонізацію нормативної бази з нормами ЄС.

Основні результати наукової діяльності УНДІАСД полягають у нормативно-му забезпеченні процесів комплектування, обліку та збереження документів Національного архівного фонду, реалізації диджиталізації архівної справи в контексті цифрової трансформації держави, гармонізації галузевої нормативної бази нарівні з європейськими стандартами. Інститут розробив низку методичних рекомендацій, які регулюють усі аспекти архівної справи та діловодства. Зокрема, з таких проблем як: оцінювання якості надання архівних послуг; ініціативне документування подій широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України; робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів; впровадження електронних послуг в архівних установах України; приймання-передавання документів в електронній формі на постійне зберігання; доступ до цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду; визначення чисельності працівників місцевих державних архівних установ України; оцифрування аудіовізуальних документів Національного архівного фонду; облік архівних документів національної культурної спадщини, що зберігаються за кордоном, та документів іноземного походження, що стосуються національної історії; самостійний відбір мікробіологічних та ентомологічних проб працівниками архівних установ в умовах дії дистанційно-карантинних заходів; підготовка архівними установами довідкових видань; облік і зберігання електронних документів.

УНДІАСД розробив та впровадив низку державних стандартів, які встановлюють єдині вимоги уніфікації в організації архівної справи та діловодства в Україні:

- ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» – стандартизує термінологію у сфері діловодства та архівної справи, забезпечуючи єдине розуміння понять у цій галузі.
- ДСТУ 4163:2020 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» – встановлює вимоги до оформлення організаційно-розпорядчих документів, сприяючи уніфікації діловодства в установах та підприємствах.
- ДСТУ 9031:2020 «Правила публікування інформації архівних документів» – визначає правила публікації архівних документів, забезпечуючи їхню достовірність та належне представлення.

Запровадження ДСТУ 2732:2023 стало черговим важливим етапом стандартизації термінології у сфері архівної справи та діловодства [1]. Стандарт дає змогу всім учасникам документообігу, від архівістів до державних службовців, користуватися єдиним понятійним апаратом, що сприяє підвищенню якості роботи, сумісності нормативних документів, а також зміцненню професійної комунікації. Відбувається гармонізація національної нормативної бази з міжнародними стандартами, покращення комунікації між державними установами та архівістами, ефективність управління документообігом.

ДСТУ 4163:2020, у свою чергу, визначає уніфіковані вимоги до оформлення організаційно-розпорядчої документації, що є основою управлінської діяльності [2]. Він охоплює вимоги до структури документів, реквізитів, бланків та оформлення, у тому числі – в електронному форматі. Це забезпечує спрощення документообігу, зменшення ризиків юридичних помилок і забезпечення прозорості управлінських процесів. Підвищує ефективність управлінських процесів, діловодних служб, архівістів та управлінців, спрощує процес документообігу та зменшує ризики помилок у документації, юридичні особи отримують чіткі правила складання й оформлення документів, що підвищує правову визначеність та прозорість управлінських процесів, здійснює уніфікацію документаційних процедур та інтеграцію національної системи діловодства до міжнародних стандартів, полегшує взаємодію з міжнародними партнерами, забезпечуючи сумісність української системи діловодства з міжнародними стандартами.

Не менш важливим є впровадження ДСТУ 9031:2020, що регламентує правила публікування інформації з архівних документів [3]. Стандарт відіграє вагомую роль у збереженні та популяризації документальної спадщини. Він сприяє підвищенню доступності документованої інформації для науковців, студентів, жур-

налістів та широкої громадськості. Встановлює єдині правила публікації інформації архівних документів, що забезпечує стандартизацію процесів оприлюднення та використання історичних документів, сприяє підвищенню якості наукових досліджень, доступності архівних матеріалів для громадськості та забезпеченню прозорості в оприлюдненні документів, гармонізації українських практик публікації архівної інформації з міжнародними стандартами, полегшуючи їх інтеграцію у світовий інформаційний простір.

Наведені стандарти мають системний вплив на діяльність державних органів, установ та підприємств усіх форм власності. Вони сприяють уніфікації підходів до документування управлінської діяльності, забезпечують юридичну визначеність і прозорість процедур документообігу, полегшують взаємодію між органами влади та адаптацію українського діловодства до міжнародних вимог.

Інститут розробив довідкові видання та класифікатори, які сприяють впорядкуванню архівної інформації та діловодства. Зокрема, Словник термінів аудіовізуальних документів у сфері архівної справи – забезпечує єдине розуміння термінів, пов'язаних з аудіовізуальними документами [6]. Ключовим інструментом формування політики стало впровадження «Класифікатора управлінської документації: НК 010:2021», який замінив застарілий ДК 010-98. Новий документ регламентує створення уніфікованих управлінських документів для юридичних осіб незалежно від форми власності. У Класифікаторі встановлено кодові позначення основних видів документації: організаційно-розпорядчої, облікової, фінансової, соціальної, бухгалтерської тощо. Це забезпечує однорідність і сумісність метаданих у системах електронного документообігу [4].

УНДІАСД проводить аналітичні дослідження, присвячені процесам європейської інтеграції, цифровізації архівної справи та діловодства, збереження архівних документів національної культурної спадщини. Такі дослідження сприяють гармонізації галузевої нормативної бази з нормами і стандартами ЄС, що є важливим на шляху до інтеграції України у світовий інформаційний простір.

Наукова діяльність УНДІАСД має вагомий соціальний вплив. Інститут не лише забезпечує нормативно-методичну підтримку архівних установ, а й активно працює над популяризацією культурної документальної спадщини як в Україні, так і за її межами. Зокрема, завдяки дослідженням інституту налагоджено облік документів культурної спадщини, що зберігаються за кордоном, а також документів іноземного походження, пов'язаних з Україною. Крім того, УНДІАСД сприяє підвищенню кваліфікації спеціалістів у сфері архівної справи та діловодства. Наукові розробки використовуються у навчальних програмах, що формує високий рівень професійної компетентності працівників архівних установ.

Ґрунтовність наукової діяльності УНДІАСД є важливим інструментом реалізації державної політики у сфері архівної справи та діловодства. Інститут забезпечує наукове підґрунтя для розробки нормативно-правових актів, сприяє гармонізації національних стандартів із європейськими, а також формує професійну спільноту, здатну відповідати сучасним викликам цифрової епохи. Його внесок у збереження національної документальної спадщини є стратегічно важливим для розвитку української державності та культурної ідентичності. Завдяки діяльності УНДІАСД гарантується надійне збереження соціально-історичної інформації архівних ресурсів для прийдешніх поколінь та визначається інтеграція української архівної справи у світовий інформаційний простір.

Список використаних джерел

1. Діловодство й архівна справа. терміни та визначення понять: ДСТУ 2732:2023 [Чинний з 01.03.2024]. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0121774-23#Text>
2. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів: ДСТУ 4163:2020 [Чинний з 01.09.2021]. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0144774-20#Text>
3. Правила публікування інформації архівних документів: ДСТУ 9031:2020 [Чинний з 01.09.2021]. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/proekt_dstu_pr_pub_arch_docs.pdf
4. Класифікатор управлінської документації: НК 010:2021 [Чинний від 19.04.2021]. Київ, 2021. 26 с. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/klasifikator.pdf>
5. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text>
6. Словник термінів аудіовізуальних документів у сфері архівної справи / уклад. В. Ф. Бойко, С. Г. Кулешов, Р. В. Романовський. Київ, 2024. 58 с. URL: <https://surl.li/qaevsd>

УДК: 025.17:338.46:35

*Інна Марків, канд. іст. наук, доцент
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль*

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВИЙ ПОРЯДОК НАДАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ ДЕРЖАВНИМИ АРХІВАМИ УКРАЇНИ

Анотація. У тезах розглянуто зміни до порядку надання платних послуг державними архівами України, затверджені Наказом Мін'юсту від 05.12.2024 № 3511/5, та їх відповідність новій Стратегії захисту документальної спадщини. Висвітлено основні положення нового порядку та суспільну дискусію щодо запроваджених тарифів і доступності послуг.

Ключові слова: платні послуги, державні архіви, цифровізація, Укрдержархів, Стратегія захисту документальної спадщини.

Наказом Міністерства юстиції від 5 грудня 2024 року № 3511/5 «Деякі питання надання платних послуг архівними установами» затверджено Порядок надання платних послуг державними архівними установами, а також Розмір плати за надання платних послуг центральними державними архівами [1].

Надання архівними установами платних послуг здійснюється відповідно до Переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 травня 1998 року № 639 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 року № 175), та не має на меті отримання прибутку [2].

Відповідно до цих документів архівні установи, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, надають такі три основні групи платних послуг:

1) науково-технічне опрацювання документів і справ юридичних осіб (проведення експертизи цінності документів; складення за результатами експертизи цінності описів справ, довідкового апарату до них та актів; формування та оформлення справ, підготовка їх для архівного зберігання, складення топографічних покажчиків тощо);

2) надання методичної і практичної допомоги юридичним особам з питань архівної справи та діловодства, забезпечення збереженості архівних документів (складення номенклатур справ, інструкцій із діловодства, галузевих переліків видів документів із зазначенням строків їх зберігання, положень про архівні підрозділи, служби діловодства та експертні комісії; проведення семінарів із підвищення кваліфікації з питань архівної справи та діловодства; перевірка наявності архівних документів з укладенням аркуша перевірки; обстеження фізико-хімічного, технічного стану архівних документів із різними носіями інформації, друкованих видань та страхового фонду документів; реставрація та ремонт архівних

документів із різними носіями інформації; виготовлення копій документів для створення страхового фонду та фонду користування тощо);

3) використання інформації архівних документів та надання інформаційних послуг (виявлення інформації на тематичні, персональні (біографічні, генеалогічні) і майнові запити користувачів; складання інформаційного листа-відповіді та архівних довідок (копій, витягів) на тематичні, персональні (біографічні, генеалогічні) і майнові запити користувачів; проведення екскурсій у приміщенні архіву (оглядових, тематичних, із показом документів); підготовка тематичних добірок документів для кіно-, відео-, фотозйомок за допомогою технічних засобів замовника у приміщенні архіву; виготовлення копій архівних документів, друкованих видань та довідкового апарату до документів за допомогою технічних засобів архіву; надання у користування в читальному залі архівних документів та мікрофотокопій понад встановлені обсяги і строки; технічна підтримка виконання запитів користувачів, що надійшли в електронній формі, за допомогою спеціального програмного забезпечення тощо).

Порядок надання платних послуг визначає механізм надання платних послуг державними архівними установами на замовлення фізичних та юридичних осіб. Архівна установа оприлюднює інформацію про платні послуги та розмір плати за їх надання шляхом розміщення інформації на вебсайті архівної установи, інформаційних стендах, будь-яким іншим способом. Платні послуги надаються архівними установами за письмовим (у тому числі в електронній формі) запитом замовника із зазначенням виду платної послуги.

Архівні установи надають платні послуги відповідно до розмірів плати за їх надання, визначених на підставі їх вартості та затверджених відповідно до законодавства. Собівартість платної послуги розраховується на підставі норми часу на надання такої послуги та вартості розрахункової калькуляційної одиниці часу однієї людино-години (людино-хвилини). У разі впровадження нового способу надання платної послуги та відсутності інформації про фактичні витрати для розрахунку розрахункової калькуляційної одиниці часу вартість платної послуги розраховується на підставі розрахункових (планових) витрат для її надання.

За надання платних послуг центральними державними архівами справляється плата відповідно до Розміру плати за надання платних послуг центральними державними архівами, затвердженого наказом Міністерства юстиції України. Інші архівні установи для визначення розміру плати за надання платних послуг використовують одиниці виміру, зазначені в Розмірі плати за надання платних послуг центральними державними архівами, затвердженому наказом Міністерства юстиції України.

Надання архівних довідок, необхідних для забезпечення соціального захисту громадян, фізичним особам для користування в читальному залі архівної установи,

архівних документів, що належать державі, територіальним громадам, та архівних довідок судам, правоохоронним органам, органам державного фінансового контролю, а також юридичним і фізичним особам, які передали зазначені документи на зберігання, здійснюється безоплатно.

Плата за виготовлення копій довідкового апарату, облікових документів та інших носіїв публічної інформації за допомогою технічних засобів архіву стягується відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» та постанови Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 740 «Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію». За копіювання публічної інформації, яка на момент надходження запиту існує в електронній формі, плата не стягується [3].

Варто відзначити, що нові тарифи на платні послуги розроблено з урахуванням вимог бюджетного законодавства та наближено до середніх показників цін на послуги національних архівів країн Східної Європи. Затвердження відповідного наказу дає можливість унормувати вартість послуг, які надаються архівними установами, фінансованими за рахунок бюджетних коштів, а також підвищити якість їх надання.

У грудні 2025 р. видано ще один нормативно-правовий акт – розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р «Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках» [4].

Стратегія стверджує, що незважаючи на стрімке зростання темпів оцифрування документів Національного архівного фонду протягом останніх років, для забезпечення відповідності вимогам цифрового суспільства ІТ-інфраструктура у сфері архівної справи потребує зміцнення та постійного розвитку. Спектр інформаційних продуктів і послуг не повною мірою відповідає запиту користувачів та потребує розширення.

Розв'язання цієї проблеми передбачається забезпечити шляхом реалізації таких трьох стратегічних цілей Стратегії: цифровізація сфери архівної справи та забезпечення її відповідності інформаційним потребам суспільства; забезпечення спроможності архівів зберігати та примножувати національні інформаційні ресурси суспільства; формування та розвиток комунікаційної політики архівних установ. Звернемо увагу, що стратегічна ціль 1 (Цифровізація сфери архівної справи та забезпечення її відповідності інформаційним потребам суспільства) конкретизується у ряді операційних цілей Стратегії. Зокрема, операційна ціль 3 звучить, як Надання архівами клієнтоорієнтованих послуг, що відповідають потребам користувачів. Стратегія пропонує і завдання, спрямовані на досягнення операційної цілі 3:

- запровадження клієнтоорієнтованого підходу в обслуговуванні користувачів і єдиної електронної перепустки користувача архівів;
- створення в архівах творчого простору для користувачів з утвердженням ідеї «відкритого архіву», в межах якого проводяться освітньо-комунікаційні заходи;
- запровадження механізму публічного моніторингу якості надання послуг архівами, започаткування оприлюднення результатів такого моніторингу на веб-сайтах архівних установ та за його результатами підвищення якості надання таких послуг;
- розвиток інклюзивності та безбар'єрності архівних установ.

Цікаво, що новий порядок надання платних послуг державними архівами України викликав жваву дискусію в соціальних мережах. Чимало українських дослідників і науковців скаржаться на те, що справи у незадовільному стані не видають до читального залу багато років підряд, затверджені нові ціни на виготовлення цифрових копій розворотів історичних документів є непомірними, викладання в інтернет-мережу електронних копій затребуваних документів здійснюється у недостатній кількості (оплата за них не стягується) тощо. На усі ці та інші закиди голова Укрдержархіву Анатолій Хромов авторитетно і обґрунтовано заявляє, що без скарг в архівах неможливо, бо завжди є людський фактор. При цьому станом на сьогодні темпи оцифрування та оприлюднення безкоштовно онлайн архівних документів перевищують в рази всю попередню історію розвитку архівів України. Ціни змінені з неадекватно низьких та збиткових (бо не переглядалися з 2008 року). Крім того, не заборонено самостійно безкоштовно проводити дослідження у читальних залах архівів, так само безоплатно робити копії потрібних документів власними гаджетами. Врешті 73 % користувачів задоволені роботою державних архівів, а це, як для держоргану – чудовий показник [5].

Список використаних джерел

1. Деякі питання надання платних послуг архівними установами: Наказ Міністерства юстиції України від 05 грудня 2024 року № 3511/5. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE43203?an=2&hide=true>
2. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 639. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp980639?an=1&ed=2011_05_18
3. Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року. № 740. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE43203?an=63&hide=true>
4. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного

плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text>

5. Спільнота у Facebook. *Доступ до архівів*. URL: <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv>

УДК: 025.171:930.25:004.65(043.2)

Тетяна Яворська, канд. пед. наук, доцент,

Дарина П'ясецька, магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНА АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Розглядається проблема збереження архівної спадщини України. Наголошується на особливій важливості та актуальності цього питання в умовах сучасних викликів, зокрема війни, руйнування культурних об'єктів. Висвітлено архівні стандарти збереження документальної спадщини України. Проаналізовано ключові ініціативи держави у 2022–2025 роках, заходи зі збереження культурної спадщини в умовах війни.

Ключові слова: архівна спадщина, архівні стандарти, збереження та охорона архівної спадщини.

Архівна спадщина є складовою національної ідентичності, історичної пам'яті та правової безпеки держави. Архіви відіграють роль «пам'яті нації», що має бути доступною, захищеною та оцифрованою. Збереження архівної спадщини є ключовим чинником формування національної ідентичності та історичної пам'яті. У сучасних умовах, особливо в контексті війни та глобальних викликів, питання збереження документальної спадщини набуває особливої актуальності.

Архівні стандарти збереження та охорони спадщини – це комплекс правил, норм і методів, спрямованих на забезпечення довготривалого збереження документів, артефактів і об'єктів культурної спадщини. Вони охоплюють як фізичне збереження матеріалів, так і цифрову безпеку, каталогізацію та доступ до інформації [1]. У період 2022–2025 років Україна активно впроваджувала нові стандарти та ініціативи для збереження та охорони своєї культурної спадщини, зокрема в умовах війни. Ось ключові документи та проєкти:

1. Стратегія захисту документальної спадщини до 2027 року була затверджена Кабінетом Міністрів України 24 грудня 2024 року. Вона спрямована на створення сучасної системи архівної справи, що відповідає національним та міжнародним

стандартам, враховує потреби суспільства та реагує на виклики, зокрема, викликані агресією росії проти України.

2. Стратегія розвитку культурної спадщини до 2030 року, затверджена 28 березня 2025 року, визначає основні нормативно-правові акти у сфері культурної спадщини та акцентує на необхідності цифровізації та інтеграції міжнародних стандартів у національне законодавство [2].

3. Проєкт ARK III (Ковчег), реалізований у співпраці з Чехією, передбачає використання мобільних станцій для оцифрування старовинних манускриптів та 3D-сканування культурних об'єктів. Національний заповідник «Києво-Печерська лавра» став базовим центром для навчання українських фахівців [3].

4. Програма ICA (International Council on Archives) з оцифрування та цифрового збереження архівів включала навчання українських фахівців методам цифрового збереження та управління архівами в умовах кризи.

5. Ініціатива ЮНЕСКО зі збереження єврейської документальної спадщини в Україні розпочалася у 2025 році. Вона передбачає оцифрування пошкоджених документів, навчання фахівців та підтримку мистецьких і дослідницьких ініціатив.

6. Проєкт UREHERIT, започаткований у 2023 році, спрямований на створення екосистеми відновлення культурної спадщини через підготовку спеціалістів, складання методик та організацію заходів для обміну досвідом з іноземними колегами.

7. Когортна програма 2025–2027 року збереження спадщини, реалізована у партнерстві з Мережею кліматичної спадщини та ICOMOS, надає хранителям спадщини навчання з питань кліматичної спадщини, професійні зв'язки та ресурси для впровадження дій з адаптації до клімату [2].

Україна стикнулася з низкою серйозних викликів у сфері збереження та охорони культурної спадщини, зумовлених військовими діями, законодавчими прогалинами та необхідністю цифровізації. Нижче наведено основні проблеми:

- пошкодження та знищення об'єктів культурної спадщини. З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну ЮНЕСКО верифікувало пошкодження або знищення 432 культурних об'єктів. Це включає музеї, історичні будівлі та археологічні пам'ятки. Також в умовах воєнного стану значно ускладнився доступ до багатьох об'єктів культурної спадщини, що перешкоджає їхній охороні та реставрації;

- законодавчі прогалини та необхідність гармонізації з міжнародними стандартами. Існує потреба у вдосконаленні законодавства щодо охорони культурної спадщини, зокрема, в частині визначення меж і режимів охорони пам'яток;

- необхідність цифровізації та збереження інформації.

Отже, збереження культурної спадщини України в умовах воєнного конфлікту є надзвичайно важливим і складним завданням, яке потребує координації на

міжнародному, національному та місцевому рівнях. У таких обставинах головними пріоритетами стають:

1. Документування та цифрова архівація:
 - оцифрування музейних колекцій, архівів, бібліотек;
 - створення віртуальних копій історичних пам'яток за допомогою 3D-сканування та фотограмметрії;
 - збереження баз даних у безпечних хмарних сховищах.
2. Фізичний захист об'єктів:
 - захисне пакування артефактів (вогнетривкі контейнери, плівка, дерев'яні коробки);
 - евакуація у більш безпечні регіони або за кордон (тимчасове переміщення);
 - укриття пам'яток архітектури захисними конструкціями.
3. Юридичний та міжнародний захист:
 - застосування норм Гаазької конвенції 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту;
 - активна співпраця з ЮНЕСКО, ICOMOS, Blue Shield International;
 - фіксація та розслідування воєнних злочинів проти культурної спадщини.
4. Освітні та комунікаційні ініціативи:
 - підвищення обізнаності населення про цінність спадщини;
 - створення мережі волонтерів та місцевих спільнот для моніторингу об'єктів;
 - висвітлення знищення спадщини у ЗМІ для мобілізації підтримки.
5. Післявоєнна відбудова:
 - реставрація пошкоджених пам'яток за допомогою історичних креслень, фото, 3D-моделей;
 - впровадження сучасних підходів до збереження автентичності;
 - створення програм повернення незаконно вивезених об'єктів [1].

Отже, збереження та охорона архівної спадщини вимагає комплексного підходу, що охоплює оновлення нормативно-правової бази, відповідне фінансування цих процесів, впровадження сучасних технологій та міжнародну співпрацю. Тільки за умови об'єднання зусиль державних органів, науковців та громадськості можна забезпечити ефективний захист та збереження національної пам'яті.

Список використаних джерел

1. Бачинський М. В., Ковальська Л. А. Напрями міжнародної взаємодії у сфері збереження архівної спадщини України. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. 2024. С. 17–20.
2. Кулиняк І. Я., Карий О. І. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навчальний посібник. Львів: Растр-7, 2023. 254 с.

3. Україна та Чехія – цифрові партнерства задля збереження культурної спадщини. URL: https://mcsc.gov.ua/news/ukrayina-ta-chehiya-cyfrovi-partnerstva-zadlya-zberezhennya-kulturnoyi-spadshhyny/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.05.2025).

4. Ковальська Л., Яворська Т. Запобігання стиранню національної пам'яті України в умовах російської агресії. *Інформація, комунікація, суспільство*: матеріали 12-ї Міжнар. наук. конф., м. Львів, 18–20 трав. 2023. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. С. 57–59. URL: https://skid.lpnu.ua/wp-content/uploads/2023/05/ICS2023_Proceedings.pdf#page=56 (дата звернення: 21.05.2025).

СЕКЦІЯ 3
БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА
І ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Орест Наливайко, аспірант
Національний університет «Львівська Політехніка», м. Львів

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ПОПУЛЯРНОСТІ КНИГ У БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДАХ

Анотація. Розглянуто підходи до розробки методики оцінювання популярності книг у бібліотечних фондах з урахуванням сучасних викликів та цифрової трансформації. Запропоновано використання кількісних показників з автоматизованих бібліотечних систем у поєднанні з користувацьким досвідом. Такий підхід дає змогу об'єктивно визначати попит на видання, оптимізувати процес комплектування фонду та формувати стратегії його розвитку відповідно до актуальних інформаційних потреб користувачів.

Ключові слова: бібліотечні фонди, популярність книг, методика оцінки, автоматизовані бібліотечні системи, користувацький досвід, інформаційні потреби.

У сучасних умовах цифрової трансформації та динамічних змін у сфері інформаційних потреб користувачів питання ефективного управління бібліотечними фондами набуває особливої актуальності. Одним із ключових аспектів цього процесу є визначення популярності окремих видань, що дає можливість забезпечити збалансоване формування фондів, оптимізувати процеси комплектування та краще задовольняти запити читацької аудиторії. У зв'язку з цим виникає необхідність у методиці оцінювання популярності книг, яка поєднує кількісні показники, доступні через автоматизовані бібліотечні системи, з елементами користувацького досвіду. Такий підхід сприятиме ухваленню стратегічних рішень щодо розвитку бібліотечних колекцій в умовах сучасних викликів.

Розробка ефективної методики неможлива без опори на емпіричні дані, що фіксують взаємодію користувачів із бібліотечним фондом. Автоматизовані бібліотечні системи можуть забезпечувати кількісні дані, а саме такі показники, які необхідні для аналізу стану та змін у бібліотечному фонді:

1) показники кількості й фізичної цілісності фонду – свідчать про поточний стан і складові елементи бібліотечного фонду. Прикладами можуть бути сукупна кількість документів у фонді, число книг, тимчасово вилучених із користування для відновлення, число вилучених або втрачених примірників;

2) показники попиту – свідчать про інтенсивність користування фондом і читацьку активність. Це сумарна кількість документів, виданих користувачам, кількість виданих примірників у визначений проміжок часу, кількість активних та неактивних користувачів;

3) показники темпів поповнення та оновлення фондів. Це зміни кількісного складу бібліотечного фонду;

4) показники ефективності та співвідношень – свідчать про ефективність використання ресурсу щодо розміру та доступності. Прикладами можуть бути

співвідношення користувачів до кількості одиниць фонду, середня кількість видань, отриманих одним користувачем.

Науковці зазначають, що ці індикатори можуть слугувати основою для підготовки річної та аудиторської звітності, стратегічного аналізу, оцінки ефективності фонду, а також ухвалення рішень щодо його оновлення чи оптимізації[1].

Оцінювання бібліотечних колекцій неможливе без урахування користувацького досвіду, що є одним із ключових чинників аналізу. У наукових джерелах наголошується на доцільності узагальнення критеріїв, сформульованих самими користувачами[2]. Серед найвагоміших для оцінки цифрових бібліотек виділяють такі:

- зручність доступу до колекцій;
- змістова якість фондів;
- рівень обслуговування;
- технічна ефективність системи;
- наявність зворотного зв'язку з користувачами.

Для оцінювання фондів цифрових бібліотек науковці рекомендують застосовувати індекси різноманітності, зокрема індекс Шеннона, як засіб аналізу диверсифікації змісту та метаданих бібліотечних колекцій. Дана модель дає змогу розраховувати асимптотичне значення лексичної різноманітності, яке, на відміну від традиційних методів, забезпечує більш стабільні результати, особливо у випадках обмеженого обсягу текстових даних. Крім того, результати досліджень демонструють можливість застосування цієї моделі для аналізу тематичної спеціалізації фондів і еволюції цифрової бібліотеки в часі, а також для оцінювання варіативності використання тегів у зв'язаних відкритих даних. Такий підхід забезпечує надійніший інструмент для вимірювання інтелектуального охоплення та семантичної складності цифрових колекцій[3].

Висновки. Розробка та впровадження методики оцінки популярності книг у бібліотечних фондах є важливим інструментом для вдосконалення управління інформаційними ресурсами. Поєднання емпіричних даних про використання бібліотечного фонду, показників читацької активності та елементів користувацького оцінювання дає можливість не лише об'єктивно визначати популярність видань, а й виявляти прогалини у комплектуванні та адаптувати фонди до змін інформаційного попиту.

Урахування таких показників сприяє підвищенню ефективності функціонування бібліотек, посиленню їх ролі як центрів доступу до знань та забезпеченню сталого розвитку бібліотечної справи в умовах цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Bakar Q. A. A. Implementation of a Library Management System in a Malaysian Law Firm Library. *International Journal of Legal Information*. 2024. Vol. 52, № 3. P. 212–221.
2. Xie H. Evaluation of digital libraries: Criteria and problems from users' perspectives. *Library, Information Science Research*. 2006. Vol. 28, № 3. P. 433–452.
3. Carrasco R. C., Candela G., Marco-Such M. Measuring the diversity of data and metadata in digital libraries. *International Journal on Digital Libraries*. 2025. Vol. 26, № 1. P. 5.

УДК: 024:324.15 (477.7)

Антон Ніколайчук, аспірант

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

БІБЛІОХАБ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФОРМАТ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто особливості бібліохабу як інноваційного формату сучасного бібліотечного простору України. Уточнено поняття «бібліохаб» і запропоновано його визначення в контексті модернізації простору публічних бібліотек України. Виявлено основні характеристики бібліохабів.

Ключові слова: бібліохаб, публічні бібліотеки, бібліотечний простір, інноваційні технології, інклюзивність, дозвілєва діяльність.

На сучасному етапі застаріла форма організації бібліотечного простору не ефективна. Традиційні бібліотечні простори зберігають жорсткі соціальні межі і не надають можливості мультимодального отримання інформації, повноцінного спілкування, обміну досвідом, проведення дозвілєвих заходів та відпочинку. Отже, модернізація публічних бібліотек України, що в 2000-ті рр. – першій половині 2010-х рр., була спрямована в першу чергу на цифровізацію, наразі спрямована на трансформацію бібліотечного простору і надання відвідувачам можливості реалізувати власні запити.

Сучасний розвиток діяльності публічних бібліотек України пов'язаний із розширенням функцій: окрім збирання друкованих і рукописних матеріалів, їх опрацювання та показу у каталогах, організації їхнього збереження та забезпечення доступу до них відвідувачів, а також надання місця для роботи та навчання, обробки необхідної інформації, читання як культурно-дозвілєвої діяльності та ін., з метою залучення потенційних відвідувачів, бібліотеки пропонують нові, додаткові послуги, що приводить до поступової модернізації самого бібліотечного простору. Основними причинами цього є тенденції розвитку сучасного суспільства,

пов'язані з цифровізацією, оскільки з появою та безпрецедентним поширенням інформаційно-комунікаційних технологій бібліотека переважно втратила статус одного з основних місць зберігання інформації. Станом на початок третього десятиліття ХХІ ст. бібліотека стає «своєрідним центром освіти і культури, так званим «третім місцем» [4, с. 5].

Найбільш активний розвиток в українському урбаністичному просторі наразі отримали бібліохаби.

Нещодавно введений в українську мову цей термін (з англійської – опора або з'єднання) має ряд значень: ідентифікує пристрій, який з'єднує клієнтів із сервером комп'ютерною мовою; в авіації – значний міжнародний транзитний аеропорт для повітряного сполучення країни. У перекладі на сферу роботи хаб ідентифікує, перш за все, простори, що спільно використовують люди, які мають спільні солідні соціальні проекти. В екстраполяції на бібліотеки хаб характеризується наданням можливості отримати глибоку інформацію як через матеріальний вміст, що пропонує бібліотека (книги, каталоги, періодичні видання, газети, відео, музика), і доступний нематеріальний контент (не тільки безкоштовний Wi-Fi, але, перш за все, організація знань – оскільки Інтернет не пропонує систематизації, порядку, орієнтації серед культурного вмісту), так і доступністю як простору, відкритого для громадськості. Нарешті, існує можливість зустрітися в бібліотеці з людьми зі схожими чи однаковими інтересами, щоб активізувати обмін ідеями чи майбутню професійну співпрацю, як це вже відбувається в коворкінгах.

У науковій літературі наразі не представлено чітко визначеної дефініції поняття «бібліохаб», незважаючи на те, що сам термін є досить популярним у сучасному вітчизняному бібліотечному теоретико-практичному дискурсі. У професійному середовищі українських бібліотекарів бібліохаб позиціонується як «сучасний багатофункціональний, вільний і доступний бібліотечний простір для спілкування, соціальних ініціатив, особистісного розвитку, навчання, творчості та активного дозвілля... слугує підвищенню рівня освіченості та культури спільноти, соціальній взаємодії і згуртованості громади» [2]; «бібліотечний, громадський інклюзивний культурно-просвітницький і дозвіллевий простір» [1, с. 6]; «середовище для інтерактивної взаємодії різних структур» [3, с. 9]; «функціональний простір, що призначений для організації освітніх та розважальних заходів, навчання, читання, розвитку творчості, опанування інформаційними технологіями» [5, с. 11]; «місце ідей, простір для творчості та безкоштовних послуг, що є частиною бібліотечного простору та оснащене новітніми технологіями» [6, с. 6].

Узагальнюючи представлені у науковому вимірі визначення поняття «бібліохаб», можна констатувати, що концепція бібліохабу передбачає створення для відвідувачів комфортного простору для отримання необхідної інформації, культурного розвитку особистості та проведення культурно-дозвіллевої діяльності.

Протягом останніх років в Україні, у межах проєкту «Сучасний бібліотечний простір – БібліоHub», розпочатого в 2017 р., було модернізовано діяльність ряду бібліотек столиці. Серед інших назвемо: Центральну бібліотеку ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва, Бібліотеку для дітей Деснянського району (вул. Бальзака, 28), ЦРБ ЦБС «Свічадо» (Святошинський район) та ін. Діяльність багатьох із них засвідчує перехід до формату бібліохаба, у такому випадку культурні заклади зберегли традиційну назву – «бібліотека». Водночас окремі структурні підрозділи, що діють під егідою бібліотек зазвичай мають назву «бібліохаб» (наприклад, «BIBLIO HUB» для людей із вадами зору у приміщенні Центральної районної бібліотеки ім. П. Г. Тичини, Дніпровський район).

Серед основних характеристик бібліохабів назвемо:

- інноваційні технології (заклади комп'ютеризовано, обладнано терміналами електронної реєстрації, інтерактивними дошками, 3D-принтерами, проєкторами, надано безкоштовний доступ до Інтернету);
- оновлений дизайн (кожний бібліохаб відрізняється власним фірмовим стилем, що розроблений дизайнерами);
- інклюзивність (бібліотечний простір розроблений з урахуванням потреб всіх соціальних груп населення, в тому числі й людей з обмеженими можливостями);
- зонування (бібліохаб поділено на кілька функціональних зон, що відрізняються в тому числі й художньо-декоративним оформленням): мейкерплейс (творчі лабораторії), ігрова зона, дитяча зона, молодіжна зона, інтернет-зона, зона спілкування, зона коворкінг, зона читання та ін.

Отже, бібліохаб – це складна інформаційно-комунікаційна система, що існує в сучасному бібліотечному просторі та забезпечує можливість отримати необхідну інформацію, новий культурний досвід, доступ до різноманітних дозвіллевих практик та ін., тобто забезпечує реалізацію інформаційної, комунікаційної, рекреаційної, розважальної, навчальної та інших функцій.

Список використаних джерел

1. Закомірний І. Бібліохаб – сучасний культурно-освітній простір для дітей, молоді та дорослих. *Педагогічна газета України*. 2020. № 5(279). С. 6–8.
2. Мажара Л. Бібліохаб як сучасний бібліотечний простір. *Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека*. 2021. URL: <https://zounb.zp.ua/resource/zaporizkyu-kray/zaporizhzhya-bibliotechnne/fahova-osvita/bibliohab-yak-suchasnij-bibliotechnnij-prostir> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Мар'їна О. Веб-технології в бібліотеках: нові можливості розвитку комунікаційного середовища. *Соціальні комунікації*. 2012. Вип. 36. С. 9–17.
4. Простір традиційних бібліотек. Простір сучасної бібліотеки – фокус-зони»: Інформаційно методичні матеріали / уклад. Н. М. Грачова. Харків: ХОУНБ, 2020. 20 с.

5. Сакевич К. Сучасному користувачеві – сучасний бібліотечний простір. *Вісник інновацій «Запозич у професіонала»*. 2020. Вип. 1. С. 11–13.
6. Яремко Л. Медіатека як інноваційний бібліотечний простір. *Бібліотечна планета*. 2016. № 1. С. 6–8.

УДК: 021.8:930.25:069]-027.522(100:477)]: 004.77

***Ірина Передерій, д-р іст. наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава
Руслан Гула, д-р іст. наук, професор
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба***

ПРОЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК, АРХІВІВ І МУЗЕЇВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Анотація. Висвітлено роль бібліотек, архівів і музеїв (LAM) у збереженні та ефективно-му використанні культурної спадщини України в умовах цифрової трансформації та війни. Проаналізовано провідні міжнародні практики проєктної взаємодії LAM-інституцій (Europeana, DPLA, GLAM-Wiki тощо) та українські ініціативи, спрямовані на цифрову консолідацію, архівування воєнного досвіду, культурну дипломатію й інноваційне осмислення історії. Обґрунтовано потребу щодо створення єдиної цифрової платформи культурної спадщини та окреслено перспективні напрями розвитку міжінституційної співпраці у сфері гуманітарної безпеки.

Ключові слова: бібліотека, архів, музей, мистецька галерея, комунікація, інформаційна діяльність, інформаційне протиборство, історична пам'ять.

У сучасних умовах цифрової трансформації та воєнної загрози культурному надбанню України значно зростає актуальність міжінституційної взаємодії закладів, що зберігають культурну спадщину. Бібліотеки, архіви та музеї, об'єднані під акронімом LAM (від англ. *Libraries, Archives, Museums*) або ще ширше – GLAM (додаються художні галереї – *galleries*), відіграють провідну роль у формуванні цифрового культурного простору, збереженні національної пам'яті та протидії інформаційно-психологічному впливу агресора.

Провідними вихідними принципами такої взаємодії, на наш погляд, мають бути такі основоположні підвалини: цифровізація культурного простору, акумуляція колективної пам'яті людства, конвергенція та синергія форм презентації, а також протидія інформаційно-психологічному та маніпулятивному впливу агресора.

Світовий досвід проєктної взаємодії в межах LAM-сектору засвідчує ефективність міждисциплінарних та міжінституційних ініціатив, спрямованих на створення спільних цифрових колекцій, платформ відкритого доступу, віртуальних виставок та просвітницьких ресурсів. Особливої ваги набуває інтеграція цифрових гуманітарних методів, використання штучного інтелекту для оброблення, аналізу й репрезентації культурного контенту.

Серед відповідних найбільш успішних і наразі загальновідомих практик на міжнародному чи національному рівні у світі слід згадати, наприклад, такі, як проєкт Europeana (ЄС); ініціатива DPLA – Digital Public Library of America; проєкт New Jersey Digital Highway; програма GLAM-Wiki (співпраця з Wikimedia Foundation) (NJDH); ініціативи The British Library Labs або BL Labs (британські бібліотечні лабораторії) [1; 2; 3].

В українському контексті взаємодія бібліотек, архівів і музеїв набула особливого значення після 2014 року, а з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації – трансформувалася у важливий чинник культурного спротиву та інструмент консцієнтальної війни. Згідно з концептом, який ми запропонували у низці публікацій [4; 5; 6], LAM-інституції виступають не лише об'єктами, а й активними суб'єктами впливу у сфері гуманітарної та інформаційної безпеки.

На сучасному етапі в Україні реалізуються знакові проєкти, що об'єднують зусилля фахівців із різних сфер, ядром яких є саме LAM, у тому числі й за міжнародного партнерства. Розглянемо їх під кутом зору найбільш ефективних напрямів взаємодії GLAM і вже втілюваних, і ще ні:

✓ *створення Єдиної цифрової платформи культурної спадщини*, яка поєднує ресурси бібліотек, музеїв і архівів у загальнонаціональну цифрову інфраструктуру. Наразі в Україні не створено такого ресурсу і поки що навіть не планується, хоча реалізовано або заплановано чудові спеціалізовані за профілем цифрові платформи, як-от Міжархівний пошуковий портал, Національна електронна бібліотека України, Музейний портал;

✓ *архівування цифрових слідів війни*. Такий досвід в Україні наявний, його започаткування ініціювали представники бібліотечної (ВГО УБА) та архівної (ДАСУ) професійних спільнот. Сьогодні це вже понад сотня ініціатив по всій країні. Гуртуванням цих спільнот опікується симпозиум «Найбільш документована війна», започаткований 2023 року. Інституції, з LAM-сектором включно, в Україні та за кордоном відгукнулися створенням програм підтримки для документальних і архівних ініціатив. Деякі з цих матеріалів уже описані й каталогізовані у збірках інституцій, інші – зберігаються в «хмарах» і на приватних комп'ютерах окремих людей [7]. Однак очевидно, що зібрані документи слід інтегрувати у єдиний ресурс;

✓ *цифровізація архівних, музейних колекцій та бібліотечних фондів*, подальше надійне збереження цифрових копій, евакуація культурних цінностей у безпечне середовище. Прикладом може бути добре відомий проєкт SUCHO (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online), який почали реалізовувати на початку повномасштабної війни;

✓ *упровадження інноваційних форматів культурної дипломатії* через цифрові виставки, віртуальні реконструкції, подкасти тощо, реалізовувані на основі колаборативних практик LAM. Прикладом може слугувати новітній проєкт 2025 року – «Open GLAM in Ukraine» (ГО «Вікімедіа Україна» за підтримки Шведського інституту й у партнерстві з «Вікімедіа Швеція» та Державним архівом Швеції) [8]. Звісно, інші перелічені формати співпраці ще чекають на свою реалізацію.

✓ *створення фактологічно точного популярного наративу про українське минуле*. Прикладом може слугувати низка телевізійних проєктів, до створення яких залучаються представники LAM, як-от Національний проєкт «Україна. Повернення своєї історії», який реалізовувався через широку колаборацію науковців, журналістів, представників музеїв, бібліотек та архівів. Наразі цей і подібні проєкти доступні у цифровому середовищі.

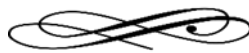
Найбільш перспективними напрямками подальшого розвитку проєктної взаємодії LAM-інституцій у цифровому середовищі на сьогодні є:

- посилення інтеграції цифрових інфраструктур;
- стандартизація метаданих та оцифрованого контенту;
- розвиток цифрової компетентності фахівців LAM-галузі;
- активне залучення молоді до культурно-інформаційних ініціатив;
- формування міждисциплінарних дослідницьких кластерів на базі цифрових гуманітарних наук.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що проєктна взаємодія LAM/GLAM-інституцій у цифровому середовищі є стратегічно важливою не лише для розвитку культури й освіти, а й для забезпечення інформаційного суверенітету України. Вона слугує опорою для збереження національної пам'яті, формування правдивого міжнародного уявлення про Україну, а також – ключовим інструментом у боротьбі за культурну суб'єктність у цифрову добу. Відтак, завданням державної політики, професійної та академічної спільноти має стати підтримка й масштабування інституційних, інфраструктурних і дослідницьких ініціатив у межах GLAM-сектора, орієнтованих на відкритість, технологічну модернізацію та суспільну користь.

Список використаних джерел

1. Digital Public Library of America. History. URL: <https://pro.dp.la/about-dpla-pro/history>
2. New Jersey Digital Highway. (n. d.). *Wikipedia. The Free Encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/New_Jersey_Digital_Highway
3. Experiment with British Library's Digital Collections and Data. *BRITISH LIBRARY*. URL: <https://labs.biblios.tech/>
4. Гула Р. В., Передерій І. Г., Сажко В. В. Вітчизняні архіви, бібліотеки та музеї як об'єкт і суб'єкт консцієнтальної війни в умовах збройної агресії РФ проти України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. Вип. 62. С. 7–40. DOI: 10.31516/2410-5333.062.01.
5. Гула Р. В., Передерій І. Г., Сажко В. В. Соціокультурний вимір інформаційних війн XXI століття з погляду місця й ролі у них бібліотек. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2021. Вип. 60. С. 7–23. DOI: 10.31516/2410-5333.060.01/.
6. Інформаційне протиборство: роль та практика діяльності бібліотек, архівів та музеїв (за досвідом російсько-української війни: монографія / Р. В. Гула, О. П. Дзьобань, І. Г. Передерій, І. Р. Чобіт. Київ: Вид-во Ліра-К, 2023. 260 с.
7. Найбільш документована війна. Симпозіум документальних та архівних проєктів. *Lvivcenter*. URL: <https://www.lvivcenter.org/conferences/the-most-documented-war/>
8. Open GLAM in Ukraine. *WIKIMEDIA Україна*. URL: https://ua.wikimedia.org/wiki/Open_GLAM_in_Ukraine

УДК: 023.5:316.77(477)

Тетяна Трофімук-Кирилова, канд. іст. наук, доцент
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕКАРІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Досліджено значення комунікативних навичок як важливої складової професійної компетентності бібліотекарів в умовах сучасних суспільних викликів в Україні – війни, цифровізації, трансформації соціокультурного простору. На основі аналізу «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (2016 р.) та Професійного стандарту «Бібліотекар» (2025 р.) розглянуто значення комунікативних навичок бібліотечних фахівців у комплектуванні фондів, обслуговуванні користувачів, соціокультурній діяльності та інших напрямках роботи книгозбірень. Підкреслено необхідність модернізації професійної підготовки бібліотекарів через інтеграцію освіти з практикою та активізацію використання цифрових технологій.

Ключові слова: комунікативні навички, бібліотекарі, професійна компетентність, бібліотечна справа в Україні, стратегія розвитку, професійний стандарт, суспільні виклики.

У сучасному світі, означеному соціокультурними трансформаціями, стрімкою цифровізацією та військовими викликами, українські бібліотеки зазнають

значних змін, зокрема щодо функцій та напрямів роботи. Згідно із «Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (2016 р.) бібліотеки України є «базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України» [1]. У цих умовах професійний розвиток бібліотекарів набуває особливого значення, оскільки одним із важливих ресурсів для трансформації та розвитку бібліотечних установ є їхній кадровий склад і від нього значною мірою залежить, якими бібліотеки будуть у майбутньому. Це безперервний процес формування та удосконалення професійної компетентності, що охоплює знання, навички, особистісні та професійні якості, необхідні для ефективної роботи у сфері надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг, комунікації з різними категоріями користувачів та формування і просування бібліотечних послуг. У статті 1 Закону України «Про освіту» (2017 р.) компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [2]. Визнання компетентностей як фундаментальної складової професійного розвитку бібліотекарів задекларовано в положеннях «Стратегії розвитку бібліотечної справи до 2025 року», згідно з якою одним із ключових напрямів модернізації галузі визначено «Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації» [1]. Зокрема, акцент робиться на актуалізації знань, умінь і навичок працівників бібліотечної сфери, трансформації системи їхньої безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів та викликів цифрової епохи, що дозволить своєчасно реагувати на виклики інформаційного суспільства. Досягнення цих завдань передбачає розроблення та впровадження збалансованої структури підготовки фахівців із вищою освітою для бібліотечної сфери з урахуванням потреб особистості, інтересів держави, територіальних громад і роботодавців, а також підготовку конкурентоспроможних кадрів шляхом взаємодії закладів вищої освіти з органами державної влади, громадськими об'єднаннями, бізнесом і через інтеграцію освіти з наукою та практикою.

Важливість компетентнісного підходу у підготовці фахівців для бібліотечної сфери та у їхньому подальшому професійному розвитку підкреслено і у Професійному стандарті «Бібліотекар» від 10 березня 2025 р. [3, с. 4]. В обох вищезгаданих

документах наголошено на вагомій ролі у структурі професійної компетентності бібліотекарів комунікативних навичок. Так, у «Професійному стандарті «Бібліотекар» чітко визначено низку ключових комунікативних навичок, необхідних для ефективної діяльності сучасного бібліотечного фахівця. Наприклад, для виконання трудових функцій «Комплектування бібліотечного фонду», комунікативні навички відіграють важливу роль, адже бібліотекар повинен ефективно взаємодіяти з керівниками, колегами, видавництвами, авторами, іншими бібліотеками для формування якісного та актуального фонду. Це включає вміння спілкуватися щодо професійних питань, у тому числі іноземною мовою, усно та письмово із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема й мережі Інтернет, що важливо для ведення переговорів, аргументації вибору конкретних видань та ресурсів, налагодження довгострокових партнерських відносин і т. д. [3, с. 5–6]. У процесі виконання таких функцій як «Обслуговування користувачів», стандарт вимагає від бібліотекарів не лише вміння спілкуватися з безпосередніми відвідувачами, а й здійснювати ефективну комунікацію з представниками інших установ щодо питань організації надання послуг [3, с. 12–13]. Це охоплює здатність до фахового діалогу з партнерами, вибудовування ефективних взаємин з культурними та освітніми інституціями, а також загалом уміння представляти інтереси своїх книгозбірень у зовнішньому середовищі. Працівники книгозбірень мають бути компетентними у поясненні правил користування, наданні консультацій, допомозі у пошуку інформації, орієнтуванні в електронних ресурсах і т. д. Для ефективного виконання завдань із напрямку «Соціокультурна робота», який охоплює організацію та проведення бібліотечними фахівцями культурних, освітніх, просвітницьких і соціальних заходів задля підтримки розвитку громади, популяризації читання, збереження культурної спадщини та сприяння соціальній інтеграції різних груп вразливого населення, комунікативні навички набувають теж надзвичайного значення. Зокрема, документ визначає необхідність таких навичок як здатність до ефективного спілкування у професійному середовищі, взаємодії з користувачами бібліотеки та учасниками соціокультурних подій, а також уміння доносити власні знання, висновки й аргументи як до фахівців, так і до нефахівців, зокрема до осіб, що навчаються [3, с. 14].

Важливість розвитку комунікативних навичок бібліотекарів узгоджується зі стратегічним баченням трансформації бібліотечної галузі в Україні. У «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» одним із ключових напрямів визначено «Розвиток ефективних комунікацій». Реалізація цього напрямку передбачає створення системи внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерства,

просування спільних цінностей і досягнення стратегічних результатів. Першочерговими завданнями у цьому контексті визначено: налагодження ефективної взаємодії між бібліотечною спільнотою, органами державної влади та місцевого самоврядування; розвиток міжвідомчої та міжсекторальної комунікації, удосконалення внутрішньої професійної комунікації; активізація міжнародних професійних зв'язків. Очікувані результати реалізації цього напрямку охоплюють формування збалансованої державної політики щодо бібліотечно-інформаційної сфери, утвердження бібліотек як комунікаційних майданчиків суспільства, просування спільних цінностей, розвиток нових партнерських програм, реалізацію міжгалузевих проєктів, створення позитивного іміджу книгозбірень, бібліотечних фахівців і загалом бібліотечної професії, а також активне включення суб'єктів бібліотечної галузі України в міжнародне професійне середовище.

Висновки. Сучасна професійна підготовка бібліотекарів має бути орієнтована на комплексне формування професійної компетентності, важливою складовою якої є комунікативні навички. У контексті активної цифровізації та суспільних викликів в Україні, зокрема війни й соціокультурних трансформацій, бібліотекарі повинні володіти навичками вербальної, невербальної та цифрової комунікації, а також умінням взаємодіяти з різними групами користувачів і партнерами. Модернізація системи професійної підготовки, посилення практичної складової, інтеграція формальної та неформальної освіти, а також активне використання інформаційно-комунікаційних технологій є необхідними умовами для формування конкурентоспроможних бібліотечних кадрів, здатних трансформувати книгозбірні у сучасні інформаційно-культурні центри українського суспільства загалом і територіальних громад зокрема.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Професійний стандарт «Бібліотекар»: Наказ Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10.03.2025 р. № 17. 24 с. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf>
3. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінет Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p#Text>

УДК: 304.2:316.772.4

*Людмила Чередник, канд. філол. наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК НОВИЙ ТИП МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

Анотація. Тези присвячено проблемам особливостей міжособистісного спілкування в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, особистість, комунікація, інформаційна культура.

Сучасний етап розвитку людства характеризується переходом до нового типу соціальної організації – інформаційного суспільства, де провідну роль відіграє виробництво, збереження, обробка та передача інформації. У таких умовах трансформуються як форми соціальних зв'язків, так і характер міжособистісного спілкування, що набуває нових рис завдяки розвитку цифрових технологій. На перетині цих процесів формується інформаційна культура – як «індивідуальна здатність ефективно взаємодіяти в інформаційному середовищі та нова парадигма соціальної комунікації» [2, с. 47].

Однією з особливостей інформаційного суспільства є те, що воно базується на «вільному доступі до знань, інтенсифікації обміну даними та високому рівні технологічної комунікації» [4, с. 159]. Відповідно, особистість в інформаційному суспільстві вже не є лише споживачем інформації, а виступає активним її продуцентом, ретранслятором та критиком.

Відомо, що сучасна людина щоденно взаємодіє з величезними обсягами інформації. Уміння працювати з нею – перевіряти достовірність, критично осмислювати, аналізувати та застосовувати в соціальних і професійних практиках – стає ключовим чинником особистісної ефективності та соціальної інтеграції. Інформаційна культура у цьому контексті виконує роль когнітивного й етичного навігатора, який визначає норми поведінки в медіапросторі.

На думку дослідників, для інформаційної культури обов'язковими компонентами є такі, як:

- 1) критичне мислення та медіаграмотність;
- 2) етика інформаційної взаємодії (авторське право, конфіденційність, цифрова етика);
- 3) комунікативна компетентність у цифрових каналах (соціальні мережі, месенджери, форуми);
- 4) технологічна обізнаність – володіння інструментами для створення, пошуку, збереження та передавання інформації [3, с. 120].

Варто також наголосити, що інформаційна культура не лише забезпечує орієнтацію в складному інфопросторі, але й моделює нову форму соціальної взаємодії, де цінуються відкритість, толерантність, точність і здатність до міжкультурного діалогу.

З огляду на це, міжособистісне спілкування теж змінюється і набуває нових форм, з-поміж яких ключовими є:

- 1) цифровізація спілкування – традиційні форми взаємодії дедалі частіше замінюються або доповнюються онлайн-комунікацією;
- 2) дистанційна присутність – завдяки інтернету можлива участь у взаємодії без фізичної присутності, що значно розширює роль соціальних мереж, але водночас знижує емоційний компонент спілкування;
- 3) мережевий етикет (нетикет) – формується нова система норм, яка регулює поведінку користувачів у віртуальному просторі;
- 4) фрагментованість і багатоканальність – одночасна участь в кількох потоках комунікації через різні платформи (соціальні мережі, месенджери, відеозв'язок тощо) [1, с. 138].

Ці зміни створюють як нові можливості для самовираження та взаєморозуміння, так і нові ризики: від емоційного вигорання до втрати навичок живої комунікації. У цьому контексті інформаційна культура стає інструментом балансування між технологічною зручністю та гуманістичними цінностями особистого спілкування.

Оскільки ефективне спілкування у мережевому середовищі залежить від здатності правильно інтерпретувати повідомлення, дотримуватися норм етикету й бути інформаційно грамотним, інформаційна культура набуває ознак соціального капіталу. Людина, яка володіє цією культурою, здатна ефективніше будувати професійні зв'язки, навчатися, брати участь у громадських ініціативах і навіть впливати на суспільні процеси.

Однією з ключових трансформацій міжособистісного спілкування в умовах інформаційного суспільства є зміна мовної поведінки комунікантів. Комунікація в цифровому середовищі зумовлює появу нових форм лінгвістичного вираження – мережевих жаргонів, емотиконів, мемів, аббревіатур та скорочень. До прикладу, наведемо найбільш популярні аббревіатури англійською мовою: 1) **LOL** (*laughing out loud*) – сміюсь вголос (використовується в інтернеті та інших засобах комунікації, щоб виразити сміх); 2) **IMHO** (*in my humble opinion*) – на мою скромну думку (поширене скорочення, яке використовують в письмовій формі, щоб висловити свою думку, не надто категоричну); 3) **BRB** (*be right back*) – скоро повернуся; 4) **GTG** (*got to go*) – мені треба йти та ін.

Цікаво, що англійське скорочення LOL «крокує» земною кулею та знайшло застосування у різноманітних мовах, сприяє появі нових версій, а саме: 1) **MDR** –

французька версія, що походить від «*mort de rire*», котра перекладається наче «вмираю від сміху», проте більшість людей усе ж частіше використовують LOL; 2) **555** – тайландський варіант, тому, що «5» в Таїланді вимовляється як «ха», отже три п'ятірки означають «ха-ха-ха»; 3) **МКМ** – в Афганістані є абревіація фрази «*ma khanda mikonot*», котра виступає своєрідним еквівалентом LOL та перекладається абсолютно ідентично.

Звичними вже стали й скорочення українською мовою: 1) **ГГ** – «гарна гра» (від англ. GG – good game); 2) **ІМХО** – аналог англ. ІМНО, іноді транслітеровано або НМСД; 3) **ЛОЛ** – українізоване написання LOL.

У мережевій комунікації використовуються й інтернет-жаргони:

1) «Крінж» – запозичене з англ. cringe (сором, збентеження); часто використовується для позначення чогось незручного або некомфортного. Наприклад: «Це відео – просто крінж».

2) «Залетів у бан» – потрапив у бан, тобто отримав блокування (на платформі чи в чаті).

3) «Рофл» – з англ. ROFL (rolling on the floor laughing) – дуже смішно, жарт.

Графічна економія (скорочення слів, пропуски пунктуації, злиття фраз) стала звичною рисою електронного мовлення. Наприклад, повідомлення типу «як справи?», «норм, а ти?», часте недотримання норм літературної мови, однак це не впливає на розуміння у контексті неформального онлайн-спілкування. Це свідчить про гнучкість мовної норми та появу нових контекстів її вживання.

Крім того, паралінгвістичні засоби – смайли, гіфки, стікери, емотикони та емодзі – фактично замінюють інтонацію, міміку й жести у цифровому просторі. Вони формують візуально-лінгвістичну форму спілкування, в якій емоційне забарвлення досягається не словами, а зображеннями чи символами. Наприклад, за допомогою таких емодзі: 😊, 😂, 😞, ❤️ – графічно виражаються емоції, які замінюють або підсилюють текст. До прикладу: «Я склала іспит на 100 балів! 🥳».

Або емотикон :) (обличчя, що сміється) – означає радість, щастя чи позитивне почуття. Натомість емотикон :((схвильоване обличчя) є вираженням смутку, суму чи розчарування. Це два найпоширеніші емотикони, які використовуються для вираження емоцій у текстових повідомленнях та інших онлайн-засобах.

Поширеною є й меметична комунікація, тобто комунікація за допомогою мемів. Наприклад, меми-образи зі зміненими підписами, що передають певну ситуацію або настрій. Наведемо деякі зображення «Disaster Girl» (дівчинка з посмішкою на фоні палаючого будинку) і підписи такого типу: «Я після того, як випадково видалила звіт за місяць» (підпис на дівчинці) і «Файли на жорсткому диску» (підпис на будинку). Тобто, ці підписи є свідченням байдужої реакції на катастрофу, яку, ймовірно, й спричинила ця ж особа.

Або інша картинка «Woman Yelling at a Cat» (колаж: жінка кричить, кіт сидить за столом із байдужим виразом) і підпис – жінка: «Ти знову нічого не вивчив до іспиту!». Кіт: «Я – ШІ. Я вже все знаю». І контекст цієї ситуації: іронія між емоційною реакцією людини і спокійною відповіддю.

Іноді фрази з відео чи кіно, що набули символічного значення, використовуються як іронічний або саркастичний коментар. Наприклад: «Це фіаско, братан», «Це вже інша історія».

Усі ці приклади демонструють, як цифрове середовище породжує нові мовні явища, адаптовані до швидкої, неформальної, часто візуальної комунікації. Ці форми допомагають ефективніше передавати емоції, інтонації, іронію, а також скорочують час спілкування.

Зміни торкнулися й мовного етикету: у цифровому середовищі з'явилися нові формули ввічливості та моделі комунікативної поведінки. Наприклад, очікування негайної відповіді в месенджерах породжує нову норму – «поставити реакцію» на повідомлення або відповісти коротко, навіть якщо змістовна розмова відкладається. Це вказує на зростання ролі лінгвістичної компресії – передавання максимуму значення мінімальними засобами.

Отже, у сучасному інформаційному суспільстві формується новий тип міжособистісного спілкування, де інформаційна культура виступає його основою. Вона не лише дає можливість орієнтуватися у складному інформаційному середовищі, а й «створює умови для глибшого взаєморозуміння, розвитку етичної взаємодії та збереження людяності в умовах цифрової трансформації» [2, с. 310].

Міжособистісне спілкування в інформаційному суспільстві не лише адаптується до нових технологічних умов, але й активно створює нові мовні практики, які відображають потреби сучасного користувача – у швидкості, емоційності, гнучкості та зрозумілості комунікації.

Список використаних джерел

1. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій: монографія. Харків: Майдан, 2012. 224 с.
2. Палеха Ю. І., Палеха О. Ю., Горбань Ю. І. Інформаційна культура: навч. посіб. / за заг. ред. Ю. І. Палехи. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 400 с.
3. Палеха Ю. І. Інформаційна культура особи, суспільства, організації: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 404 с.
4. Уханова Н. С. Інформаційна культура особистості: сутність і зміст. *Інформація і право*. 2021. № 1(36). С. 159–166.

*Iryna Shkitska, Doctor of Philological Sciences, Professor
West Ukrainian National University, Ternopil (Ukraine)*

CHANGES IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE SPECIALIST TRAINING IN RESPONSE TO CURRENT CHALLENGES

Abstract. The abstract highlights the need to review educational and professional programmes for training library specialists. This necessity arises from the evolving role of libraries in contemporary society and the expanding range of services they provide. The author proposes integrating new educational components into the curricula for future library, information, and archival specialists. These additions will enable future library professionals to optimise the performance of both traditional and novel professional tasks, interact more harmoniously with visitors, foster their comprehensive development, engage in grant activities, and effectively promote library institutions.

Keywords: educational and professional programme, libraries, library professionals, professional competencies, skills, knowledge, educational components.

In light of globalisation, intensified European integration processes, and the rapid advancement of cutting-edge information technologies, the role of library institutions has been significantly transformed. Consequently, libraries have evolved into polyfunctional cultural hubs offering a broad spectrum of services to visitors across diverse age and social demographics. By promoting not only reading but also self-development and lifelong learning, contemporary libraries have emerged as venues for self-expression, socialisation, and professional and personal growth.

As a result, the focus of library activities has shifted. Specifically, there's a clear emphasis on improving reader services, organising events, thematic sessions, and workshops, strengthening grant activities and partnerships (including international cooperation), promoting libraries in the media, increasing the proportion of philanthropic activities within libraries, and enhancing the patriotic component of their operations. These transformations in library activities call for new qualification requirements for specialists in library, information, and archival affairs. This underscores the relevance of our research, which is dedicated to outlining pathways for updating educational and professional programmes in specialty B13 'Library, Information, and Archival Studies'.

The professional training of library staff has been addressed in the works of Ukrainian and international scholars [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8], which describe the competencies in demand and propose various types of training and professional development courses. This paper will consider the training of library staff in universities, which involves not only updating existing educational components but also introducing new ones into the curriculum. This refers to both compulsory disciplines (provided they align with the learning outcomes defined in current training standards) and an expansion of elective courses, allowing for a flexible response to current labour market needs.

The educational component «**Cutting-Edge Technologies in Library Operations**» is pivotal for equipping future specialists with a comprehensive set of theoretical knowledge and practical skills. This discipline will enable students to leverage artificial intelligence services to optimise library processes, including cataloguing, providing personalised recommendations to users, and analysing data on collection usage. Furthermore, significant attention will be dedicated to the study of contemporary software, an integral part of the effective functioning of any modern library.

The academic course «**Copyright and Intellectual Property Protection**» will provide future library professionals with a profound understanding of the legal frameworks governing the use of information resources in the digital age. This will enable them to make informed and well-reasoned decisions regarding collection development, document access, digitisation, and dissemination, thereby minimising the risks of violating relevant legislation. Such an approach will foster a sustainable culture of respect for both one's own and others' intellectual property among library users, which is crucial in the context of global information exchange.

The educational component «**Event Technologies**» will expand the capabilities of library professionals in organising and conducting a diverse range of events in contemporary formats – from online lectures and webinars to large-scale cultural festivals. By mastering this discipline, students will learn to develop event scenarios considering themes, target audiences, and available resources, thereby enabling libraries to transform into active cultural and educational centres.

The academic course «**Project / Grant Activity**» focuses on mastering a comprehensive toolkit for the successful initiation, development, and implementation of projects. Through grants, libraries can modernise their infrastructure, broaden the scope of their services, attract new users, and strengthen their role within society.

The elective academic course «**Time Management**» is fundamental for developing effective activity planning skills, rational time allocation during events, and developing skills in punctuality and organisation. This is critically important in the multitasking environment of the contemporary library.

The integrated study of the elective educational components «**Expressive Reading**» and «**Public Speaking**» will equip future librarians with a powerful arsenal of communication tools. These skills will contribute to the successful realisation of the library's educational, cultural, and socio-cultural functions, as well as to the formation of a positive image of the library professional as a competent specialist.

The elective educational components «**Basics of Pedagogical Excellence**» and «**Developmental Psychology**» will enable the effective delivery of lessons, masterclasses, and interactive events for users of various age groups and social backgrounds, by adapting content and methodology to their specific needs.

The knowledge and skills acquired from the elective academic courses «**Decorative Arts**» will assist future library professionals in the creative design of exhibitions, conducting masterclasses, and the organisation of charity events. This will contribute to audience engagement and the creation of a comfortable aesthetic environment.

The elective educational component «**Imagology**» will provide a profound understanding of the processes involved in the formation, maintenance, and correction of the image of library institutions. Mastering key imagology concepts will facilitate the identification and analysis of a library's image components, foster public relations, enable the forecasting and minimisation of reputational risks, and enhance the personal reputation and authority of librarians.

The elective academic course «**Marketing in Library Activities**» equips future library professionals with effective tools for developing and implementing successful marketing strategies to promote library services, resources, and products to target social groups. This will enable libraries not only to satisfy but also to shape the demand for their services.

The elective educational component «**Social Media in Business**» provides an understanding of the operational principles of social media as a powerful instrument for communication, marketing, and audience engagement, promoting diverse library activities within the digital network.

The elective academic course «**Basics of Blogging**» will equip students with practical skills for creating high-quality, relevant, and engaging content to capture audience attention in the digital environment. A blog serves as a platform from which librarians can share knowledge and experience, thereby enhancing their professional authority and promoting the work of libraries and their role in society.

The elective educational component «**Web Design**» will provide future library professionals with fundamental knowledge and skills in website creation and maintenance, which is a key element of a library's online presence. This component will also furnish them with the tools for professionally creating and processing relevant images for all types of informational materials.

The introduction of the elective educational component «**Basics of Financial Literacy**» will assist in mastering the skills required for calculating library budgets when procuring literature and materials for workshops and arranging exhibitions. This will ensure the rational and responsible utilisation of resources.

Furthermore, it is crucial to underscore the increasing importance of foreign language proficiency among library staff. Such knowledge is particularly vital for the effective functioning of literature processing departments, the successful implementation of grant activities, the delivery of courses for visitors, and the moderation of events involving international guests. This highlights the need to increase dedicated hours for English language study at university, alongside the introduction of business communication

courses in other languages into the curriculum. This is particularly relevant for «Business Polish» given the ongoing integration processes and the geographical proximity of Ukraine and Poland.

The modernisation of educational and professional programmes within the Speciality B13 'Library, Information, and Archival Studies' through the introduction of new educational components represents a crucial step in preparing competitive specialists. This comprehensive approach will enable graduates to acquire not only profound theoretical knowledge but also practical skills that are aligned with the contemporary challenges of the information society and the demands of the digital economy. The integration of cutting-edge technologies, knowledge of legal aspects, the development of communication and management competencies, and an in-depth study of foreign languages will empower future librarians to carry out their professional tasks effectively. This will transform libraries into appealing cultural hubs and centres for personal development. In turn, this will contribute to elevating the prestige of the library profession and strengthening the role of libraries as key institutions in fostering educated and responsible citizens.

Список використаних джерел

1. Загуменна В., Тимошенко І. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних фахівців у НАКККиМ. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 4. С. 43–44.
2. Колесникова Т. О. Професійні компетентності зарубіжних університетських бібліотекарів. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі*: матеріали II Науково-практичної Інтернет-конференції, м. Харків, 24–31 жовт. 2016. Харків: Харків, 2016. С. 71–75.
3. Сербін О., Кулик Є. Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. № 3. С. 56–70.
4. Khan S. A., Parveen A. Professional competencies for librarians working in special libraries: the case of Pakistan. *The Electronic Library*. 2020. № 38(5/6). P. 1135–1148. URL: <https://www.emerald.com/insight/0264-0473.htm> (Date accessed: May 10, 2025).
5. Schmeichel-Zarzeczna M. Kompetencje przyszłości – czym są i co oznaczają dla bibliotek i bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB*. 2021. № 3(198). P. 1–7. URL: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/741> (Data dostępu: 16 maja 2025 roku).
6. Клименко О., Сокур О. Підвищення кваліфікації бібліотекарів як пріоритетний напрям науково-методичної роботи у НБУВ в умовах суспільних викликів. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 9. С. 37–42.
7. Kokot-Kanikuła K., Szymik A. Zadania i kompetencje bibliotekarzy w zespole ds. polityk wydawniczych polskich czasopism naukowych. *Biuletyn EBIB*. 2021. № 3(198). P. 1–8. URL: [10.5281/zenodo.5004729](https://zenodo.org/record/5004729) (Data dostępu: 18 maja 2025 roku).
8. Mushi C., Mwantimwa K., Wema E. Librarians' competencies for implementing embedded librarianship in university libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2023. № 55(3). P. 798–812.

СЕКЦІЯ 4
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І СИСТЕМ

УДК: 654.19:004.738.5(477.44)

Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача кафедри,

Олексій Керман, магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЦИФРОВЕ ТЕЛЕРАДІОМОВЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІННИЧЧИНИ

Анотація. У статті окреслено ключові аспекти переходу від аналогового до цифрового мовлення в Україні та його регіональний вимір на прикладі Вінницької області. Наголошено на ролі міжнародних домовленостей та нових регуляторних актів у сфері розподілу радіочастотного спектру. Визначено значення цифрового телерадіомовлення як інструменту регіональної програми «Електронна Вінниччина», що сприяє розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, доступності електронних послуг та прозорій комунікації влади з громадянами.

Ключові слова: цифрове мовлення, диджиталізація, радіочастотний спектр, Вінницька область, Електронна Вінниччина.

Перехід від аналогового до цифрового мовлення є не просто технологічною модернізацією, а виконанням міжнародних домовленостей, які започаткували цей процес, особливо Женевського плану «Женева-2006» [1]. Цей план є фундаментальною основою для перерозподілу частот, що безпосередньо впливає на планування радіочастотного ресурсу в Україні та, відповідно, у Вінницькій області.

В Україні регуляторна еволюція досягла критичної точки у 2024 році. Застарілі нормативно-правові акти, зокрема Постанова Кабінету Міністрів України № 815 від 9 червня 2006 року («Про затвердження Плану використання радіочастотного ресурсу України») та Постанова № 1208 від 15 грудня 2005 року, були скасовані. Замість них набрав чинності новий План розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1340 від 19 грудня 2023 року [2].

Цей перехід, який відбувся у січні 2024 року, є критично важливим, оскільки він прямо пов'язаний із зобов'язаннями України щодо приведення національного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу, що є частиною процесу європейської гармонізації. Необхідність прискореної очистки смуг частот, що використовувалися аналоговим мовленням, диктується жорсткими графіками регулятора, що впливають із цих міжнародних та євроінтеграційних пріоритетів. Отже, терміни остаточного відключення аналогового мовлення (АЦО) на Вінниччині будуть визначатися не лише соціальною готовністю, але й необхідністю вивільнення спектру, що збільшує ризик примусового, а не поступового, вимкнення аналогового сигналу. Стратегія диджиталізації має бути сформована з урахуванням цих жорстких графіків.

Цифрове мовлення має значні переваги перед аналоговим, що демонструє порівняльний аналіз ключових стандартів.

Диджиталізація телерадіомовлення не існує у вакуумі, а є невід’ємною частиною ширших регіональних цілей цифрової трансформації. Стратегія Вінниччини до 2027 року, у межах Стратегічної цілі 2 «Регіон належного та ефективного врядування», містить оперативну ціль 2.1 – «Розвиток електронного урядування та цифровізації» [3].

На виконання цих завдань затверджено регіональну програму цифровізації «Електронна Вінниччина», виконання якої є стратегічним завданням обласної влади [4]. Ця програма спрямована на розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури, відкритих даних, інтеграцію регіону до світового інформаційного простору та забезпечення доступу громадян до процесів цифрового розвитку.

Стійке та доступне цифрове телерадіомовлення виступає ключовим інструментом для реалізації цілей «Електронної Вінниччини». У регіональній програмі наголошується на потребі спростити комунікацію органів влади з населенням. Цифрове телебачення та радіо, особливо Суспільне мовлення, є найширшим каналом доставки інформації, критично важливим для тих, хто має обмежений доступ до Інтернету або проживає у сільській місцевості.

Отже, стратегія диджиталізації має закріпити за регіональними цифровими мовниками функцію не лише традиційного медіа, а й елемента критичної цифрової інфраструктури. Вони повинні стати основним каналом для оперативного цифрового інформування громад про електронні послуги, діяльність обласної та місцевої влади, а також для поширення публічних електронних документів.

Список використаних джерел

1. Регіональна угода(*), яка стосується планування цифрової наземної радіомовної служби в Районі 1 (частинах Району 1, розташованих на захід від меридіана 170°сх. д. і на північ від паралелі 40°пд. ш., за винятком території Монголії) та в Ісламській Республіці Іран у смугах частот 174–230 МГц і 470–862 МГц. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979_001#Text
2. Про затвердження плану розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні: Постанова КМУ від 19 грудня 2023 р. № 1340. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2023-%D0%BF#Text>
3. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. URL: [https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/42pozases/921\(1\).pdf](https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/42pozases/921(1).pdf)
4. Регіональна комплексна програма інформатизації «Електронна Вінниччина» на 2022–2024 роки. *Вінницька обласна військова адміністрація*. URL: <https://www.vin.gov.ua/vazhlyva-informatsiia/57615-rehionalna-prohrama-informatyzatsii>

УДК: 004.738.5:17:316.774](477)

*Ольга Анісімова, д-р екон. наук, професор,**Юлія Кулибаба, магістр**Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця***ЦИФРОВІЗАЦІЯ У ФОРМУВАННІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ**

Анотація. Корпоративна культура є важливим чинником розвитку організації, проте в українських реаліях її формування здебільшого має формальний характер. Ефективність управління значною мірою залежить від корпоративних інформаційних систем, які інтегрують бізнес-процеси та підтримують стратегічні рішення. Сучасні ERP-системи забезпечують централізований збір і обробку даних, тоді як HRM-платформи спрямовані на автоматизацію та цифрову трансформацію управління персоналом. Новітня концепція Zero-HR пропонує вбудувати HR-функції безпосередньо у бізнес-процеси, підвищуючи стратегічну роль корпоративної культури. Використання штучного інтелекту, VR і гейміфікації створює нові можливості для навчання, адаптації та розвитку працівників, роблячи корпоративні системи більш інноваційними та ефективними.

Ключові слова: корпоративна культура, цифровізація, інформаційна система, управління.

Актуальність. У наш час цифрового розвитку інформаційні технології активно застосовуються у різних сферах життя суспільства, зокрема в економічному секторі. Вміння застосовувати різноманітні цифрові платформи, додатки для спілкування та спільної діяльності – це важлива навичка у сучасному світі. Вона стає ключовою для успішної праці в бізнесі та підвищення професійних компетенцій. Цифрові технології скорочують відстані та забезпечують можливості глобального спілкування. Бізнес-представники можуть без зусиль обмінюватися ідеями, досвідом і інноваціями з партнерами з інших країн і континентів, просувати свої товари та послуги на світовому ринку. Обізнаність у цифрових засобах, таких як соціальні мережі, електронна пошта та інші комунікаційні інструменти, стає важливим для ефективної адаптації до вимог сучасного ринку праці.

Мета та методи дослідження. Проаналізувати потенціал, який забезпечують корпоративні інформаційні системи для оптимізації процесів, управління та гарантування безпеки. Визначити ключовий склад підсистем для таких систем і оцінити загальний вплив на їх функціонування. Виявити переваги, які надаються цими системами, а також можливі вразливості, пов'язані з їх впровадженням.

Сутність дослідження. Корпоративна культура є фундаментом кожної організації, незалежно від її специфіки, цілей, стратегії чи сфери діяльності. Вона охоплює сукупність цінностей, норм поведінки, традицій, переконань і принципів усіх учасників, які працюють над досягненням спільних цілей в організації. Але в сучасних реаліях вітчизняні підприємства ставляться до її формування формально. Створення корпоративної культури обмежується простим визначенням ключових елементів, без глибокого аналізу та адаптації, часто з копіюванням

формулювання з кодексів та вебсайтів іноземних компаній. Таке ставлення до формування та розвитку корпоративної культури пояснюється недооцінкою її впливу на систему управління, незнанням ключових функцій, на яких базуються корпоративні цінності, і, як наслідок, її низькою ефективністю на практиці.

Корпоративна інформаційна система управління є ключовим елементом для будь-якого підприємства, яке прагне ефективно виконувати складні бізнес-завдання. Вона створює єдиний інформаційний простір, інтегруючи різноманітні програмно-апаратні платформи, і характеризується багаторівневою структурою.

Такі системи спрямовані на автоматизацію управлінських функцій усередині підприємства чи корпорації, забезпечують необхідну інформаційну базу для ухвалення стратегічних та оперативних рішень. У їх основі закладено управлінську ідеологію, яка поєднує бізнес-стратегію компанії з сучасними інформаційними технологіями, створюючи ефективний інструмент для підтримки та розвитку бізнесу.

Корпоративні інформаційні системи поділяються на кілька видів: ERP, HRM-система та Zero-HR (рис. 1), кожна з них займає певну нішу в життєвому циклі організації. Вони можуть бути використані як окремо, так і в комплексі, для забезпечення більш широких можливостей.

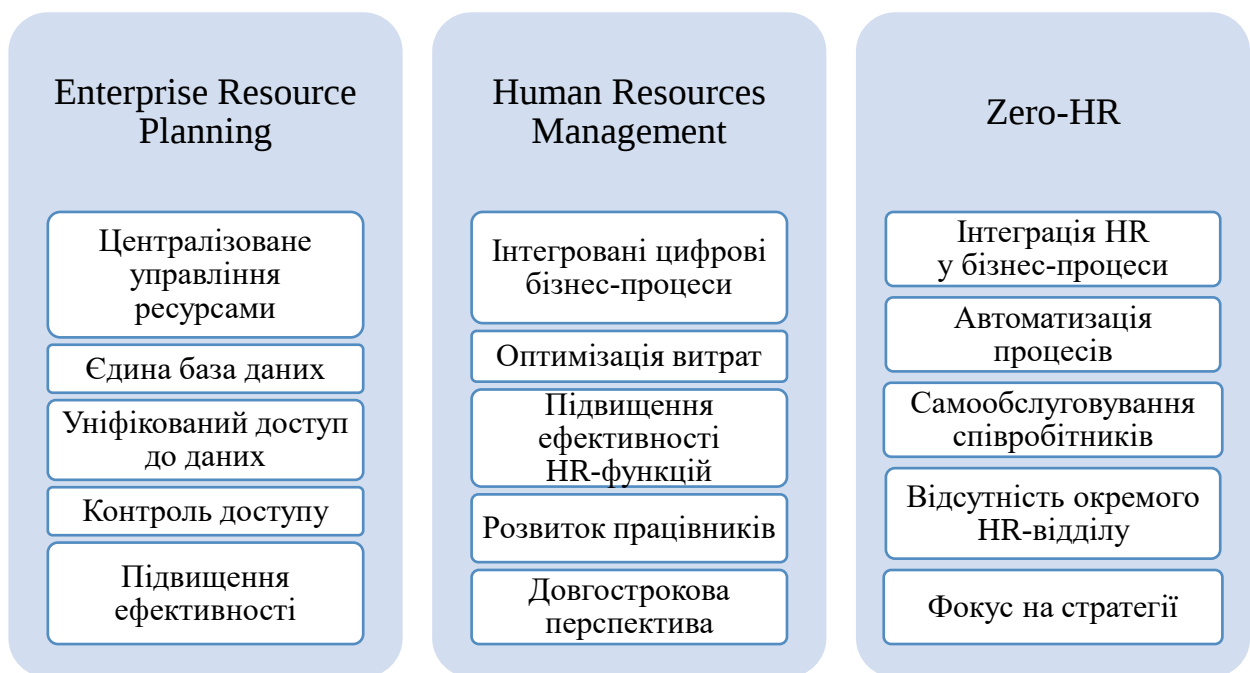

Рисунок 1 – Види корпоративних інформаційних систем та їх стисла характеристика

ERP (Enterprise Resource Planning) – система планування (управління) ресурсами. ERP-системи розробляються навколо спільної, визначеної структури даних (схеми), яка зазвичай має загальну базу даних. ERP-системи надають доступ до корпоративних даних із кількох видів діяльності, використовуючи загальні конструкції та визначення, а також загальний користувацький досвід. Ключовим принципом ERP є централізований збір даних для широкого розповсюдження. Замість

кількох автономних баз даних із нескінченним списком розрізнених електронних таблиць, ERP-системи вносять порядок у хаос, щоб усі користувачі з різними правами доступу та робочими функціями створювали, зберігали та використовували одні й ті самі дані, отримані за допомогою загальних процесів. Завдяки безпечному та централізованому сховищу даних кожен співробітник організації може бути впевнений, що дані є правильними, актуальними та повними. Цілісність даних гарантується для кожного завдання, що виконується в усій організації [1].

Однією з ключових функціональних складових ERP-систем є управління людськими ресурсами. З огляду на важливість персоналу для досягнення стратегічних цілей компанії, модулі HRM стали невід'ємною частиною сучасних ERP-рішень. Однак із розвитком цифрових технологій управління персоналом почало виокремлюватись у самостійну сферу, що потребує спеціалізованих рішень. Саме тому виникла потреба у впровадженні HRM-систем – цифрових платформ, орієнтованих на глибоку автоматизацію та трансформацію HR-процесів. Цифрові інтегровані бізнес-процеси HRM підвищують продуктивність і прозорість функцій інформаційних систем і відстежують скорочення витрат. Він може розвивати цифрові HRM-стратегії, які приводять до вдосконалення процесів і модульності, а також можуть створити нові практики та творчі ініціативи.

Переваги цифрового HRM передбачають підвищення продуктивності через ефективність організації, зменшення бюрократії, зниження витрат і створення додаткової вартості. Це скорочує рутинізовані та виснажливі операційні процеси HRM, підвищує його продуктивність і дає йому дозвіл переходити до стратегічних сфер, які є цінними для організації. Той факт, що цифрові системи HRM є простими та швидкими, дозволяючи працівникам вдосконалювати свої здібності, покращувати свої навички та підвищувати продуктивність, робить систему кращою та широко доступною для організації та її керівництва.

Бондарук Т. та Брюстер С. висвітлюють проблеми концептуалізації цифрового HRM і потребу ухвалити довгостроковий погляд під час роботи з результатами цифрової трансформації. Результати цифрової трансформації HRM необхідно оцінювати з точки зору довгострокових переваг [2, с. 3].

І останнім видом є Zero-HR – це підхід в управлінні, метою якого є переосмислити функції і роль традиційного HR. Така концепція виходить із того, що HR-функція має бути невидимою та вбудованою в основні бізнес-процеси та виконуватись як менеджерами, так і співробітниками, а не існувати, як окремий відділ. Цей підхід дасть змогу автоматизувати багато процесів, створює можливості самообслуговування співробітниками та виконання ними певних традиційних HR-функцій, а також допоможе відділу HR переорієнтуватись на стратегічні питання, зокрема на розвиток лідерів, корпоративну культуру, управління змінами тощо [3, с. 33].

В умовах сьогодення для ефективної роботи перелічених вище видів допомагає впровадження технологій штучного інтелекту. Перевагами та особливостями впровадження ШІ є: використання нетрадиційних методів навчання (гейміфікація в навчанні); віртуальну та доповнену реальність використовують для найму, адаптації, створення кращих команд, навчання нових і наявних співробітників; VR пропонує середовище, де нейтралізуються вікові, расові чи гендерні упередження. Прикладами технологій VR, які зараз активно впроваджуються, є настільні голограми, 3D-моделі відображення учасників відео конференції, мобільні офіси, футуристичні робочі капсули тощо [3, с. 31].

Висновки. Корпоративна культура та корпоративні інформаційні системи є взаємодоповнюючими елементами сучасного управління організацією. Культура формує ціннісну основу, що визначає поведінку працівників і стиль взаємодії в колективі, тоді як інформаційні системи забезпечують технологічний інструментарій для ефективного управління ресурсами, ухвалення рішень та цифрової трансформації бізнес-процесів [4]. Недооцінка ролі корпоративної культури або формальний підхід до її впровадження знижують ефективність навіть найсучасніших інформаційних систем, адже саме цінності та принципи визначають, як технології будуть використовуватися на практиці. У свою чергу, цифровізація HRM, застосування штучного інтелекту та концепція Zero-HR відкривають нові можливості для розвитку корпоративної культури, роблячи її більш гнучкою, інтегрованою та орієнтованою на довгострокові цілі. Отже, успіх організації у сучасних умовах залежить від гармонійного поєднання ціннісного підґрунтя та інноваційних інструментів управління.

Список використаних джерел

1. Бутенко С. І. Особливості корпоративних інформаційних систем. *Системи управління, навігації та зв'язку*. 2024. Т. 4. № 78. С. 46–51. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/sunz/article/view/3512/2926>
2. Базик О. В. Трансформація управління людськими ресурсами у сфері підприємницької діяльності в епоху цифрових технологій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. С. 5. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-64-70.
3. Грішнова О., Марковець Д. Цифровізація розвитку корпоративного людського капіталу: тренди, виклики, ефективність (на прикладі консалтингових компаній). *Вчені записки університету «КРОК»*. 2024. № 1(73). С. 28–39. DOI: 10.31732/2663-2209-2024-73-28-39.
4. Anisimova O., Prihunov O., Lukash H., Yavorska T. Social and communication challenges and practical cases of implementation of management information systems in higher education. *Library Science. Record Studies. Informology*. Vol. 20, № 3. P. 41–54. DOI: 10.63009/lrsri/3.2024.41.

УДК: 930.25(477) : 004.738.5(045)

*Данило Грещук, аспірант II року навчання
Національний університет «Львівська Політехніка», м. Львів*

ЗАСТОСУВАННЯ CIDOC CONCEPTUAL REFERENCE MODEL ДЛЯ ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Анотація. Досліджено можливості застосування онтологічної моделі CIDOC Conceptual Reference Model (CRM) як ефективного інструмента для встановлення та структурування інформаційних зв'язків між архівними документами. Розглянуто основні принципи функціонування CIDOC CRM, її класи, властивості та переваги для сучасного документознавства. Обґрунтовано доцільність впровадження цієї моделі в українських архівних установах з метою підвищення якості семантичної інтеграції даних та забезпечення крос-доменного пошуку інформації.

Ключові слова: CIDOC CRM, архівні документи, онтологічна модель, семантичні зв'язки, інформаційна інтеграція, цифровізація архівів, документознавство, культурна спадщина, метадані.

Архівні установи у XXI столітті опинилися перед значними викликами, пов'язаними з необхідністю ефективної організації, збереження та забезпечення доступу до зростаючих обсягів документації. Цифровізація архівної справи вимагає впровадження нових підходів до організації інформаційних ресурсів, що виходять за межі традиційних лінійних та ієрархічних моделей структурування даних. Особливої актуальності набуває питання встановлення багатовимірних семантичних зв'язків між архівними документами, які дозволяють формувати цілісне уявлення про історичні події, культурні артефакти та соціальні процеси.

Одним із перспективних підходів до розв'язання цієї проблеми є використання онтологічних моделей, серед яких провідне місце займає CIDOC Conceptual Reference Model (CIDOC CRM). Ця модель, розроблена Міжнародним комітетом з документації Міжнародної ради музеїв (ICOM), стала міжнародним стандартом ISO 21127:2023 [1] та успішно застосовується для семантичного опису культурної спадщини в музеях і бібліотеках багатьох країн світу.

Актуальність дослідження зумовлена декількома факторами. По-перше, архівні фонди України містять величезну кількість документів різних історичних періодів, типів та форматів, ефективне управління якими потребує сучасних інформаційних технологій. По-друге, більшість українських архівних установ все ще використовують традиційні системи опису та каталогізації документів, які обмежують можливості пошуку та встановлення зв'язків між документами різних колекцій та фондів. По-третє, інтеграція українських архівів у світовий інформаційний простір вимагає застосування міжнародних стандартів та практик, серед яких CIDOC CRM займає провідне місце.

Концептуальна еталонна модель CIDOC (CRM) є теоретичним і практичним інструментом для інтеграції інформації в галузі культурної спадщини. Вона може допомогти дослідникам, адміністраторам та широкій громадськості досліджувати складні питання щодо нашого минулого, використовуючи різноманітні та розрізнені набори даних. CIDOC CRM досягає цього, надаючи визначення та формальну структуру для опису неявних та явних концепцій і відносин, що використовуються в документації культурної спадщини та становлять загальний інтерес для запитів і дослідження таких даних. Такі моделі також відомі як формальні онтології. Ці формальні описи дозволяють інтегрувати дані з різних джерел у спосіб, не залежний від програмного забезпечення та схем [2].

Структура CIDOC CRM складається з 82 класів (entities) та 262 властивостей (properties), організованих у ієрархічну систему. Базовими класами моделі є E1 CRM Entity (загальний клас для всіх сутностей), E2 Temporal Entity (події та процеси у часі), E52 Time-Span (період часу), E53 Place (місце), E77 Persistent Item (постійні об'єкти), E39 Actor (суб'єкти діяльності) та інші. Ця система класів дає можливість описувати не лише фізичні характеристики архівних документів, але й контекст їхнього створення, авторство, тематику, взаємозв'язки з іншими документами та історичними подіями [3].

Для архівних документів особливе значення мають такі класи CIDOC CRM як E31 Document (документ), E73 Information Object (інформаційний об'єкт), E33 Linguistic Object (лінгвістичний об'єкт), E37 Mark (маркування), E41 Appellation (найменування), E42 Identifier (ідентифікатор). За допомогою властивостей моделі можна встановлювати різноманітні типи зв'язків між документами: відношення «частина-ціле» (P106 is composed of), відношення походження (P94 has created), відношення модифікації (P31 has modified), тематичні відношення (P129 is about) тощо.

Впровадження CIDOC CRM для роботи з архівними документами в Україні вимагає вирішення низки теоретичних та практичних питань. По-перше, необхідно адаптувати терміносистему моделі до українського документознавства та архівної справи. По-друге, потрібно розробити методики конвертації існуючих метаданих архівних документів у формат CIDOC CRM. По-третє, слід створити програмні засоби для роботи з семантичними мережами архівних документів, які будуть доступні та зрозумілі для працівників архівних установ.

Висновки. Застосування CIDOC Conceptual Reference Model для побудови інформаційних зв'язків архівних документів відкриває нові перспективи для розвитку українського документознавства та архівної справи. Ця онтологічна модель дає можливість подолати обмеження традиційних лінійних та ієрархічних систем організації інформації та створити багатовимірні семантичні мережі, які

відображають реальну складність взаємозв'язків між документами, особами, подіями та явищами.

Список використаних джерел

1. ISO 21127:2023. Information and documentation – A reference ontology for the interchange of cultural heritage information. ISO. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:21127:ed-3:v1:en> (дата звернення: 15.05.2025).
2. What is the CIDOC CRM? SalesDrive. URL: <https://cidoc-crm.org/> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Doerr M. The CIDOC Conceptual Reference Module: An Ontological Approach to Semantic Interoperability of Metadata. *AI Magazine*. 2003. Vol. 24, № 3. P. 75–92.

УДК: [321.7:316.42]:004.9

Михайло Дубель, д-р філософії

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

МОДЕЛЮВАННЯ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У МЕЖАХ ЦИФРОВОГО ТВОРУ BIOSHOCK

Анотація. Тези присвячені розгляду перспектив використання цифрових творів для моделювання побудови громадянського суспільства на прикладі комп'ютерної гри Bioshock. Для бази порівняння у статі обрано класичний твір «Атлант розправив плечі». На основі проведеного дослідження визначено найбільш вагомі відмінності в ідеях двох творів та потенціал для критики об'єктивізму.

Ключові слова: громадянське суспільство, політичне моделювання, цифровий дискурс.

Ідея громадянського суспільства є однією з фундаментальних для політичного дискурсу, починаючи ще з часів Античності. Наприклад, одним із перших, хто займався побудовою прогнозу щодо розвитку громадянського суспільства, був Платон у своєму творі «Держава» [1]. Згідно з його підходом, у ідеальній державі має бут чітке визначення ролей, де представники різних когорт мають займатися лише своєю справою, при цьому не виходячи за рамки своєї умовної каси, що наводить на думку про схожість з сучасною політичною системою в Індії, де велику роль відіграє родинний детермінізм. Звісно, будь-яка концепція завжди має як прихильників, так і опонентів, що, з часом, призвело до появи протилежних ідей до концептів Держави Платона, у тому числі і щодо питання ролі громадянського суспільства.

У цих тезах йде мова про моделювання концепції громадянського суспільства у комп'ютерній грі Bioshock. Звісно, розкрити концепції будь-якого твору

можна лише шляхом порівняння його з іншими. Таким твором для Bioshock можна назвати книгу Айн Ренд «Атлант розправив плечі», яку вважають духовною наставницею для комп'ютерної гри. Тому, щоб не порушувати хронологію, потрібно спочатку розкрити специфіку книги «Атлант розправив плечі». Вона вийшла у 1957 році і була певним маніфестом нової філософської концепції – об'єктивізму, яка, якщо спрощувати, є популяризацією капіталізму, захистом переваги власних інтересів над інтересами суспільства та підтримкою культурних цінностей [2–4]. У деякій мірі, твір Айн Ренд можна вважати утопією, що приводить до порівняння із вже згаданою «Державою». Так само, як і в інших утопіях, у «Атлант розправив плечі» теж вказується чітко, який підхід вважається правильним, а, згідно з підходом абсолюту, це робить інші підходи неправильними. Внаслідок такого вектору спрямування твору читач, який сприймав би книгу як основу для своїх дій, міг би прийти до сумнівних висновків, у тому числі до того, що якісь люди через пасивну позицію спостерігача злочинів мають нести таку ж відповідальність, як і злочинці. А у якості покарання Айн Ренд розглядала, у тому числі, і смертну кару, що йде у серйозний розріз із сучасними демократичними цінностями, бо у більшості демократичних держав світу, відмінена смертна кара.

Bioshock вийшов у 2007 році, що досить символічно, рівно через п'ятдесят років після публікації книги «Атлант розправив плечі» [5]. У деякій мірі можна стверджувати, що Bioshock не існував би без вищезгаданого роману. Паралелі можна дуже легко встановити – у обох творах частина дій відбувається у певному схованому від уваги суспільства місці, що зібрало багатьох представників бізнесу, культури, науки та інших галузей суспільного життя, що усі разом є елітою. Тут важливо уточнити головну відмінність між грою та книгою – те, що прославляється у романі, у комп'ютерному творі – критикується. Наприклад, у романі «Атлант розправив плечі» Ренд підтримує точку зору, що навіть представники еліти готові піти на поступки власному его і виконувати такі роботи, як, наприклад, прибирання вулиць. Головний розробник Bioshock Кен Левін навпаки просував точку зору, що утопічне суспільство руйнується у момент, коли комусь все ж доведеться виконувати роботу прибиральників, яка буде спрямована на суспільне благо. Розбіжності полягали також у поглядах на вже згадану смертну кару: на відміну від роману «Атлант розправив плечі» у Bioshock показується, що вбивство, навіть якщо йому намагаються знайти виправдання у вигляді покарання за злочини, що були шкідливі для суспільства, не може бути виправданим. Якщо у державі використовується смертна страта, втрачається цінність людського життя. Також у Bioshock показується, що навіть в утопічному суспільстві, що буде закрите від зовнішнього впливу, все одно держава не буде дотримуватися концепції повної свободи ринку, бо, саме закритість від альтернатив, буде спонукати уряд у певний момент брати монополію, націоналізувати найбільші підприємства.

Навіть питання культурної свободи, що лежать в основі об'єктивізму, у комп'ютерній грі отримують сумнівний відгук, бо будь-яка культурна діяльність має все одно піддаватися цензуруванню.

Висновки. На основі проведеного аналізу як комп'ютерного твору Bioshock, так і книги «Атлант розправив плечі», можна зробити висновок, що такий спосіб моделювання громадянського суспільства, який відображений у комп'ютерній грі, може бути досить ефективним. На відміну від джерела натхнення, у Bioshock показується, що ідеалізація у моделюванні громадянського суспільства не може втілитися у реальність через специфічну сутність людини, як істоти егоїстичної, що лише частково може поступитися власними інтересами заради суспільного блага.

Список використаних джерел

1. Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.
2. Айн Ренд. Атлант розправив плечі. Частина 1. Несуперечність / пер. з англ. А. Перверзев. Київ: Наш формат, 2016. 432 с.
3. Айн Ренд. Атлант розправив плечі. Частина 2. Або – або / пер. з англ. С. Андрухович. Київ: Наш Формат, 2015. 472 с.
4. Айн Ренд. Атлант розправив плечі. Частина 3. А є А / пер. з англ. С. Андрухович. Київ: Наш Формат, 2015. 624 с.
5. Bioshock. Developer: 2K Boston. Publisher: 2K. 2007.

УДК: 378:004

***В'ячеслав Кудлай, канд. наук із соц. ком., доцент
Маріупольський державний університет, м. Київ***

УНІВЕРСИТЕТ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ГРОМАД У ПЕРІОД ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Висвітлюється роль університету як громадсько-орієнтованого центру, що забезпечує розвиток цифрових компетентностей у громадах, розпорошених внаслідок воєнних дій. На прикладі діяльності Маріупольського державного університету проаналізовано освітні ініціативи, цифрові хаби та партнерські проєкти, спрямовані на підвищення інформаційної грамотності внутрішньо переміщених осіб. Визначено практики дистанційного навчання, кібергігієни та використання національних платформ цифрової освіти, що сприяють соціально-економічній інтеграції та стійкості громад у воєнний час.

Ключові слова: цифрові компетентності, університет, громада, війна, інформаційна грамотність, Civic University.

Повномасштабна агресія РФ проти України актуалізувала проблему цифрової нерівності: мільйони українців втратили доступ до освітньої та інформаційної інфраструктури. У таких умовах університети, що зберегли потенціал і мають розгалужені мережеві можливості, стають ключовими вузлами консолідації та підтримки розпорошених громад. Доступ до цифрових сервісів, уміння критично оцінювати інформацію, працювати з е-документами та захищати власні дані – усе це визначає успішність громад у воєнний та післявоєнний періоди.

Цифрові компетентності визначають здатність особи критично працювати з інформацією, використовувати ІТ-інструменти та захищати себе в кіберпросторі. Для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) вони є запорукою доступу до освіти, ринку праці та державних електронних сервісів. Модель Civic University передбачає, що ЗВО бере на себе соціальну місію, розширюючи традиційні освітні функції і реагуючи на виклики війни. Модель Civic University є інтеграцією чотирьох складників: університету, громади, бізнесу та держави [1]. Головна ідея полягає в тому, що університет не лише надає освітні послуги, а й створює локальну політику, соціальний капітал і цифрову інфраструктуру громади. Для МДУ така парадигма набуває особливої ваги, адже переміщений ЗВО став центром об'єднання розпорошених маріупольців та осередком інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові суспільні реалії.

Маріупольський державний університет (МДУ), евакуйований до Києва у 2022 р., розгорнув низку ініціатив: цифрові хаби і точки доступу, курси базової та просунутої ІКТ-грамотності, онлайн-вебінари з кібергігієни та медіаграмотності, налагоджено співпрацю з публічними бібліотеками щодо спільної реалізації програм цифрового навчання.

Окупація Маріуполя та вимушене переміщення МДУ спричинили розсіяння академічної спільноти й втрату матеріально-технічної бази. Разом із тим загострилися системні проблеми: цифрової нерівності, кадрового дефіциту, кіберризиків. За результатами проведеного МДУ опитування серед маріупольців у 2024 р. визначено, що чверть внутрішньо переміщених осіб мають доступ до мережі виключно зі смартфона, 18 % не вміють створювати е-документи, а майже 40 % громадян третього віку не користуються державними е-сервісами. Чверть фахівців інформаційної сфери зі сходу України мобілізовані або змінили професію, викладачі зіштовхнулися з високим рівнем вигорання. Паралельно з ракетними ударами зростають кібератаки на критичну інфраструктуру й сервіси органів влади, що вимагає системної кібергігієни на всіх рівнях.

Саме в цих умовах університет окреслив своє нове стратегічне завдання – створити стійку екосистему цифрової освіти для найбільш уразливих верств населення, поєднавши освітні, наукові та громадські функції.

У партнерстві з ЄС було розгорнуто модульну платформу EduSpace [2]. На базі платформи вже реалізовано 7 курсів – від основ кібербезпеки до data-storytelling у гібридному онлайн-офлайн режимі. Кожен слухач після успішного проходження отримує сертифікат, що може бути використаний під час працевлаштування.

На базі наукової бібліотеки МДУ створено хаб із потужним англomовним фондом, фондами видань із публічних студій та дипломатії, розгорнуто засоби цифровізації видань та наявні робочі місця для опанування цифрових компетентностей. За час роботи хаб відвідали понад 1 400 користувачів. У співпраці з бібліотекою вдалося відновити Window on America Mariupol Center [3], де проходять щотижневі Speaking Club у формі мікро-хакатонів з англійської мови: учасники створюють інтерактивні мапи, таймлайни, освоюють Canva, тренуючи одночасно мовні й ІТ-навички.

У 2025 р. проведено низку заходів спільно з ДонОДА для працівників адміністрацій громад, зокрема: е-документообіг в умовах вимушеного переміщення, онлайн-краудфандинг на потреби громади, вивчення поступового досвіду громад різних країн ЄС.

Університет у воєнний час перестає бути лише освітньою установою – він трансформується на стратегічний центр цифрової стійкості громади. Інвестиції у цифрові компетентності є найшвидшим мультиплікатором для економічного відновлення й соціальної згуртованості після перемоги.

Маріупольський університет працює за парадигмою Civic University і стає драйвером розвитку цифрових компетентностей під час війни, виконуючи функції освітнього, технологічного та соціального хабу. Досвід МДУ доводить: навіть із мінімальними ресурсами, але з правильною стратегією та партнерствами, можна подолати цифровий розрив і надати людям інструменти для самодопомоги та розвитку. Подальші дослідження спрямовуються на оцінку довготривалого впливу таких ініціатив на соціально-економічну сталість громад та розроблення моделей їх масштабування.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Маріупольського державного університету на 2021–2025 рр. URL: <https://mu.edu.ua/strategy> (дата звернення: 30.05.2025).
2. EduSpace: відкритий освітній простір для студентів і громади Маріуполя. URL: <https://eduspace.mu.edu.ua> (дата звернення: 30.05.2025).
3. Window on America Mariupol. *Офіційна сторінка у мережі Facebook*. URL: <https://facebook.com/ac.mariupol> (дата звернення: 30.05.2025).

УДК: 004.8:658.8

*Інга Сивицька, канд. екон. наук, доцент**Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ КЛІЄНТООРІЄНТОВАНІСТЮ БІЗНЕСУ

Анотація. Робота присвячена дослідженню ролі штучного інтелекту (ШІ) в управлінні клієнтоорієнтованістю бізнесу. Розглянуто основні етапи формування клієнтського досвіду, проаналізовано ключові можливості ШІ на кожному з етапів, зокрема автоматизація взаємодії, персоналізація пропозицій та прогнозування поведінки клієнтів. Обґрунтовано, що інтеграція ШІ дозволяє компаніям не лише підвищити задоволеність клієнтів, але й оптимізувати бізнес-процеси, що в кінцевому підсумку веде до зростання конкурентоспроможності та прибутковості.

Ключові слова: клієнтоорієнтованість, CRM-система, клієнтський досвід, штучний інтелект (ШІ).

У сучасному бізнес-середовищі, що характеризується ускладненням та посиленням конкурентної боротьби, успіх компанії визначається ефективністю взаємодії з ключовими клієнтами, здатністю до виявлення та задоволення їх потреб і формування споживчої цінності власного продукту з урахуванням цих потреб та очікувань. Це зумовило необхідність впровадження клієнтоорієнтованого підходу як провідної парадигми ведення господарської діяльності та важливого напрямку розвитку компанії [1]. В умовах цифрової економіки сфера управління взаємовідносинами з клієнтами стала об'єктом трансформаційних процесів, багато в чому обумовлених появою штучного інтелекту (ШІ), здатного аналізувати великі обсяги даних про споживачів, прогнозувати їх поведінку і автоматизувати взаємодію з ними.

Метою роботи є дослідження можливостей застосування інструментів ШІ в розвитку клієнтоорієнтованості бізнесу та забезпеченні його прибутковості.

Клієнтоорієнтованість є однією з ключових стратегічних засад сучасного бізнесу, в основі якої лежить глибоке розуміння і задоволення потреб свого споживача, що дозволяє формувати лояльність, утримувати постійних і залучати нових клієнтів. Традиційно управління клієнтоорієнтованістю пов'язують зі створенням та використанням CRM-систем – програмного забезпечення для автоматизації рутинних процесів управління всіма етапами взаємодії з клієнтами: зберігання всіх даних, відстеження історії спілкування, планування подальших кроків, а також аналізу ефективності роботи відділів продажів, маркетингу та підтримки.

Подальший розвиток клієнтоорієнтованості був пов'язаний із впровадженням технологій великих даних (Big Data), аналітичних платформ і хмарних сервісів. Отже, використання ШІ в управлінні клієнтоорієнтованістю можна розглядати як логічний етап цієї еволюції. У 2024 році розмір світового ринку штучного

інтелекту оцінювався в 233,46 млрд доларів США, і за прогнозами, він зросте з 294,16 млрд доларів США у 2025 році до 1 771,62 млрд доларів США до 2032 року [2].

Коли споживач оцінює рівень клієнтоорієнтованості конкретного бізнесу, найчастіше він має на увазі свій клієнтський досвід у процесі придбання товарів компанії: не тільки сам продукт / послугу, але й спосіб купівлі та сервіс. Під клієнтським досвідом будемо розуміти сукупність усіх вражень, емоцій та реакцій, які є результатом будь-якої взаємодії між клієнтом та компанією з моменту, коли він уперше про неї почув, до моменту, коли рекомендує чи критикує.

Формування клієнтського досвіду нерозривно пов'язане з поняттям «точка контакту» клієнта з компанією – набір каналів та інструментів, за якими може відбуватися їх взаємодія, які формують враження клієнта та впливають на його подальші рішення. Точки контакту можуть бути як онлайн (реклама в соцмережах, онлайн-відгуки та рекомендації, вебсайт, мобільний додаток, чат-бот, e-mail), так і офлайн (фізичний магазин, вивіски, персонал компанії, кол-центр).

Розглядаючи процес формування досвіду з позиції клієнта, говорять про «Шлях клієнта» (Customer Journey) – повну історію взаємодії з брендом, починаючи від першого знайомства і закінчуючи довгостроковими відносинами. Цей процес є нелінійним, динамічним та індивідуальним.

Знання шляху клієнта та його оптимізація через усунення бар'єрів на етапах взаємодії допомагає компанії зменшити витрати на залучення клієнтів та втрати через неефективні контактні точки, сприяє персоналізації пропозицій, формуванню лояльності та повторних продажів [3]. У результаті це безпосередньо впливає на зростання прибутковості бізнесу завдяки підвищенню конверсій, середнього чека та довгострокової вартості клієнта.

Поява технології штучного інтелекту (ШІ), яка створює системи, здатні імітувати людське навчання, розпізнавання мови, розуміння, розв'язання проблем, ухвалення рішень, креативність та автономію, дозволяє зробити обслуговування клієнтів на кожному етапі взаємодії з компанією більш швидким і якісним [4].

Основними напрямками впровадження ШІ в управління клієнтоорієнтованістю компанії є:

- персоналізація та гіперперсоналізація (формування індивідуальних пропозицій на основі поведінки, історії покупок і контекстних даних клієнтів);
- автоматизація взаємодій (впровадження чат-ботів та голосових асистентів для забезпечення доступності компанії 24/7, скорочення навантаження на операторів кол-центрів та підвищення швидкості реагування);
- прогнозування поведінки клієнтів (використання аналітичних моделей на базі ШІ, які дозволяють прогнозувати відтік клієнтів, визначати ймовірність купівлі, оптимізувати запаси та розробляти персональні маркетингові кампанії).

Варто відзначити, що інтеграція інструментів ІІ у CRM-системи зумовила якісні трансформації в управлінні відносинами з клієнтами, що виходять за межі окремих етапів клієнтського шляху. Якщо традиційно CRM здебільшого виконували функцію збору, зберігання та структуризації даних, разом із технологіями ІІ вони перетворилися на динамічні аналітичні платформи, що можуть прогнозувати поведінку споживачів, автоматизувати процеси комунікації та пропонувати персоналізовані рішення в режимі реального часу. А головне – рішення щодо управління взаємодією з клієнтом ухвалюються не лише на основі минулого досвіду, а й на основі прогнозованих сценаріїв [4].

У такому випадку впровадження ІІ в практику роботи компанії може бути пов'язане із низкою викликів та потенційних ризиків. Зокрема, недосконала ІТ-інфраструктура, роз'єднаність баз даних та складність інтеграції нових рішень у вже існуючі системи може створювати технологічні бар'єри, а нестача компетенцій у сфері ІІ та цифрових технологій – викликати опір персоналу впровадженню інновацій. Крім того, існують проблеми формування довіри клієнтів до взаємодії з компанією на основі штучного інтелекту, питання забезпечення конфіденційності персональних даних, уникнення алгоритмічних упереджень та інші етичні та правові проблеми.

Висновки. Майбутнє бізнесу нерозривно пов'язане з подальшим розвитком та інтеграцією ІІ-технологій, що стає ключовим інструментом у побудові клієнтоорієнтованих стратегій бізнесу та важливим активом будь-якої компанії. Впровадження ІІ в діяльність дозволяє не тільки автоматизувати рутинні процеси, а перейти від реактивного до проактивного управління клієнтськими відносинами, передбачати потреби клієнтів та персоналізувати взаємодію. Компанії, які успішно використовують потенціал ІІ, отримують значні конкурентні переваги та здатність формувати довгострокові відносини з клієнтами на основі підвищення їх лояльності. Водночас успіх залежить від поєднання технологічних можливостей із людським фактором, а також від здатності компаній дотримуватися етичних стандартів та долати технологічні та організаційні бар'єри впровадження.

Список використаних джерел

1. Сивицька І. Г., Синиченко А. В. Формування системи персоналізованого навчання в управлінні розвитком клієнтоорієнтованості персоналу. *Економіка і організація управління*. 2019. Вип. 4, № 36. С. 145–153.
2. Розмір ринку штучного інтелекту та майбутні перспективи. *FORTUNE BUSINESS INSIGHTS*. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/industry-reports/artificial-intelligence-market-100114> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Customer satisfaction, loyalty behaviors, and firm financial performance: what 40 years of research tells us / V. Mittal, K. Han, C. Frennea et al. *Marketing Letters*. 2023. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s11002-023-09671-w?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.05.2025).

4. What is AI? A guide to artificial intelligence. *IBM*. URL: <https://www.ibm.com/cloud/learn/what-is-artificial-intelligence> (дата звернення: 05.05.2025).
5. 9 найкращих ШІ інструментів для CRM у 2025 році. *Chat GPT Academy*. URL: <https://www.chatgptacademy.online/sfery-vykorystannya-ai/obslugovuvannya-kliientiv/9-najkrashhyh-shi-instrumentiv-dlya-crm-u-2025-rocz/> (дата звернення: 03.05.2025).

УДК: 004.652.4:929:004.9

Артур Спектор, аспірант

Національний університет «Львівська Політехніка», м. Львів

ВИКОРИСТАННЯ NOSQL БАЗ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРІГАННЯ ТА ОБРОБКИ ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. У роботі досліджено потенціал використання NoSQL баз даних у контексті збереження, організації та обробки архівних документів, що містять генеалогічну інформацію. Проаналізовано специфіку застосування документно-орієнтованих та інших нереляційних підходів до зберігання архівних даних, зокрема у випадках, коли інформація є структурно неоднорідною. Розглянуто ключові переваги NoSQL баз даних у порівнянні SQL базами, зокрема в аспектах масштабованості, гнучкості моделювання структури документів, можливостей зберігання слабо структурованих даних, а також ефективної реалізації пошукових запитів. Особливу увагу приділено питанням моделювання генеалогічних зв'язків та метаданих у цифровому архівному середовищі. Отримані результати засвідчують доцільність використання NoSQL технологій для побудови адаптивних інформаційних систем, орієнтованих на потреби генеалогічних досліджень.

Ключові слова: бази даних, NoSQL, архівні фонди, генеалогічні документи.

Інтенсивні процеси цифровізації архівних фондів зумовлюють потребу у впровадженні технологій, здатних зберігати та обробляти неструктуровану інформацію, що, у свою чергу, забезпечує можливість централізованого ведення генеалогічних досліджень на основі даних із різноманітних архівних джерел.

У роботі М. Діас-Ордоньеса, Д. С. Родрігеса Баєни та Юн-Касалільї обґрунтовується використання документно-орієнтованих баз даних як гнучкого та потужного інструменту для зберігання та аналізу історичних даних, особливо у процесі роботи з напівструктурованими або неструктурованими даними. На прикладі проекту AtlantoCracies, який досліджує європейські аристократичні мережі, демонструється, як NoSQL бази даних дозволяють ефективно моделювати складні родинні зв'язки та адаптуватися до змін у дослідницьких потребах [1].

NoSQL – це підхід до зберігання даних, що виходить за межі традиційних табличних структур реляційних баз даних. На відміну від останніх, NoSQL використовує гнучкі схеми, зокрема документно-орієнтовані моделі (наприклад, JSON,

BSON тощо), що спрощує масштабування та обробку великих обсягів неструктурованих даних, таких як генеалогічні дані, де структура (поля) документів можуть розрізнятися залежно від типу документу, стандартів часу створення написання документа. NoSQL бази є розподіленими системами, у яких дані реплікуються на кількох серверах, що підвищує надійність і доступність. Це актуально для обробки і взаємодії з великими обсягами архівної інформації, яка записується в базу під час оцифрування документів [2].

У процесі оцифрування генеалогічних джерел формується масив різномірної інформації: цифрові зображення, скановані копії документів, результати оптичного розпізнавання тексту (OCR) та супровідні метадані. NoSQL забезпечують збереження, як основних файлів, так і пов'язаних із ними структурованих та напівструктурованих даних, таких як, координати, часові мітки, іменовані сутності (осіб, місць, подій тощо). Подібна модель зберігання дає можливість організувати механізми повнотекстового пошуку, автоматизованої класифікації, контекстного аналізу вмісту та формування семантичних зв'язків між даними [3]. Приклад JSON запису у NoSQL базі з інформацією про документ та посилання на суміжні документи подано далі (див. рис. 1).

```
{
  "_id": "64de263992b9042cd6bb4b77",
  "name": "Oleksandr",
  "lastname": "Shevchenko",
  "paternally": "Ivanovych",
  "nationality": "Ukrainian",
  "address": "15 Shevchenka Street, Lviv",
  "birthDate": "1952-06-23T08:16:55.000Z",
  "deathDate": "2015-09-10T09:44:56.000Z",
  "fatherName": "Ivan",
  "fatherLastName": "Shevchenko",
  "fatherPaternally": "Petrovych",
  "fatherNationality": "Ukrainian",
  "motherName": "Maria",
  "motherLastName": "Shevchenko",
  "motherPaternally": "Oleksandrivna",
  "motherNationality": "Ukrainian",
  "sourceURLs": [
    {
      "url": "https://some.archives.ua/records/7048860f3A43"
    }
  ],
  "resources": [
    {
      "type": "birthRecord",
      "url": "https://some.archives.ua/documents/birth-records/1952-oleksandr-shevchenko"
    },
    {
      "type": "marriageCertificate",
      "url": "https://some.archives.ua/documents/marriage-certificates/1988-oleksandr-olena"
    }
  ],
  "note": "value",
  "events": [
    {
      "date": "1988-07-15T12:00:00.000Z",
      "description": "Marriage to Olena Hrytsenko in Lviv."
    }
  ]
}
```

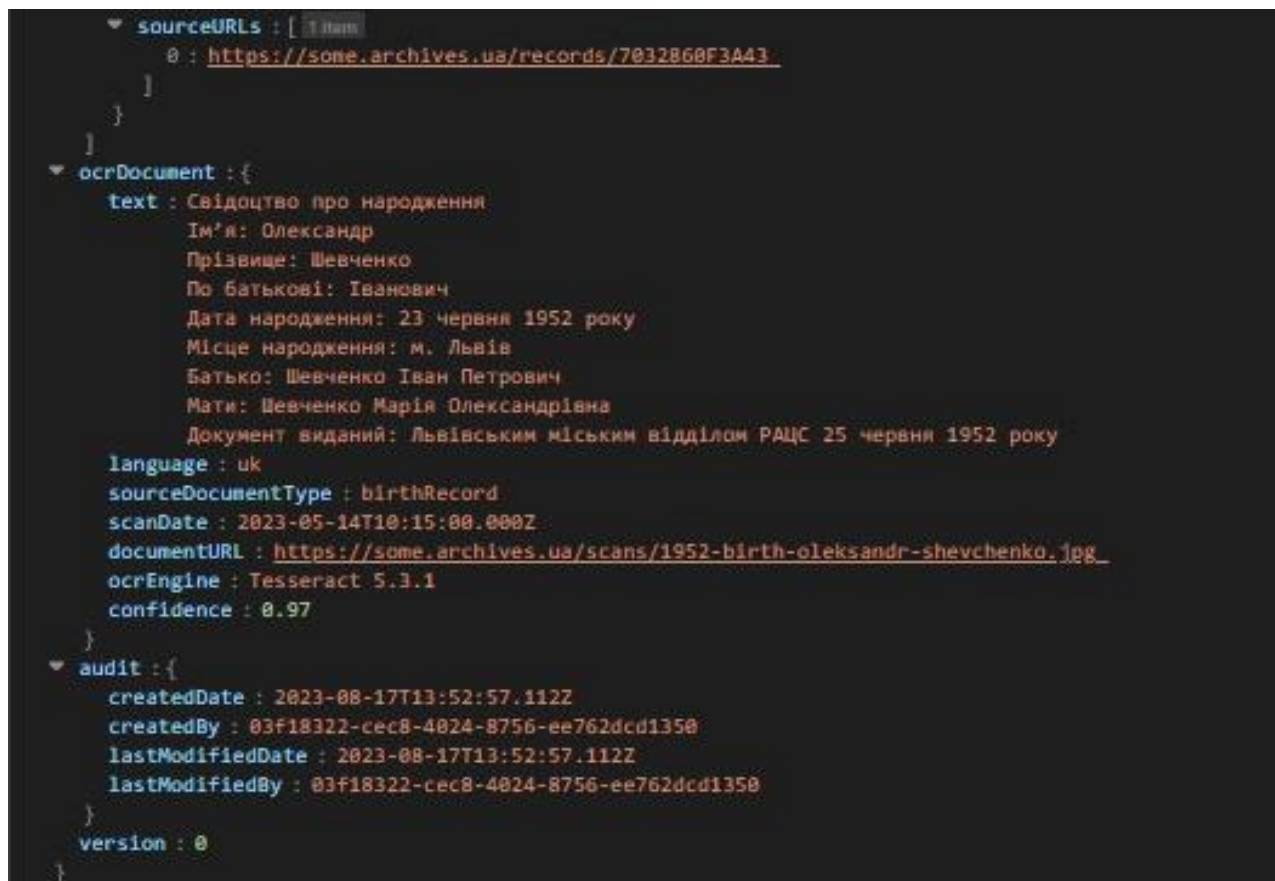

Рисунок 1 – Приклад структури генеалогічних даних в NoSQL базі

Генеалогічна інформація часто має вигляд дерева або графа (взаємозв'язки між особами, родами, поколіннями). У NoSQL, зокрема у графових базах (наприклад, Neo4j), такі структури моделюються напряду, без необхідності створення складних зв'язків через зовнішні ключі, як у реляційних СУБД. Це спрощує запити типу «знайти всіх нащадків особи X до 4-го покоління» або «визначити родинні зв'язки між двома особами» [3]. Основні відмінності в контексті зберігання генеалогічних документів між SQL і NoSQL баз даних представлено в табл. 1 [4].

Таблиця 1 – Основні відмінності SQL і NoSQL баз з огляду на потреби генеалогічного моделювання

Критерій	SQL	NoSQL
Модель зберігання	Таблиці з фіксованими рядками і стовпцями. Зручно використовувати для фіксованих сутностей (особа, подія, локація)	Документи (JSON, BSON), ключ-значення, графи, колонки. Дає можливість гнучко моделювати джерела, події, сімейні зв'язки у вкладеній формі
Тип даних	Структуровані дані. Труднощі з обробкою архівних текстів та сканів	Неструктуровані, напівструктуровані та структуровані дані. Дає можливість одночасно зберігати мультимедіа, тексти OCR тощо
Схема	Жорстка, суворо визначена схема. Складно адаптувати структуру під	Гнучка, динамічна схема, можливість зберігання різнотипних структур.

Критерій	SQL	NoSQL
	нові типи подій чи нестандартні зв'язки	Можливе поступове розширення родоводу без реконфігурації схеми
Масштабування	Вертикальне, розширення ресурсів одного сервера (CPU, RAM, диски)	Горизонтальне, додавання вузлів у кластер, розподілене середовище
Керування транзакціями	Централізоване, ефективне за умови єдиного вузла	Ускладнене у розподілених системах, потребує додаткових механізмів синхронізації
Гнучкість схеми	Складно оновлювати схему в реальному часі	Підтримка додавання нових атрибутів без перезапуску або міграцій

З огляду на основні відмінності між SQL і NoSQL баз можна зазначити, що NoSQL мають суттєві переваги в контексті зберігання, обробки та представлення генеалогічних даних, особливо коли йдеться про архівні документи зі складною внутрішньою структурою та мультимедійним наповненням.

Висновки. Застосування NoSQL баз даних у сфері зберігання та обробки архівних документів генеалогічного спрямування відкриває широкі можливості для комплексного представлення інформації, пов'язаної з окремим джерелом. Зокрема, це дає змогу інтегрувати текстові описи, зображення, гіперпосилання, метадані та відомості про доступ і зміни (аудит) в єдину інформаційну модель. У контексті цифрової трансформації архівної справи та розбудови інтерактивних платформ для дослідження родоводу, NoSQL технології забезпечують як гнучкість у моделюванні складних і неоднорідних структур даних, так і ефективну масштабованість інформаційних систем.

Список використаних джерел

1. Díaz-Ordóñez M., Rodríguez Baena D. S., Yun-Casalilla B. A new approach for the construction of historical databases—NoSQL Document-oriented databases: the example of AtlantoCracies. *Digital Scholarship in the Humanities*. 2023. Vol. 38, № 1. DOI: 10.1093/lle/fqad033.
2. NoSQL database. *IBM*. URL: <https://www.ibm.com/think/topics/nosql-databases> (дата звернення: 29.05.2025).
3. What is NoSQL. *AMAZON*. URL: <https://aws.amazon.com/nosql/> (дата звернення: 29.05.2025).
4. Understanding SQL vs NoSQL Databases. *MongoDB*. URL: <https://www.mongodb.com/resources/basics/databases/nosql-explained/nosql-vs-sql> (дата звернення: 29.05.2025).

УДК: 002.53

*Оксана Федотова, д-р іст. наук, ст. наук. співробітник, професор
Маріупольський державний університет, м. Київ*

РОЛЬ КОНСОЛІДОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСАХ

Анотація. У дослідженні показана важливість консолідованої інформації в сучасну епоху цифрової трансформації та управління документами. Авторкою розглянуто походження терміна «консолідована інформація» та надано його трактування. Наголошено на низці переваг процесу консолідації даних у сфері діловодства. Зроблено висновок, що консолідована інформація має визначальний характер у забезпеченні достовірності, відкритості, надійності, збереженості документів, а також ухваленні якісних управлінських рішень.

Ключові слова: консолідована інформація, управлінська діяльність, документ, процес консолідації даних, документування, діловодство, документообіг.

В епоху цифрової трансформації та інформаційного перевантаження ефективно управління документами стає ключовим фактором успіху будь-якої організації. Консолідована інформація на сучасному етапі відіграє вирішальну роль, забезпечуючи централізацію, систематизацію та оперативність роботи з документами. Вона є ключовим інструментом для ухвалення обґрунтованих керівних рішень, реалізації поточного й стратегічного планування у різних сферах діяльності. Варто зазначити, що консолідація даних критично важлива для організацій, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними і адаптуватися до мінливого середовища.

Власне консолідована інформація є отриманими з низки джерел та системно об'єднаними за типами інформаційними ресурсами, які у комплексі мають характеристики повноти, єдиної цілісності, відсутності суперечностей та формують відповідну інформаційну модель певної проблемної галузі задля проведення аналізу, оброблення та результативного застосування в ході забезпечення управлінських процесів [8].

Дефініція «консолідована інформація» вперше була введена у науковий обіг на симпозіумі ЮНЕСКО під назвою «Аналіз і консолідація інформації», що відбувся 1978 р. у м. Коломбо (Шрі-Ланка) [5]. Проте на той момент цей термін ще не набув широкого наукового розповсюдження.

Вказана організація визначила консолідовану інформацію як вільнодоступне, відкрите знання, отримане шляхом цілеспрямованого добору, проаналізоване, переоцінене, а також певним чином змінене для ухвалення результативних рішень, розв'язання різноманітних питань, задоволення інформаційних потреб деякої соціальної групи чи замовника, які в інший спосіб позбавлені можливості раціонального звернення до цих відомостей через їх первинну важкодоступність та розпорошеність у межах багатьох документів [2].

Сьогодні фахівці трактують консолідовану інформацію як зосереджені у конкретному місці, інтелектуально опрацьовані, належно оброблені та представлені відповідно до потреб користувачів дані, що можуть бути задіяні з метою ухвалення необхідних управлінських рішень [10].

Консолідована інформація у діловодстві є систематизованою множиною відомостей, отриманих із різних джерел, що відображає повну картину документообігу організації. Вона містить дані про всі етапи роботи з документами.

Загалом процес консолідації суттєво підвищує якість, надійність інформації завдяки зіставленню різних джерел, а також критичному переосмисленню вміщених у них відомостей [6].

Слід наголосити на низці переваг процесу консолідації інформації у сфері діловодства, оскільки він сприяє:

1. Централізації та систематизації документів (консолідація дає можливість об'єднати документи з різних джерел в єдину систему, що спрощує їх пошук, обробку та зберігання). Це вкрай важливо для великих організацій із розгалуженою структурою, де інформація розпорошена по різних відділах та підрозділах.

2. Оперативності та ефективності (пропонує швидкий доступ до необхідних документів, що скорочує час на їх пошук та обробку). Вказана перевага дає можливість оперативно реагувати на запити, ухвалювати обґрунтовані рішення та виконувати нагальні завдання.

3. Забезпеченню достовірності та актуальності інформації (передбачає перевірку та очищення даних завдяки підвищенню їх точності і своєчасності). Цей критерій нагальний для документів, які мають юридичну силу або використовуються з метою ухвалення важливих рішень.

4. Оптимізації документообігу (допомагає відстежувати рух документів, контролювати їх виконання та аналізувати ефективність документообігу). У кінцевому результаті стає можливим суттєво оптимізувати низку робочих процесів, скоротити необґрунтовані витрати, заощадити кошти.

5. Підтримці ухвалення рішень (надає керівникам об'єктивну картину ситуації чи стану питання з метою обрання оптимальних варіантів дії), що є важливим для стратегічного планування, аналізу ризиків та оцінки ефективності роботи.

6. Збереженню документів (дає можливість створювати електронні архіви, що сприяє забезпеченню захищеності джерел від втрат чи пошкодження). Згадана перевага найбільш стосується документів, які мають історичну або культурну цінність.

Отже, консолідована інформація дає можливість значно підвищити ефективність роботи з документами. Вона має визначальний характер у забезпеченні їх достовірності, відкритості, надійності, збереженості, від чого безпосередньо залежить якість та результативність управлінської діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрієнко В. М. Роль і місце інформації та документів у сучасних системах менеджменту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 4. С. 44–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_4_9
2. Батерняк Р., Черник Б. Особливості розробки консолідованого інформаційного ресурсу. Матеріали XX наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, м. Тернопіль, 17–18 трав. 2017. Тернопіль, 2017. С. 72.
3. Єльчанінов Д. Б. Консолідація інформації у процесах державного управління. Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. Харків, 2011. Вип. 4. С. 47–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_4_9
4. Кісь Я. П., Голощук Р. О. Методи документування консолідованої інформації: навч. посіб. Львів: Львівська політехніка, 2010. 238 с.
5. Кунанець Н. Е., Пасічник В. В. Вступ до фаху «Консолідована інформація». Львів: Львівська політехніка, 2013. 196 с.
6. Кунанець Н. Е., Пасічник В. В. Консолідація інформації та інформаційна безпека. Системи обробки інформації. 2010. Вип. 3. С. 131–133. URL: http://nbuv.gov.ua/pdf/soi_2010_3_56.pdf
7. Перспективні напрямки досліджень консолідації інформації та документних даних / Т. Лугова, В. Раєва, С. Безугла, В. Гребенюк. *Логос. Мистецтво наукової думки*. 2019. № 7. С. 63–68. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/297/285>
8. Нещадим Н. О. Розробка схеми консолідації інформації на великих підприємствах. Інтеграційні процеси: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НУХТ, 2011. № 40. С. 180–187.
9. Сидоренко Т. Консолідація інформації як основа розвитку інформаційного суспільства XXI століття. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2021. № 1(12). С. 270–293. URL: <https://sdc-journal.com/index.php/journal/article/view/362/296>
10. Федотова О. О. Сутність та властивості процесу консолідації інформації. *Modern Directions and Movements in Science: the proceedings of the 4rd International Scientific and Practical Conference, Luxembourg, June 16–18. 2024. Luxembourg, 2024. № 204. С. 267–269*. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/6503/6542>

УДК: 302.23(4) + 658.8(4)

*Тетяна Яворська, канд. пед. наук, доцент,
Роман Романюк, магістр*

Донецький національний університет імені Василя Стуса м. Вінниця

РОЛЬ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТА ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРІЇ

Анотація. Досліджено сутність візуального контенту у соціальних мережах та його вплив на формування іміджу бренду. Аналізуються основні типи візуальних матеріалів, їх роль у залученні та утриманні аудиторії, а також стратегії ефективного використання візуальної графіки для підвищення впізнаваності та довіри. Результати дослідження підтверджують важливість сучасних візуальних підходів у контексті цифрової комунікації та маркетингу.

Ключові слова: візуальний контент, соціальні мережі, імідж, залучення аудиторії.

На сьогоднішній день соціальні мережі це не тільки про спілкування, а й про навчання та професійний розвиток. Сьогодні заклади освіти просувають свої програми через такі соціальні мережі як Instagram, Facebook YouTube чи TikTok, де можна побачити, як викладачі вже ведуть власні блоги з лекціями. Але просто бути присутнім на цих платформах буде замало. Важливо ефективно використовувати ці інструменти, вміти грамотно привернути увагу, аби налагодити зв'язок із цільовою аудиторією. Саме тут важливу та ключову роль відіграє візуальний контент.

Під терміном «візуальний контент» мається на увазі будь-який візуальний елемент, як-то фотографії, відео, ілюстрації, слайди тощо, а також елементи дизайну сторінки – кольори, шрифти, оформлення профілю. Науковці стверджують, що людський мозок здатен обробляти візуальну інформацію у 60 000 разів швидше, ніж текстову, тому зображення більше привертає увагу.

В умовах сьогодення інформація оновлюється щосекунди. Звичайні користувачі переглядають стрічку в соціальних мережах, шукаючи контент згідно з їхніми вподобаннями – саме тут дуже важлива якісна подача контенту, яка б змогла утримати увагу глядача та зацікавити його. Варто зазначити, що якісний «візуал» – це не тільки, «гарна обкладинка», а й інформативний та зрозумілий для нашої цільової аудиторії контент.

Розглянемо питання формування іміджу через візуальний контент. Перше враження формується за декілька секунд у процесі гортання стрічки в будь-яких соціальних мережах. Візуальний ефект – це щось, що привернуло увагу, навіть якщо ви не є цільовою аудиторією (ЦА) даного контенту.

Варто зазначити, заклади освіти також формують свій імідж через контент: світлини з подій, відео з навчального процесу, успішні кейси випускників тощо.

Якщо сторінка закладу освіти виглядає доглянутою, актуальною й естетичною – це викликає довіру у глядача та формує позитивне ставлення серед потенційних здобувачів освіти.

Педагог, який публікує корисні освітні відео, ділиться матеріалами, момен-тами з занять – сприймається як відкритий, прогресивний фахівець. До такого ви-кладача відкривається довіра в його компетентності, а разом із тим – до навчаль-ного закладу в цілому.

Якщо брати до уваги освітню сферу візуальний контент допомагає не лише бути поміченим, а й стимулювати інтерес до навчання. До прикладу, онлайн-курси з креативно підготовленими презентаціями частіше переглядають до кінця, адже увага глядача вже утримана. Важливо, що ті презентації, які мають забагато тексту та неякісне оформлення – мають набагато менше шансів бути поміченими.

Варто зазначити, що використання соціальних мереж у професійній діяльно-сті освітян стало дуже поширеним явищем. У соціальних мережах створюються соціальні спільноти, групи, блоги педагогічних працівників. Педагогічні мереже-ві спільноти дають можливість самостійно створювати цифрові навчальні об'єк-ти, обговорювати педагогічну діяльність з іншими учасниками мережного това-риства, ділитися колекціями файлів, спільно використовувати цифрові об'єкти та програмні агенти, довіряти свої записи цифровій пам'яті, отримуючи доступ до неї з будь-якого місця перебування. Фактично зникають усі географічні кордони співробітництва зі студентами, педагогами, науковцями, утворюється величезна віртуальна педагогічна спільнота.

Залучення аудиторії через онлайн-простори. Аби зацікавити потенційних абітурієнтів у соцмережах, важливо не «продавати» навчальний заклад, а знайти трохи інший підхід, до прикладу – створити атмосферу, до якої захочеться при-єднатися. Молодь цінує живий контент – тож замість звичайних фактів про спе-ціальності краще показати, як реально виглядає навчання. Це можуть бути короткі відео з занять, закулісся студентського життя, які значно краще впливають на до-віру серед учнів.

На практиці чудово працюють історії успіху випускників, поради щодо всту-пу, а також чесні відповіді на запитання – у відеоблозі чи в прямих ефірах. Важ-ливо бути відкритими, справжніми – не нав'язувати, а запрошувати до діалогу. Це ключовий момент. Якщо сторінка в соціальній мережі сповнена справжнім життям, вона апріорі стає привабливою.

Соціальні мережі вже стали незамінними помічниками для більшості молоді. До речі, деякі експерти стверджують, що ми проводимо у мережі Інтернет в се-редньому більше чотирьох годин на день та 80 % людей роблять це зі смартфонів. Досить цікава інформація.

Отже, головна роль візуального контенту у взаємодії з нашою аудиторією. Його завдання не тільки інформувати, але й спонукати до дії. Тому важливим аспектом для подальшої взаємодії є вміння якісно оформити відповідний контент.

Освітній аспект: навчання через візуалізацію. У сучасній освіті візуальний контент вже став незамінним інструментом для навчання. Згадайте, як десятки років тому, наприклад, захист реферату був надто нудний. Людина просто розповідала про нього, і якщо у ньому траплялася якась складна тема, яку важко було пояснити візуально, слухач не міг до кінця зрозуміти, про що йде мова. Або приклад із заняття, де викладач розповідає нову тему. Коли це підкріплено слайдами на презентації, то одразу картина стає більш наочною та зрозумілішою. Звісно, складні теми значно легше засвоюються, коли вони подані у вигляді схем, фото чи відеопояснень. Наприклад, замість звичайного тексту про опис реквізитів документа – інтерактивний шаблон, де можна демонстративно побачити, як і у якому місці вони розміщуються.

Багато викладачів вже створюють відеоуроки на YouTube або короткі TikTok-ролики. Саме таким способом можна ефективно привернути увагу студентів, матеріал сприймається та засвоюється краще. У такий спосіб студенти можуть у будь-який час переглядати контент і взаємодіяти за дистанційним форматом. Крім того, використання якісного візуального контенту – це ще й промоція самої освіти, адже популярні освітні сторінки підвищують престиж викладання та інтерес до навчання.

Висновки. Отже, візуальний контент у соціальних мережах – це не тільки про гарну картинку, а про потужний інструмент комунікації, створення іміджу й залучення аудиторії.

Для освітнього середовища – це ключ, який відкриває можливості для створення сучасного образу педагога, можливість залучення учнів до активної участі, а також поширення якісних знань.

Чи потрібно взагалі відмовлятися від тексту? Однозначно, ні. Наприклад, іконки без підписів можуть бути неочевидними або незрозумілими. Додавання текстових міток посилює розуміння і запам'ятовування – саме через ефект подвійного кодування.

У майбутньому візуальні формати будуть відігравати ще більшу роль. Тим, хто вміє з ними працювати, буде простіше налагодити зв'язок зі своєю аудиторією і в класі, і в мережі Інтернет. Адже візуальний контент супроводжує нас на кожному кроці.

Список використаних джерел

1. Лосєва В. Ефект переваги зображення: як візуальний контент впливає на сприйняття. *LinkedIn*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/ефект-переваги-зображення-як-візуальний-контент-violetta-losyeva--vqxge/> (Дата звернення: 01.06.2025).

2. Вплив соціальних мереж на освіту. *Академія української преси*. URL: <https://media-literacy.org.ua/vplyv-sotsialnyh-merezh-na-osvitu/> (дата звернення: 01.06.2025).
3. Корсікова К. Г. Використання соціальних мереж як засіб формування навчального простору. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 12 (Частина 1). С. 115–118. URL: http://www.innov-pedagogy.od.ua/archives/2019/12/part_1/26.pdf (дата звернення: 01.06.2025).
4. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 185 с.

Наукове видання

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

X Міжнародної науково-практичної конференції

«ІНФОРМАЦІЯ ТА СОЦІУМ»

(06 червня 2025 р.)

*Редакційна колегія та організатори конференції не несуть відповідальності
за точність викладених у публікаціях фактів та даних.*

*У матеріалах конференції максимально точно відбитий стиль викладення,
запропонований учасниками*

Редактор О. А. Содатова
Технічний редактор О. К. Гомон

Підписано до друку 07.10.2024 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 7,73
Тираж 100 прим. Зам. № 129

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018 р.